

HRVATSKI
11-12 • 1996
STUDENI
PROSINAC

PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 88
Volume 88

Studen - prosinac 1996
November - december 1996

Broj 11-12
Number 11-12

SADRŽAJ

Dr. Željko Poljak: 120 godina istarskog planinarstva.	305
Ružica Plešnik: Zašto volim Vojni Tuk	309
Ante Vukušić: Tko na tvrdoj stini svoju povist piše.	313
Miljenko Pavešić: Kiša, Česi i kestenijada	316
Ante Vujnović: Hodočašće Majci Božjoj od Krasna na Velebitu.	317
Dr. Ignac Munjko: Planinarske šetnje po otocima Lastovu i Prežbi	319
Alan Čaplar: Ciljevi i svrha suvremenog planinarstva	322
Preporuke za sigurno planinarenje	326
Vlado Božić: 40 godina Komisije za speleologiju HPS	327
Milan Sunko: Planinarski vodiči u Hrvatskoj danas	334
Damir Bajs: Pedeset godina doma na Oštrocu	336
Vladimir Jagarić: Žumberačka kronika, VI	337
Alpinizam	338
In memoriam	339
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu.	341
Zaštita prirode	343
Vijesti	345

Slika na naslovnoj stranici:
Vidikovac na Bilogori

Foto: Ing. Zlatko Smerke

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-10000 Zagreb, A. Cesarca 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, dr. Srećko Božičević, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Jakša Kopić, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krinoslav Milas i Tomislav Pavlin

Pretplata za 1996. godinu 80 kuna (za inozemstvo 43 DEM), poštanskom uplatnicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. UPOZORENJE! Na uplatnici bezuvjetno unijeti u rubriku "Poziv na broj" u mali porozorčić brojku 02, a u veću svoj pretplatnički broj koji se nalazi uz adresu na omotu svakoga dostavljenog časopisa. Bez toga broja pretplata se gubi (banka dostavlja samo podatak o pretplatničkom broju). Novi pretplatnici trebaju taj broj tražiti od Saveza (pismeno u Kozarčevoj 22, telefonom 448-774) ili Savezu poslati fotokopiju uplatnice.

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-10000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. i fax 01/448-774 (8-14 sati). Izlazi u 12 brojeva godišnje. Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine".

TISAK: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvornica boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/-9201 od 16. 3. 1992)

120 godina istarskog planinarstva

Godine 1876. osnovano je Società alpina dell' Istria

Dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

U radovima o povijesti planinarstva u Hrvatskoj nema gotovo ni riječi o planinarstvu u Istri, pogotovo o njegovim počecima. Teško je dokučiti razloge tom prešućivanju. Je li riječ o neznanju ili o posljedici pogrešnog shvaćanja da su prve istarske planinarske organizacije bile tuđinske jer su imale talijansko obilježje? Neznanje bi donekle bilo razumljivo jer traganje za izvorima i literaturom zahtijeva poznavanje talijanskog jezika i pristup u inozemne arhive, dok drugom objašnjenu nema mjesta. Istina je da su prije prvog svjetskog rata najjače planinarske organizacije u Istri nosile talijanska imena i da su ih osnivali istarski Talijani, no budući da su oni većinom autohtono istarsko stanovništvo, ne mogu se njihova društva smatrati tuđinskim tvorevinama. Nadalje, povijesne su činjenice da je u tim društvima s talijanskim imenom bilo učlanjeno i Hrvata - jer drugog izbora nisu ni imali u tadašnjim društvenim i političkim prilikama - te da su ta društva na istarskom području razvijala smisao za planinarstvo i pohađanje prirode. Osim toga, vrlo rani počeci organiziranog istarskog planinarstva daju mu ugledno mjesto i u svjetskoj povijesti planinarstva. Kao što rado ističemo da su Hrvati deveti narod na svijetu koji je osnovao planinarsku organizaciju (*Hrvatsko planinsko društvo* u Zagrebu 1874; u daljem tekstu HPD) i još k tome iste godine kada i Francuzi koji imaju Alpe i Mont Blanc, te da je HPD bilo prvo na jugoistoku Europe, tako valja vrednovati i rano osnivanje *Istarskog planinarskog društva* (tal. *Società Alpina dell' Istria*; u daljem tekstu SAI) 1876. godine. Dapače, prvi poticaj za osnivanje toga društva čak je i godinu dana stariji od HPD-ovog. Izvori i literatura za ovo razdoblje jesu istarska i tršćanska glasila toga doba na talijanskom jeziku: *La Provincia dell' Istria* (izlazi od 1867); *L' Unione*, oba iz Kopra, *L' Istria* iz Poreča (izlazi od 1882) te *Il Piccolo* i *L' indipendente*, oba

iz Trsta. Sva su odreda nepristupačna našim sportskim povjesničarima jer se rijetki kompleti mogu naći uglavnom samo u tršćanskim arhivima. Obiman i naporan posao pretraživanja tih prastarih godišta i dokumenata u tršćanskom gradskom arhivu studiozno je obavila vrijedna tršćanska planinarka Nerina Feresini i rezultate objavila u omašnoj monografiji *Società Alpina dell' Istria 1876-1885* (Trst 1976). Nažalost, ova se knjiga ne može naći u našim knjižnicama i arhivima (jedini je primjerak iz Naučne biblioteke u Puli "nestao") i ovu sam knjigu tek nakon višegodišnjeg traganja dobio na posudbu od same autorice, pa joj na ovom mjestu izričem hvalu. Kratak pregled rada SAI koji slijedi, uglavnom se osniva na njenim istraživanjima.

Inicijator osnivanja SAI bio je pravnik dr. Antonio Scampicchio iz Labina. Rodio se 1831, srednju školu pohađao u Veneciji a pravo u

Kronprinzessin Stephanie Schutzhäus na Poklonu 1887.g. - prva planinarska kuća na Učki i u Istri

Dr. Antonio Scampicchio, osnivač Istarskog planinarskog društva 1876. godine

Padovi, nakon čega se vratio u Istru i odmah ušao u politički život. Bio je najprije u Vodnjalu i rođnom gradu Labinu, u kojem je najprije gradski vjećnik a zatim načelnik. Poslije je izabran i za zastupnika u prvom istarskom saboru. Prije osnivanja SAI, on je sudjelovao u radu *Cluba Alpino Italiano* (CAI; osn. 1863) te bio i na njegovom 5. kongresu 1871. u Bardonecchiji. Očito ga je ovo iskustvo ponukalo da osnuje planinarsko društvo i u svojoj Istri. U toj namjeri već 1. 10. 1873. u 19. broju koparske *La Provinzia* objavljuje apel potpisani inicijalima (A.S. iz Labina) u kojem, među ostalim, kaže: *Istina, mi nemamo tako visokih brda kao ostala Italija, ali je naš gigant Učka viši od 1300 metara nad morem. Imamo sustav brežuljaka za tisuću izleta zanimljivih s prirodoslovnog stanovišta.* Članak zaključuje ističući potrebu planinarenja u Istri.

Godine 1875. Scampicchio oživljava ideju o osnivanju društva i 1. 9. u *La Provinzia* objavljuje nacrt Statuta od 14 članaka, sastavljen po ugledu na Statut CAI. Statut određuje kao svrhu društva upoznavanje Julijskih Alpa i istarskih planina, te promicanje izleta, uspona i znanstvenih istraživanja. U broju od 15. 9. *La Provinzia* objavljuje da je za vrijeme kongresa *Poljoprivrednog društva* u Motovunu 20.12.1875. inicijativni odbor u sastavu dr. Scampicchio, dr. Cristoforo Belli i dr. Nicolo Del Bello započeo rad otvaranjem liste potpisnika.

U Labinu je 20. 12. spomenuta trojka potpisala Statut, a tršćanske su ga vlasti potvrdile 23.4.1876. SAI je prvu skupštinu održao u svom sjedištu Pazinu 25.11.1886. s početkom u 10 sati u zgradici nove općinske palače. Prisutnih 17 članova prihvatiло je Statut i izabrało ovu upravu: predsjednik Giovanni Fonda iz Pazina, dopredsjednik Nicolo Del Bello iz Kopra, tajnik Marco Costantini iz Pazina, blagajnik Leandro Camus iz Pazina te članovi uprave dr. Lodovico Artusi iz Pule, dr. Cristoforo Belli iz Kopra, Giusseppe Bradicich iz Pićana, dr. Giovanni Corazza iz Motovuna, Ernesto Nacinovich iz Nedešćine i dr. Antonio Scampicchio iz Labina. O skupštini je opširno izvijestio *L' Unione* u broju 5 od 9.12.1876. Skupštinu je telegramom pozdravio Antun Vidaković, predsjednik *Tršćanskog gimnastičkog društva*

STATUTO

DELLA

SOCIETÀ ALPINÀ

DELL' ISTRIA

CAPODISTRIA
Stabilimento Tip. B. Appolonio
1876.

Statut Istarskog planinarskog društva tiskan
u Kopru 1876. godine

(*Associazione Triestina Ginnastica*). Na prvoj sjednici uprave 7.2.1877. zaključeno je da će cilj prvoga društvenog izleta biti Učka. Održan je 22.-24.8.1877. i o njemu je 9.9.1887. izvijestio koparski *L' Unione*.

SAI je djelovao ukupno desetak godina i u tom razdoblju održao još pet skupština: u Labinu 11.4.1878., Vodnjanu 21.6.1879., Bujama 27.10.1881., Pazinu 4.6.1883. i posljednji opet u Pazinu, koju je zapravo sazvalo *Društvo tršćanskih planinara*. Na skupština je sudjelovalo od 20 do 25 članova iz cijele Istre, a za predsjednike su na tim skupština bili izabrani Scampicchio (1878), Giovanni Fonda (1879) i opet Scampicchio (1881). SAI je organizirao ukupno pet izleta, dakle, otrprilike svake druge godine po jedan, što i nije mnogo. Osim prvog izleta 1877. na Učku, organiziran je 1879. četverodnevni pohod od Trsata do Sv. Petra, 1880. u Nezakciji, Dvigrad i Vodnjan, 1881. na Snežnik i 1883. na Kvarnersko otočje. U tisku onoga doba bilo je nekoliko puta žalbi na preslabu djelatnost društva, no valja uzeti u obzir da je SAI radio u teškim uvjetima: bez ičije pomoći i pod stalnom paskom austrijske policije zbog sumnje na potajno iridentističko djelovanje. U svojim najboljim danima SAI je imao stotinjak članova, malu knjižnicu i zbirku instrumenata za vježbe na izletima. Zanimljivo je da je imao i vlastitu himnu (*Inna per gli Alpinisti dell'Istria*). Spjevalo ju je 1881. dr. Nicolo Stradi u Piranu, a uglažbio za dva glasa i klavir Filippo Ugolini, ravnatelj orkestra muzičke škole u Pazinu.

O radu SAI u 1884. nema vijesti, ali se iz tiska vidi da je u članstvu nastala podjela: na disidente iz Kopra koji su, možda pod utjecajem iridentista, htjeli da se SAI spoji s *Društvom tršćanskih planinara* (*Società degli Alpinisti Triestini*, skr. SAT), i na članove iz južne Istre koji su bili za nezavisnost. Disidenti su pisali u listovima *L' Unione*, *L' Indipendente* i *Il Piccolo*, a pristalice nezavisnosti u *La Provinzia*. Članovi uprave SAI zaključili su na sjednici 28.11.1884. da će organizirati izlet u Istru, s posjetom Pazinu, sa ciljem da sa SAI potaknu pregovore o budućoj fuziji. Nakon gotovo jednogodišnjih priprema SAT je sazvao kongres svojih članova i istarskih planinara 6.9.1885. u Pazinu, u gostionici *Aquila nera*, na kojem su prevagnuli istarski unionisti. Provedeno je ne samo spajanje tog društva sa SAI nego i sa furlanskim *Società Alpina di Gorizia*, u

BOLLETTINO DELLA *Società Escursionisti Istriani* „MONTE MAGGIORE“

I ovo, vrlo jako planinarsko društvo, osnovano je u Pazinu (1909)

novo društvo *Società Alpina delle Giulie* sa sjedištem u Trstu (i danas još postoji), dok je SAI trebao postati njegova istarska sekacija.

Tako je završilo samostalno djelovanje istarskih planinara. Iako je život SAI bio kratak a njegovo djelovanje prilično nejako, sjeme je bilo posijano. Dugo poslije toga istarski planinari nisu imali vlastitu organizaciju, ali je očuvana tradicija bila temelj na kojem su u boljim prilikama niknula nova planinarska društva. O tome neka posvjedoči idući kratki pregled istarskih planinarskih organizacija osnovanih tijekom 120 godina i popis planinarskih objekata podignutih u istarskim planinama.

Istarske planinarske organizacije 1876 - 1993. (redoslijedom osnivanja)

1. *Società Alpina dell'Istria* osnovana je 25.11.1876. u Pazinu, prestala je djelovati 1885. Prvi predsjednik Giovanni Fonda.

2. Sekcija Austrijskog turističkog kluba u Opatiji (*Sektion des Oesterreichischer Touristenklub*) osnovana je 4.6.1885. Jedan od osnivača bio je Karl Schubert, direktor bečkog *Društva za vrtlarstvo* (*Gartenbaugesellschaft*).

3. Planinarsko društvo *Liburnia* u Opatiji (*Società degli Alpinisti Liburnia*) imalo je 1892. na čelu dr. Ignazia Schwartza kao predsjednika.

4. Istarska podružnica *Slovenskog planinskog društva* iz Ljubljane osnovana je 1906. u Pazinu na poticaj dr.

Dinka Trinajstića. Prvi predsjednik bio je Luka Brolih. O njezinu radu piše ljubljanski *Planinski vestnik* 1906. (str. 140) i 1910. godine (str. 111).

5. Društvo istarskih izletnika *Učka* (Società Escursionisti Istriani Monte Maggiore; skr. SEI) osnovano je 19.1.1909. i opet u Pazinu. O njegovu radu zabilježeno je mnogo podataka u društvenom godišnjaku (*Bulletino della SEI "Monte Maggiore"*) koji je izlazio od 1909. do 1920. godišnje na tridesetak stranica. U prvom godištu objavljen je i Statut u kojem se društvo izričito odriče političkog i vjerskog djelovanja i kao svrhu navodi upoznavanje Istre, posebno njezinih planinskih dijelova. U prvu su upravu izabrani za predsjednika ing. Adolfo Manzin iz Pule, dopredsjednika G. Battista Gianelli iz Motovuna, tajnika dr. Giannandrea Gravisi iz Pazina, blagajnika Giovani Solari iz Pazina te za članove Costantino Chitter iz Kopra i Gino Vernier iz Vodnjan. Društvo je već prve godine imalo 895 članova, najviše iz Pule, Kopra i Pazina, ali i iz još dvadesetak istarskih mjesta, pa i takvih koja su danas gotovo posve izumrla. Organiziralo je velik broj izleta, među njima biciklističkih i speleoloških.

6. Podružnica HPD *Učka* osnovana je u Kastvu 1926. Predsjednik je bio dr. Marijan Tomašić, tajnik Ante Trinajstić. Ukinuto je 13.4.1935. jer je rad kočila blizina talijanske granice.

7. PD *Rudar* u Raši osnovano je 15.6.1950. Prvi predsjednik bio je Mato Krpetić, tajnik Leopold Remenih. Imalo je i speleološku sekciju. Brisano je iz evidencije oko 1960.

8. PD *Učka* u Jušićima osnovano je 26.11.1950. Predsjednik je bio Vladimir Takač. Prestalo je s radom 1955.

9. PD *Opatija* osnovano je 11.12.1950. Prvi predsjednik i doživotni počasni predsjednik bio je Petar Župančić (1897-1972). U *Viencu* od 1912. godine (str. 158) čitamo da su ga pokušali osnovati još 1912. hrvatski rodoljubi iz Opatije i Voloskog, ali je očito prvi svjetski rat omeo tu akciju. Društvo je neprestano aktivno i vodi brigu o dvije planinarske kuće, jednoj na Učki i drugoj na Lisini. U Lovranu je 1974. imalo ogrank.

10. PD *Istra* u Puli osnovano je 2.4.1952. Prvi predsjednik bio Slavko Sipa, tajnik Iso Zulfikarpašić. Imalo je i speleološku sekciju. Brisano je 1.1.1961.

11. PD *Planik* osnovano je u Čepiću 10.1.1953. sa 106 članova. Prvi predsjednik bio je Josip Sergio, tajnik Marija Radović. Godine 1954. premješta sjedište u Pazin. Predsjednik je tada Cvjetko Nosić, tajnik ing. Marija Crnković, blagajnik Nevenka Jugović. Godine 1955. ima 218 članova; godine 1975. više ne djeluje.

12. Sekcija PD *Kamenjak* iz Rijeke osnovana je u Puli 21.4.1974. Predsjednik je bio Eduard Livak, tajnik Stojan Bogner, blagajnik Nadir Marcan. Godine 1975. ima 120 članova i predviđa osamostaljenje.

13. PD *Pazinka* u Pazinu, osnovano je 18.12.1981. Prvi predsjednik Milivoj Dobrilović.

14. PD *Glas Istre* u Puli osnovano je 4.6.1982. Prvi predsjednik Rajko Marić. Neprestano je vrlo aktivno, organiziralo je alpinističku sekciju i alpinističke ekspedicije te sagradilo planinarsku kuću na Koritima iznad Brugdaca.

15. PD *Planik* u Umagu, osnovano je 9.12.1983. Prvi predsjednik Berislav Kvajo. Ima sekciju u Poreču.

16. PD *Orljak* u Opatiji, osnovano je u proljeće 1984.

17. PD *Skitaci* u Labinu osnovano je 4.12.1992. Prvi predsjednik Rajko Tasić.

18. PD *Kastav* osnovano je 7.4.1994. u Kastvu. Prvi predsjednik Božidar Butković.

19. PD *Knežgrad* u Lovranu osnovano je 1995. godine.

Planinarski objekti u Istri od 1877. do danas

1. Kronprinzessin Stephanies Schutzhäus na Poklonu (922 m) sagradio je 1877. Oesterreichischer Touristen-Klub iz Beča. Talijani su ga oko 1920. preimenovali u Rifugio "Duchessa d'Aosta". Izgorio je za vrijeme drugog svjetskog rata.

• 2. Razgledni toranj na vrhu Učke (Vojak, 1400 m) sagrađen je oko 1911. i otada nekoliko puta obnavljan.

3. Planinarska kuća u Lisini (644 m), danas pod upravom PD *Opatija*. Bila je to šumarska zgrada u kojoj je Club Alpino Fiumano uredio planinarsko sklonište i svečano ga otvorio 4.12.1921. pod imenom Rifugio Egisto Rossi.

4. Rifugio Adolfo Paulovatz (838 m) pod Planikom uredio je Club Alpino Fiumano 26.5.1929. u zgradi koja je danas poznata pod nazivom kuća Bončić.

5. Sklonište u Dolu (oko 1000 m) uredio je Club Alpino Fiumano na zapadnom podnožju vrha Šije između dva svjetska rata.

6. Planinarski dom na Učki uredilo je PD *Opatija* 5.10.1958. na Poklonu (922 m) u zgradi koju je dobilo na upravljanje od općine. Općina je 1962. kuću oduzela planinarima i danas je u njoj Pansion "Učka".

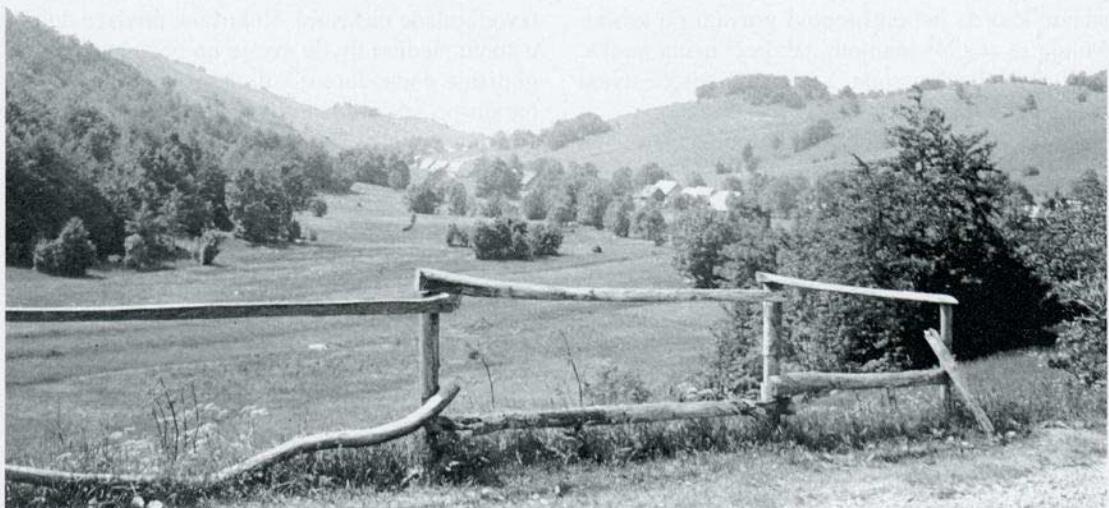
7. Planinarsku kuću na Poklonu (922 m) uredilo je PD *Opatija* 1965. u bivšoj gospodarskoj zgradi (otvoreno 12. rujna).

8. Dom kraj Raše imalo je pedesetih godina PD *Rudar* iz Raše dok ga oko 1957. nije preuzeila izvidačka organizacija "Mate Blažina".

9. Planinarsko sklonište u Račjoj Vasi, kuća br. 66, uredeno je 1980. u sklopu Istarskog planinarskog puta u privatnoj gospionici Stjepana Živkovića.

10. Planinarsku kuću na Koritima (1010 m) pod Brajkovim vrhom sagradilo je PD *Glas Istre* iz Pule i otvorilo je 4.6.1989.

11. Planinarska kuća na Žbevnici, u pripremi, PD *Planik*, Umag.

Vojni Tuk

Foto: Dr. Ž. Poljak

Zašto volim Vojni Tuk

RUŽICA PLEŠNIK, Zagreb

Što me privuklo tome rijetko lijepom djeliću naše domovine? Prvo, posebno zelena trava zbog čistog zraka i čestih kiša. Sjetim se trave u Engleskoj. Činila mi se više sivoplava nego zelena. Svi tamo imaju uredne ograde i tuste krave, no bez privlačnosti.

Pa velike šume smreke i jеле, manje pravih borova, debelih bukava i rašljasto raširenih kvgavih grabova. Siva kora i gole grane, crne se u kasnu jesen kao da ih je netko tušem nacrtao na plavom prozračnom nebu. Ili malo prije, dok su još pune lišća, blistavog od rose i magle, žare se u suncu žutim, narančastim i crvenim tonovima. Ovo potonje od ruja, javora i jasena. Izgleda da šuma gori. Pod stablima još zelena paprat sa svojim čipkastim lepezama, ili niski jelenji jezici, lakirani zelenim lakom, i još sitni listići na korjenu bukve. Pa šuštavi grmovi lješnjaka, šipki crveni u svim nijansama, okrugli, debeli, uski, kao da su morski

koralji i tu našli svoje mjesto. Gusta magla zadrži se kratko u kotlini. Na izvoru Kamačnika kod Jastrebarskog, magla se povijala dižući se kao bijele plahte. U Tuku se magla brzo podiže i prepušta mjesto suncu. Ljeti, još nepokošene livade, pune su repaka, suzica, ivančica, stolisnika, ljubičastih čičaka s ponekim plamenim ljiljanom. Uz rubove graba i ceste blijadi i tamnoružičasti sljez, žuti zvončići digitalisa, tamnoplavi veliki zvončići i encijan. A kada se livade pokose, aromatični mirisi suhe trave ispunjavaju sve prostore. Koji puta zabljesne bježeći sivo-glatki sljepić, zavijuga bjelouška, a rijetko i po koja riđovka. Nakon košnje već se javlja cvrčak, najavljujući brzi kraj ljeta. Katkada jastreb cičeći projuri nebom, a sive pastirice prošušte kroz borove. Zabijele se sitni cvjetići vidaca, izviri po neka gljiva. Po travi se opet lako hoda, noge ne zapinju. Još kasnije, odlazak jeseni proslavljuje

gusti sag ljubičastih mrazovaca po kosinama.

Kiše su česte i obilne, nepropusna zemlja brzo usiše vodu. Nema tu mlaka, ni blata. Koji puta grmi i sijeva, a osobito ljetne oluje imaju takvu snagu, kao da nebeski topovi gruvaju po kosini. Munja se spaja s munjom, takoreći nema mraka. Električke odmah nestaje, a svjetlost svijeće stvara romantičnu atmosferu.

Zima je duga i bijela. Rijetko nije dugo bijela. Kojiput napada toliko snijega da nema susjednih komunikacija, dok se ne stvore snježni tuneli. Kod velikog snijega ne može proći ni ralica. Sjećam se da je jedne godine i mrtvac morao čekati u snijegu svoj pokop. Sada su ovdje telefoni, pa smanjuje osamljenost onima bez obitelji. Bljesak sunca na bijelim površinama i plave duboke sjene velikih smreka, bezbrojni tragovi raznih životinja na djevičanskom snijegu, kakva ljepota! Omekšani od mraza, tamnocrveni šipci postaju prava poslastica. Grmovi su često uljepšani sjenicama, ševama i kosićima, koji tu traže malo hrane.

Proljeće nije manje lijepo od ostalih godišnjih doba u Vojnom Tuku. Dok je svagdje već mlada trava, u Tuku još ona spava. Krpice snijega razbacane po livadama, još čvrsto uz rub šume, daju dojam zime. Tamnozelena sivkasta i žućkasta prošlogodišnja trava, mokra i povaljena od otopljenog snijega, čeka obnovu. Na grmovima lješnjaka pojavljuju se žutosmeđe drhtave rese. Pod jelama zažute se čvrste glavice sunovrata, često provirujući ispod novonadošloga bijelog pokrivača. Kraj zavoja serpentina, nadomak Poljani, carstvo je snježnica. Ispod slijepljeno smjeđeutoga vlažnog lišća i otpaloga granja, zelene se kožnati, zeleni, izrezani listići. Iz sredine se podižu bijele ili ružičaste glavice. Pupovi-bebe iskrivljeni čekaju ispod lišća kad će doći čas da svojim porculanskim laticama zadivljuju još usnulu šumu. Kao pod dirigentskom palicom Stvoritelja, umjesto zvukova čije frekvencije nisu dostupne našem uhu, oživljuje sve. Kao da su se nepoznati zvukovi pretvorili u boje. Na drugoj strani zavoja nakon snježnica izlaze plavi dlakavi plućnjaci, zelenike, šumarice, pasji zubi i tko bi ih sve poznao, ali nas svi prijateljski pozdravljaju. Sa starih oguljenih korjena topi se snijeg i često mali potočići prelaze preko ceste, a onda nestaju ispod kamenja. A onda, sve gromkije oživljuje šuma. Mali zimski ljeskavi pupovi na bukvama puni su života. Izlaze blijeći listići, prekriveni finim dlačicama koje ih štite od

hladnoće. Sve više postaju zeleni. Palica dirigentska sve više maše. Dan, dva, tri, cijela je šuma zelena. Svetlo lišće uz tamne smreke stvara čaroban kontrast. Medo se već davno probudio, izvodi mlade na šetnju. Vukovi se povlače dublje u šumu. Jedino divlje svinje ne poštuju ni jedno godišnje doba. Jure u krdima, približuju se selu, haraju po tek uređenim vrtovima. Zazuje kukci, zaleprša poneka ptičica. Srne sada rijede dolaze u naš vidokrug. Sigurno se ne osjećaju zaštićene. Pripeđuje se zemlja ujesen poorana. Krpaju se ograde od snijega porušene. Vrijeme pravi raspored rada ljudima. Stari izlaze na klupe željni proljetnog sunca, čekaju da im ukloni kostobolju i reumu. Svi nešto čekaju, nečemu se nadaju, a proljeće je pravo doba za nadanja, za vraćanje radu, zemlji i obnovi.

Ne znam jesam li sve rekla zašto volim Tuk, no sigurno nisam. Drugi su razlozi bili nekada, kad smo bili mlađi, a drugi su danas. Nekad je za nas bio Tuk polazište za Bjelolasicu, Risnjak, Jančaricu, Bijele i Samarske stijene, ili makar samo za svakodnevnu šetnju do Matić-poljane, penjanje na Maj ili Šicarov Laz, branje borovica po gušticama oko Vučjeg jezera, uz uvijek prisutan vjetrić, i ponosno vraćanje s punim posudama borovnicama. Danas ih više ni ne vidim, prošetamo do Poljane, uvjereni da smo teški heroji. No i ležajke u hladu pregustih smreka, s dobrom knjigom, pogled na uvijek drage bregove i kamenje, mijenjanje boja sa sunčevim dnevnim hodom, igre s našom ostarjelom Bimbom, ili simpatični razgovori na susjedima, ne ostavljaju nas ni danas hladnima.

Dolazimo, ostajemo, odlazimo uvijek ponovno već trideset godina. Još bih k tome morala pribrojiti dolaske s planinarima.

U kotlini pod obroncima Bjelolasice, Risnjaka, Bitoraja, niže od Begova Razdolja, a više od Mrkoplja, smjestio se Vojni Tuk. Ovo "Vojni" ostalo je od Vojne krajine. Miješano stanovništvo uvijek je živjelo u slozi. Nekada i sada, valjda će tako i ostati. Mala kolebanja su se smirila, a vojna pobuna nije uspjela ni u nedalekom Jasenku, gdje je oružje dobiveno od ratnih emisara predano.

Ljudi, uglavnom siromašni seljaci, promatrali su s obronka kako im plamen pretvara kuće u zgarišta. Kuće su poslije opet izgrađene, štalice popunjene. Posao većine godinama je bio rad na pilanama u Mrkoplju, Lučicama i Lokvama, košnja na livadama blizim i dalekim, sadnja kvalitetnog

krumpira i kupusa, ujesen branje borovnica, mali na, lješnjaka i šipka. Zimi izvoze drva, pile, bore se sa snježnim smetovima i hladnoćom, često i po šest mjeseci. Ljudi su žilavi, pošteni, brzi na riječi, često u svađi, no u nevoljama požrtvovni jedan za drugoga, a i za nepoznate, ako je potrebno.

Svađe nastaju zbog sitnica: ako nestane neko drvo (a ima ga svagdje kud okom pogledaš), ako nečiji pas pojuri za motorom, ako se posumnja u čije zakonsko porijeklo itd.

Možda im je glavno svojstvo hrabrost. A ovdje je hrabrost itekako potrebna! Ne samo kod sječe drva, izvažanja debla i borbe sa snijegom, već i u nizu dnevnih događanja. Prije više godina čuvala je žena ovce na Poljani čitavog sela. Predvečer se vratila noseći ranjenu ovcu u naramku. Što je bilo? Ovcu je napao vuk. Žena se s njim borila i spasila ovcu.

Nije to narod grub, ima smisla za šalu, a primjera ima bezbroj. Prije otvaranja planinarskog doma godine 1954. sedamnaestogodišnjaci Branko, Žarko i Josip vraćali su se u tri sata noću iz Begova Razdolja sa zabave. Na ravnicu su pasla tri magarca. Momci su odmah dobili "ideju" kad su vidjeli 4-5 metara visoku skelu po kojoj se vukao malter za gradnju doma. Podigli su magarca po njoj do balkona. Dva puta im je pao, a treći su ga put uspjeli dogurati na taj način da ga je dvoje uhvatilo za uši, a treći je glavu stavio magarcu između zadnjih nogu.

Drugo jutro mama budi Žarka. "Magare ruli u domu", no Žarko ne haje, ode u šumu po trupce. Po povratku ga dočeka milicija. U podrumu u Mrkoplju smjestili su 24 osumnjičena. Glavni protagonisti dobili su 30 dana zatvora. Taj je dan bila nedjelja, a na svečanom otvorenju je vrpcu trebao presjeći admirал Rade Mrvoš uz prigodan govor. Nije održao govor, a nije se pojavljavao 5-6 godina.

Zimi se pijucka rakija u domu, prepričavaju se događaji, koji puta se zaori pjesma, a koji put i sada uz malo tučnjave da razbijaju dosadu. Glavni događaji u ovom ratu bili su politički i vojni. Vijesti su se lako širile, jer već svaka kuća ima TV i radio aparat. Tučani često odlaze u Delnice, Mrkopalj, Rijeku, Zagreb, i svaki novi događaj lako se javi telefonom. Eto, to je civilizacija kojoj ne može nitko odoljeti. Nekada smo dolazili u Tuk baš zato što nam nije bilo do civilizacije, bježali smo u čistu, netaknutu prirodu, k dobrim i iskre-

nim ljudima, čije je prepričavanje događaja bilo melem za naše uši. I danas se prepričavaju razni događaji. Često su to oni vezani uz šumskog kralja, golemog smedeg medu, o vukovima, divljim svinjama, jazavcima, lisicama i ježevima, a prije podosta godina i o risovima čiji su stravični krikovi dolazili iz obližnje šume u doba parenja. Sve te velike i zanimljive, a često i opasne životinje, žive u blizini. Još ima šumskih prostranstava u kojima stoluje pravi neometani mir. Prirodnim odabirom, kao i voljom lovaca, slabiji nestaju, a poneki osamljeni vuk izbačen iz krda luta sam prostorima. Za slabije zime prošeta koji medo, tek da prekine dosadu zimskog sna. No ljeti i jeseni javlaju se medvjedi u blizini naselja. Susjed Žarko Mataja je 1989. na Matić-poljani, prema Maševu, imao s medom gotovo izravan susret. Nisu se vidjeli do kraja jelove živice. Medvjed je galopirao zbog nečega uplašen, a medvjedi su izvrsni trkači. Žarko je pušio i bio natovaren stvarima. Kada su se susreli, medvjed se propeo i zafrktao nosom iz koga je izlazila para. Žarka je spasio refleksni iskorak od neminovnog sudara. Noge su mu se tresle. Stigao je kući blijeđ kao smrt. Neku jesen je medvjedica s dvoje mladih prošetala cijelom kotlinom, dok su ljudi iskopavali krumpir. Svi su promatrali njezine pedagoške metode. Gurmala je mladunce da se brže kreću, a koji put ih je i šapom lupila po ledima. Pod lješnjakom im je približila granu, lupkala ih po glavi i učila da sami beru lješnjake. Dosta joj je bilo njihova gotovanstva.

Godine 1967. Žarko je prelazio Poljanom prema Bubnjevoj kolibi sa dva konja i psom. Poljana je bila poorana radi krumpira. Po njoj je šetala medvjedica sa dva medvjedića. Oni su se igrali u dubokim brazdama. Svaki čas su nestajali i opet se pojavljivali. Žarko je uhvatio psa da ne napadne medvjedicu. Tko zna kako bi prošao i on i konji. Odvela je malene tjerajući ih uz brije.

U blizini Jančarice napale su oko 1960. divlje svinje velikog medvjeda. U blizini se nalazilo ispitljeno četiri metra drva. Medo je bacio jedno svinje nekoliko metara uvis, a sva drva pobacao za svinjama te se tako spasio. Ljudi su se lijepo pogostili mladom svinjetinom. U Ravnoj Gori čovjek je sagradio doljnji dio kuće. Nije mogao odmah nastaviti, pa je tamo držao dvadesetak ovaca. Medvjed je skočio unutra, poklao sve ovce, ali nije mogao van. Uzeo je građe s poda i po

njima se popeo. U osmom mjesecu 1995. veliki i mali medvjed rastrgali su lijep pčelinjak ing. Komore u Tuku. Napravili su užasnu buku. Drugu noć je došao veliki medo sam oko jedan sat noću da dovrši djelo i sa sobom odnio čitav sanduk. Okviri su nađeni na livadi. Vlasnik je opet uredio pčelinjak i ogradio ga sa dvije željezne šipke. Uskoro je stigao mali medo, otvorio vratašca između horizontalnih šipaka i izvukao okvire sa saćem. Prije toga ih je morao zaokrenuti iz okomitog u vodoravni položaj. Ne kaže se uzalud u narodu da medvjed ima pola čovjekove pameti.

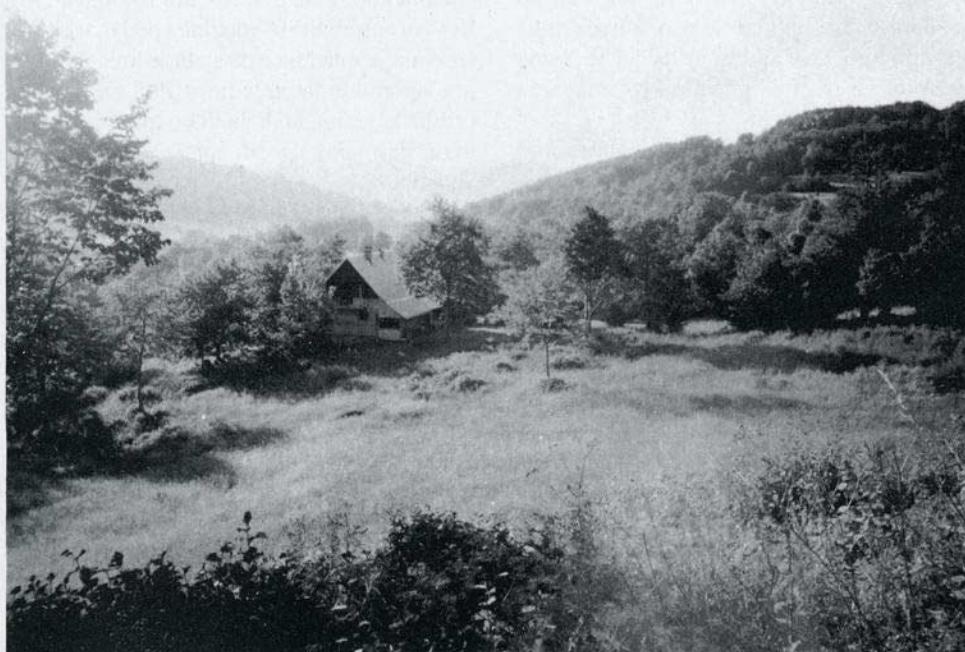
Lovnik Mane Mrvoš imao je mnogo susreta s medvjedima. Često je pripremao odstrel za inozemne turiste ili političare, na čeki sagrađenoj na kraju Poljane. Jednom je jedva izbjegao susret s golemlim primjerkom, kada opazi drugoga na snijegu. Uplašen, jedva je shvatio da taj drugi nije više živ, stradao je u borbi s prvim.

Prije dvije godine jedan je mali medo mravojed, koji se često motao šumom, u kamenjar pokraj naše kuće pojao cijelu kantu meda divljih pčela izmiješanog sa čadi. Pčele su se rojile u našem dimnjaku.

Ove se godine došetao do kuće susjede Dragice Mrvoš i razgrnuo mravinjak. Noću na mjesecini video ga je Mane kako sjedi usred livade.

Svaki dan se nešto događa. Kada se vozi sijeno, pa se dovikuje s jedne strane brijege na drugi, kada krave uđu u vrt pa poharaju muku, kada se ovce janje ili se jare Rajkove smeđe kozice, ili je konj lupio Žarka, ili se tko rodio, tko umro, ili se dočekuju vojnici s ratišta, a djeca i unučad iz Rijeke, Zagreba ili Njemačke.

Ako ništa drugo, čeka se kiša, beru se zlatice na krumpiru, izrađuju se plašila za ptice, malo se ogovara i čeka bolja vremena.

Vojni Tuk

Foto: Višnja Sever

Tko na tvrdoj stini svoju povist piše

ANTE VUKUŠIĆ, Gornja Klada

Topli, jesenski subotnji dan i na brzinu skrojen plan. Idemo prenoćiti na Babrovaču. A ujutro, nemarkiranim stazama Visibabe i Borovog vrha do Ždrila. Posjetit ćemo i u Hrvatskoj najveće stanište Sibireje kroatike.

Uznemireni smo početkom izgradnje "protivpožarne" ceste kroz najljepše borove šume u srednjem Velebitu s primorske strane. Po toj borovoj šumi ovaj je dio Primorja i dobio ime Podgorje.

Moji dječaci želete proći tim starim stazama, njima još nepoznatim. Moj ih je pristanak obradovao. U zanosu mladosti odlepršali su kao leptiri putem za Babrovaču, a ja se penjem polaganim korakom. Razmišljam, sjećam se priča i doživljaja. Ovaj put vodi iz Gornje Klade na Zavižan. Markiran je i održava se. Babrovača je otprilike na polovici puta Klada-Zavižan i tu je naš ljetni stan. U njemu boravimo nekoliko ljetnih mjeseci, združeni s planinom, čuvajući pradjedovsko ognjište i održavajući stari običaj iz doba intenzivnog stočarenja na Velebitu. S vrha Procipa predivan vidik na zaseoke, more i otoke. Jesen je prošarala svojim bojama raslinje i stvorila najljepšu umjetničku sliku Podgorja. Već s Poprikuše divim se Velebitu. Borovi vrh, Visibaba, Šarin kuk, Borje i Budim sa svojom vječno zelenom borovom krunom. Gore više Rasoje, Balinovac, Veliki Zavižan. Zelenilo borova kao da uokviruje sve ove jesenske boje razbacane po kamenjaru Biondinovače i Trtunuše. Prekrasno!

Sunce se nagnije k moru i još više ističe Velebit ukrašen kistom jeseni. Na jednom je rubnom kamenu uklesana godina 1888. i inicijali. Razmišljam o ovom putu. Koliko je znoja, koliko suza proliveno po ovom kamenju. Koliko je tovara sjena, drva i krumpira dopremljeno ovim putem s planine u Podgorje.

Pojedino kamenje uglačano je kopitama mula i magaraca, na mnogo se kamenja pozna glatki trag kuda su klizale grede vučene s Balinovca i Smrte doline. Vučene su za izgradnju kućica u Podgorju, a vukli su ih ljudi, jer ovdje mule i magarci nisu

mogli pomoći zbog prestrmog puta. Često su te grede bile puno kraće kada bi stigle u Podgorje, jer su se udarale o kamenje, pri čemu je otpadalo iverje. Ucrtale su te grede svoj trag u tvrdom velebitskom kamenu i ispisale stranice povijesti teškog života ovog kraja.

Velebitske visoravni hranile su svoje Podgorje. Hranile su ga krumpirom, glavnim plodom planine. Žitom, mesom ovaca i koza. Mlijekom i medom. Za sve je to trebalo puno rada, znoja i odricanja. Radili su ljudi i životinje. Često ljudi i više, jer mulu nije bilo lako kupiti. A u jesen bi mule ose pavile pod teretom, prenoseći krumpir iz Šarinica, Ciganišta, Žive Vodice, Dulibe... U jesen se odnosilo teška ulišta, puna meda, u koja su pčelice skupile svu raznoliku slast cvjeća razasutog velebitskim vrletima, često nedostupnim i kozama. Ulišta su uglavnom nosile žene, polako gazeći, da ne stresu satine pune meda i da ne poguše pčele. Na Babrovači još stoje ravno položene kamene ploče na kojima su stajala ta ulišta sa pčelama. Kameni nijemi svjedoci. Kao i ona vratnica, cijela iz jednog kamena, na našoj staroj zidini. Šterne ukopane u živoj stijeni i sada su pune bistre vode. Svaki ovaj put, svako to stanište ovih ljudi, sve je to knjiga povijesti pisana u tvrdomu velebitskom kamenu.

S Klanca čujem neobuzdan mladenački smijeh mojih dječaka. Smijeh pomiješan sa šumom borova. Kao da se vesele jedni drugima. Dečki ovamo rado dolaze, tu su neki od njih napravili svoje prve samostalne korake. Proišli. Spoznali ljepotu planine, iskonske divljine, neobuzdane slobode. Srodili se s tom planinom i ljepotom. Dečki su vrijedni, vatra je naložena, krumpir spremjan za police.

Još da ispratimo sunce na počinak, pa ćemo jesti uz vatru i znam, pitanja će se nadovezivati uz pucketanje vatre. Zalazeće sunce upotpunjuje boje jeseni, dajući i moru crvenkast sjaj.

Josip nas uveseljava svojim veselim dosjetkama. Miro nešto ozbiljno "petlja" oko svoje naprtnjače. Božo brine oko večere. Ivan kuha čaj od ljekovitih

trava, a Mirkić cjeplja borovu kvrgu i kaže: "Moram malo luča staviti u vatru da nam zamiriše večer borovom smolom". Večer nas svojom svježinom tjeru u kuću. Krumpirove police mirišu. A poslije večere priče vezane uz planinu, već puno puta prepričavamo. Slušao sam ih uz ognjište i zapaljenu luč na svitlici. A sada ih prepričavam uz žmirkavu petrolejku i puckanje luča iz štednjaka. Dečki bi još pričali, ali ujutro treba rano krenuti. Zato na spavanje.

Osluškujem šum borova isprepleten šumorenjem vjetrića u vitim jasenovim granama. Kao tih šapati mojih pradjedova. Što li mi hoće reći?

Buđenje dana probudilo je i nas. Poslije sinoćnih priprema i brzog doručka spremni smo za pokret. Najteži je dio puta na samom početku, od Babrovača uz Plan do Pogledala. Penjem se strmim putićem, djelomično zaraštenim šikarom. Prelazimo stari suhozid i ulazimo u Branjevinu. Taj zid opasuje cijeli Borovi vrh, a samo ime kaže da je tu bilo zabranjeno napasati stoku, sjeći stabla i tesati luč sa živih borova. Tu nailazimo na prve grmove sibireje, nalazit ćemo je do Božinca. Miro je gleda s posebnim zanimanjem jer je prvi put vidi u njenom prirodnom staništu. Iako je jutro prilično svježe, na čelu mi izbijaju prve kapi znoja. Zalazimo među prve borove. Strmo je, ali je sada prohodnije. I izlazimo na vrh. Nije uludo ime Pogledalo. Prekrasan vidik na Babrovaču, Matijevacu, Jasenje. S istoka se smiješi Šarin kuk sa svojim prirodnim bonsai borovima, što valjda već "tisuću" godina rastu iz te tvrde stine. Južno je Lisac, ispred njega se isprsio Budim sa svojim borovim plaštem preko ramena. More se plavi, otoci bijeli, "bijelo stado raštrkano".

Zadihani, zaustavljamo dah i divimo se. Srce raste, dušu opaja ljepota rodne planine. Tu put izlazi iz Branjevine i položito se spušta usporedno sa zidom do Lukovačkih ljetnih stanova za Pogledalom. I tu je vidik predivan, doduše ne na more, ali na Borovi vrh, zeleno more njegovih borovih krošanja.

Jedna kamena kućica pokrivena šimlom još prkositi vremenu. Ostalima se urušio krov i strže gole kamene zidine. Jedna kruška polomljenih grana, djelo medvjeda. Put se dalje blago spušta između zida Branjevine i privatne ograde. Dolazimo na lijepu livadu Pod Gorom. Ovamo su dolazili mještani iz Ažić Lokve. Kuće su i ovdje urušenih krovova, već se dugi ne seli u ove sta-

nove. Livadu i nekadašnje oranice osvajaju borovi pobjegli iz suhozida Branjevine. Stožer nekadašnjega guvna još izviruje iz borovog podmlatka.

Pokazujem dečkima duboko istesane žive borove, koji svoje rane polako obrastaju. Tu su stanovnici planine tesali luč za potpalu vatre i rasvjetu svojih kućica. Zbog toga su dolazili lugari i pisali prijave. Živom vatrom opaljivali su rane borovima da se ne bi opet zatesavalio. Dalje slijedimo zid Branjevine. Razmišljaj koliko je znoja proliveno i žuljeva popucalo dok nije sagraden ovaj kilometrima dugačak zid. Sada su tu veliki borovi, goleme krošnje. I kao da nas pozdravljuju svojim kvrgavim granama. Dugo oni pamte, još od hajduka, uskoka i mnogih vojski. I lugara koji su se tu smjenjivali skupa sa svojim znakovljem na zelenoj kapi. Propadala su carstva i vladavine, a borovi su tu prkosili buri pokrivajući svoje korijenje odbačenim iglicama. Sami sebi stvarajući hrana, bezbržni. Sada čuju zlo huktanje strojeva što rade cestu. Primiće se crna kosa smrti u obliku motornih pila. Remeti njihov spokojan san.

Dolazimo na Ječmište, opet Lukovački stanovi. Dečkima pažnju privlači kameni grlo s rešetkastim željeznim poklopcom na jednoj šterni. Malo dalje dolazimo na put koji prolazi s Trnovca za Jadrijević dulibe. Dijelom ga slijedimo i kada se počne penjati, udaljavajući se od zida Branjevine, skrećemo lijevo i dalje uza zid stižemo na Zlatkinu njivu. Tu su borovi pobjegli iz svoje ograde. Cijelo nam vrijeme mašu granama i tiho sapliću vjetrić šapućući.

Poslije Zlatkine njive napuštamo put koji također ide od Trnovca i prolazi za Ažić krč. Spuštamo se lijevo prema Rogić dolini. Samo ime govori, tu su živjeli Rogići. Bilo im je stalno boravište. Planinarsko naselje i ljeti i zimi, tu su se radali i umirali. Vrijedne ruke i plodna zemlja održavali su život. Veremo se kroz borovi podmladak i odjednom nailazimo na usku lovačku stazu koja bez provlačenja dovodi u Rogić dolinu. Zidine napuštenih kuća strše iz guste šikare. Šutke prolazimo odajući počast mrtvom selu.

Put je dalje širok, s podzidama, i do Ždrila ga slijedimo bez poteškoća. Tu kod hrastovog križa skidamo naprtnjače. Sa čudenjem gledamo crte i strelice ispisane po kamenju crvenim sprejem. Do sada smo vidjeli samo u kamenu uklesane godine i imera, a sada civilizacijsko onečišćenje, trasa

razaranja. Moćni strojevi stoje u prosjeci ionako škrtog raslinja, na putu k bujnoj borovini Borovog vrha. Branjevina više nije zabrana.

Na križu kitica suhog cvijeća. Opet je netko iz grada posjetio nekadašnju svoju zidinu. Odjednom Mirkić prekida šutnju pitanjem: Zašto se ovo mjesto zove Ždrilo? Zatečen, pokušavam mu odgovoriti. To ti je kao ždrijelo. Ovuda je vodio glavni put u Podgorje iz Rogić doline, Dragičević doca, Markovca, Babić doca te drugih planinskih naselja. Ovuda se odlazilo u vojsku, na bojišta. Napuštalo se ove krajeve. Mnogi se nisu više ni vraćali, kao ni oni s Lukovačkog groblja koji su ovim putem odnešeni. Ždrilo ih "progutalo".

A tko je postavio ovaj križ? - radoznao će Joso.

Čuo sam da se Šakan zavjetovao, ako se živ vratí s "križnog puta" iz Bleiburga, da će na vrh Ždrila postaviti hrastov križ. I eto, zavjet je ispunio. Sjećam se kada sam kao dijete prolazio tim putom, uvijek je cvijeće bilo svježe. Prolazilo je tada još podosta ljudi.

Zašto su ljudi otišli? - zanima Ivana.

Pa vidiš, ipak je ovo surov kraj. Putevi loši, sve se donosilo na leđima i na samaru. Ništa bez teškoga, napornog rada. Loša godina, gladna godina. Stigle su divlje svinje i haračile po krumpirištima. Medvjed je otimao stoku. Težak život. Mladi su čuli da se u gradu bolje i lakše živi. Tako su počeli odlaziti. A stariji su se onda priklonili njima.

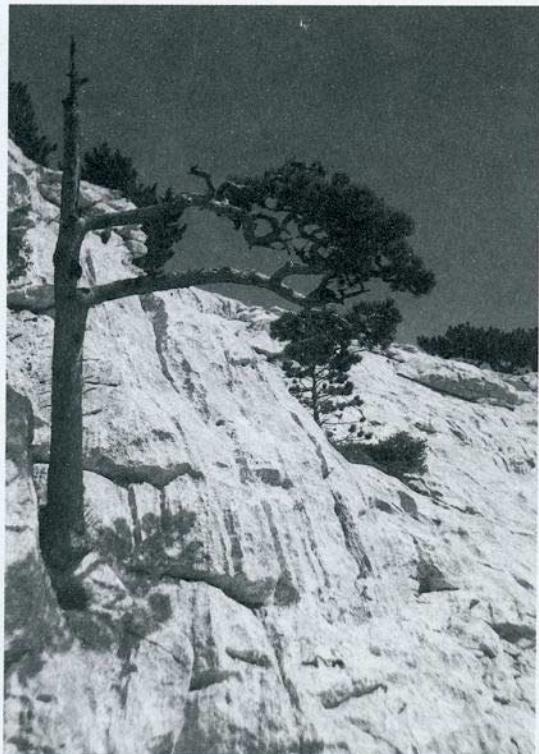
Mirovo pitanje: Zašto nisu ovu cestu napravili prije četrdeset godina?

Nisu, jer se htjelo naseliti gradove. Da bi bilo što više jeftine radne snage za izgradnju betonskih zagušljivih tvorevina.

Na to će Božo: Kad nisu onda, ne trebaju ni sada, jer se svejedno nema tko vratiti. Ždrilo je progutalo ljude, a sada će progutati i one lijepе borove iz Borovog vrha.

Šutke se zapućujemo u pravcu Trnovca. Obilazimo Grabovi Kučeljak. Odjednom Božo uzvukne: Stani! Evo, ovo sam noćas vido u snu, ali nisam znao gdje je. Gore borovinu, a tamo dolje toranj crkve i more.

Eto dečki, vidjeli ste gore živi luč koji je unosiо svjetlost i toplinu u planinske kućice. A tamo je Sv. Luka koji je unosiо svjetlost u duše ovdašnjih žitelja. Pomogao im da lakše izdrže težak život u ovoj planini.

"Bonsai" bor na Šarinu kuku Foto: B. Vukušić

Ono je toranj crkve Sv. Luke u Lukovu Otokom. A tu se išlo u crkvu, trgovinu, na poštu. Moglo se zamijeniti torbu krumpira za ribu svježu ili suhu. Tamo se odnosilo na vječni smiraj pokojnika. Vjenčalo se i krstilo. Veselilo i plakalo.

Trnovac. Nekoliko kućica stislo se ispod starih hrastova. I njihovi su se stanovnici razišli, ali ipak još dolaze i obilaze ih. Sve se više bližimo civilizaciji. Već se vidi neukusna građevina gostionice na Ažić Lokvi. Vjerljivo se i Vila Velebita naljutila što njeno ime dadoše takvoj građevini.

Prolazimo Bilučku dragu i preko Kuželjevca kroz Sadiku izlazimo na Kozarice. Tu se slikamo za uspomenu na predivan izlet. I još jednom domahujemo borovima Borovog vrha, uz poruku da ćemo opet doći.

Asfalt nam je nekako čudan pod nogama. Navikli smo na kamenjar i na meke borove iglice. Opet svatko sa svojim mislima ide u koloni. Odjednom nas trgne Joso pjesmom "Tko u tvrdoj stini svoju povist piše". Prihvativimo.

Kiša, Česi i kestenijada

MILJENKO PAVEŠIĆ, Ogulin

Ljeto zbilja nije bilo naklonjeno planinarima. Kiša, kiša i ponovo kiša! Tu i тамо poneki planinarski dan, no više kao zgoditak na lutriji. Što je tu je, planine zovu a planinari, ti vječiti okorjeli entuzijasti idu, dahću, vuku i stižu na vrhunce, u domove i skloništa. U selima često čuju pitanje: što vas tjera gore po tom vremenu?

Jednoga takvog veličanstveno kišovitog dana članovi HPD "Sisak" osvanuše u domu na Kleku da uveličaju obilježavanje 75. obljetnice HPD "Klek" u Ogulinu. Na rastanku, po završenoj svečanosti, predsjednik Društva Mijo Štrk pozove u ime Društva sve prisutne da dođu 19. listopada na kestenijadu u Sisak. I tako se navedenog dana članovi HPD "Bijele stijene" iz Mrkoplja i HPD "Klek" vozimo ka Sisku. Gotovo čudo! Deset kišnih dana, jedan gori od drugog, a danas sa ceste kod Tounja promatramo veličanstven izlazak sunca. Velika purpurna kugla izranja iz sumaglice ponad Plitvičkih jezera. Kličemo od radosti, ako ičega, ove smo godine željni sunca i topline. Dobro raspoloženje donekle pomuti vožnja kroz krajeve kojima do prošle godine haračiše novovjek Huni srpsko-vlaške usmjerенosti. Građevinski strojevi, hrpe građevinskog materijala i podosta novih crvenih krovova svjedoči život koji tu ponovno buja.

Mokošica, Sisak i susret s dragim nam Siščanima. Njihov kombi vodi, a mi ostali slijedimo te uskoro stižemo u selo Jazvenik podno Golog brda. Čudan naziv, nit je golo, nit je pravo brdo u očima mrkopaljskih i ogulinskih planinara. Na zgradi u dvorištu u koje parkiramo natpis "Češka beseda". Siščani nam ispričaše kako sa Česima u Jazveniku ostvariše prijateljstvo i suradnju. Prošle je godine u Jazvenik došla skupina Čeha iz Ostrave kao uzvrat na raniji posjet njima u Češkoj.

Znajući koliko Česi vole more, HPD "Sisak" predloži Mjesnom odboru Jazvenik da gosti odu na nekoliko dana u njihov dom velebitskim Oltarima. Pridružit će im se tri planinarke koje će kuhati i uređivati dom, a Česi će jutrom silaziti na kupanje te se vraćati na spavanje. Bio je to nadasve dobar i mudar prijedlog, koji je i ostvaren. Mogao bi poslužiti primjerom našim jadranskim ugostiteljima: cijeli dan kupanje na vrućem Jadranu, a spavanje u domu na 940 m visine podno Zavižana. Jasno, u domu ih je čekala odlična planinarska večera, dobra veselica i spavanje pod dobrim pokrivačem. Nakon svega toga HPD "Sisak" može se koristiti domom Češke besede za svoje potrebe, a eto, u njemu i nas primiše i ugostiše. Tu uživamo u "planinarskoj" turi šumovitim i bujnim Golim brdom. Ivanka, Štefica i Vesna svojim kulinarskim umijećem te planinarskim ručkom osvijetliše obraz HPD "Sisak". Nisu zaostali ni Mijo, Mile, Mirjana te ostali u stvaranju planinarskog raspoređenja. Predsjednik Mijo Štrk sve je oduševio svojim umijećem pečenja kestena express metodom u dvorištu doma. Tu bi tehniku trebalo patentirati.

Gospodin Jaroslav Dalik je u ime Mjesnog odbora Češke besede pozdravio planinare i dao kraći prikaz doseljenja Čeha u Hrvatsku prije 200 godina. Posebno su nas obradovali dobri odnosi Čeha i Hrvata i zajednička borba u Domovinskom ratu za obranu Republike Hrvatske od zajedničkog nam neprijatelja.

Bio je to lijep planinarski susret ljubaznih domaćina i dragih nam planinara, po lijepom, sunčanom i toplom danu. Rastanak i očekivanje ponovnog susreta na nekom drugom kutku drage nam lijepe naše.

Uspom iz zaseoka Devčić prema svetištu

Foto: A. Vučnović

Hodočašće Majci Božjoj od Krasna na Velebitu

ANTE VUČNOVIĆ, Gospic

Malo idilično planinsko mjesto Krasno nalazi se na oko 800 metara nadmorske visine, 21 km cestom od Otočca, 24 km iz Svetog Jurja. Istočno od sela, iznad zaseoka Devčići, nalazi se svetište sa crkvom Gospe od Krasna.

Predanja govore da su na tom mjestu gdje se danas nalazi crkva na 990 m nad morem pastiri našli ružu na panju. Ruža je imala lik Majke Božje. Više puta su ružu nosili u Krasno, ali bi se ona uvijek vraćala na isti brežuljak, na isti panj. Nosili su ružu i u Donji Kosinj, ali se isto ponavljalo.

Vidjevši to, pobožni Krasnari zaključiše da je Majka Božja odabrala baš to mjesto za svoju kapelicu.

Iznad škropilnice u kapelici nalazi se upisana 1641. godina, tako da se ta godina može smatrati godinom prve izgradnje kapelice. U proteklom vremenu ona je doživjela više izmjena i dogradnja.

Star zapisi govore da se ovdje 15. kolovoza na Dan Majke Božje sakupljao puk iz cijele Like, Primorja i dijela Bosne, tako da je to bilo najznačajnije ličko svetište. Sada je Krasno i zavjetno svetište Hrvatske vojske.

Prije četiri godine gospički planinari su sa HV i Katoličkom crkvom obnovili hodočašće iz Gospića.

Tako je bilo i ove godine. Oko stotinjak planinara i vojnika skupilo se 14. kolovoza ujutro u Gospiću na blagoslovu u kapelici Sv. Ivana Nepomuka. Nakon blagoslova krenuli smo ulicama grada prema Velikom Žitniku, rodnom mjestu oca domovine Ante Starčevića. Nakon kraćeg zadržavanja nastavili smo prema Klancu, gdje nas je dočekao klančki svećenik vlč. Marko Cvitković. Tu smo se u crkvi Majke Božje pomolili, a nakon toga odmorili i okrijepili.

Put nas je dalje vodio prema akumulacijskom jezeru Kruščica. Kratak odmor na temeljima crkve Sv. Ilike, koja je sada bila iznad vode. Pogled na jezero i okolinu budio je u nama jedan osjećaj zadivljenosti i oduševljenja, ali i tuge na pomisao da je tu nekada bilo više sela.

Dalje nas je put vodio kroz napušteno selo Antonovicu, gdje osim jedne kuće, koju su sačuvali lovci, i cisterne za vodu više ne postoji ništa.

Nakon odmora nastavljamo velebitskim obronima kroz Kosinjski Bakovac, poznat po prvoj tiskari, i stižemo do crkve Sv. Ante u Gornjem Kosinju. Put nas dalje vodi preko poznatoga starog kosinjskog mosta prema Donjem Kosinju. Tu je u

zaseoku Vukelići ispred kućnog broja 48 natpis "Kuća Kosinj", a u dvorištu su ljubazni domaćini, planinari Milka i Marko Vukelić sa svojim susjedima, pripremili za hodočasnike kolače, kavu i razne napitke. Nakon osvježenja i odmora put nas vodi do konačišta na Rudinki. Nakon večere idemo na zaslужeni počinak u školu "Anž Frankopan".

Ujutro kao da se vrijeme urotilo protiv nas, na sve strane sijeva i očekujemo kišu. Put nastavljamo, s podosta žuljeva na nogama, a ubrzo i kroz kišu. Oko devet sati, nakon prevaljenih šezdesetak kilometara, stižemo do svetišta.

Kiša nemilo pada. Susrećemo se sa svojim priateljima planinarima iz Senja, koji su također dopješačili, te sa Zagrepčanima iz "Velebita"

U 11 sati procesiju, a zatim koncelebriranu misu predvodi msgr. Josip Pavlišić, nadbiskup riječki u miru i nekadašnji gospički svećenik, te upravitelj svetišta Krasno vlč. Nikola Komušanac, uz pratnju velikog broja svećenika.

Nazočnima se obratio i koordinator duhovne pastve HV u Riječko-senjskoj nadbiskupiji vlč. Dinko Popović.

Bez obzira na vremenske neprilike duše hodočasnika bile su ispunjene zadovoljstvom i obećanjem da će se vratiti i dogodine.

Za vrijeme Sv. Mise

Foto: A. Vučković

Pogled sa Sozna na Hum (417 m), najviši vrh Lastova Foto: Dr. I. Munjko

Planinarske šetnje po otocima Lastovu i Prežbi

DR. IGNAC MUNJKO, Zagreb

U "Maloj kronici otočkog planinarstva", u Poljakovom vodiču "Hrvatske planine" (str. 495) nema spomena o planinarstvu po otoku Lastovu i susjednoj Prežbi.

U Splitu, uz vez broj 28 čeka trajekt "Lastovo", na kojem ću provesti pet sati vožnje, uživajući u krajobrazu mora, otočkih visova i luka Hvar, Vela Luka i Ubli.

Ubli na Lastovu izgledaju s trajekta kao mirna luka smještena između šumovitih brežuljaka visokih od 132 m do 251. Uz pristanište zapažate benzinsku crpku, crkvu Sv. Petra i natiskane kuće uz cestu. Za Pasadur se treba voziti 3 km uz obalu zaljeva Velji lago (Veliko jezero), u kojem vidimo šumovit otočić Makarac s ostacima kasnogotičke kapele Sv. Rafaela iz XV/XVI stoljeća. Prije mosta za otok Prežbu (dužina 50 m, izgrađen 1981.) ispod šumovitog brda Masline (121 m) smjestio se hotel "Solitudo" na jednom od najslikovitijih položaja između Veljeg i Malog laga.

Hotelski smještaj, hrana i posluga za svaku su pohvali, dok se "mjesto uz more pod borovima" treba tražiti na susjednom otoku Prežbi. Asfaltirani put od oko 25 km povezuje otok Prežbu od uvale Sv. Jurja i Malog laga (Malog jezera), preko mosta, otok Lastovo s mjestima Pasadurom, Ubllima, Zakolopaticom, Lastovom, Lučicom i Skrivenom lukom. Od Ubala do Bitnice "Veljega mora" ide kraći odvojak asfaltnog puta, uz napuštena i ograđena naselja bivše jugovojske, koja ga je morala napustiti u lipnju 1992. godine, ostavivši tragove divljanja i čiriličkih grafita na zgradama.

Za otok Lastovo otočani kažu, da posjeduje 46 polja, 46 otočića i 46 crkava i kapela. Lastovo, Prežba i Mrčara su najšumovitiji otoci Jadrana (80% šuma), s bujnom makijom u kojoj raste česvina, planika, divlja maslina, rogač, razne povijuše i ljekovito bilje. Od životinja ima puno kuna bjelica, šumskih golubova, golubova, raznovrsnih leptira, bumbara, guštera, neotrovnih zmija i dr.

Pogled na Hum (417 m) iz Lastova
Foto: Dr. I. Munjko

Nisam vidi vrapce ni pčele. Za pčelarstvo postoje idealni prirodni uvjeti, ali se ne koriste. Oko Lastova su poznata lovišta na plemenitu ribu i rakove.

Površina otoka Lastova iznosi 46,87 km². Građen je od donjokrednih vapnenaca. Krška dolomitna polja pružaju se između mnogobrojnih šumovitih visova. U svojoj povijesti Lastovac se okretao polju, pa nije čudno što dvije trećine mikrotponimije nalazimo u poljima, dok je samo mali broj naziva za brda i njihove vrhove. Od polja najveća su Vinopolje, Nižno polje, Zropolje, Dovin do, Dosibje, Lokavje, Zegovo polje, Vela lokva i Barje. Na otoku je pet špilja. Za Raču i Puzavicu vezani su najstariji tragovi života na otoku. Obale su uglavnom nerazvedene, strme i šumovite, a more kristalno čisto i duboko. U zoni plime i oseke nađe se katranica i mnoštvo ježinaca. Pitka voda je blago slana (bočata).

Ime otoka potječe iz IV. stoljeća p. n. e., kao Ladesta i Ladeston, a od X. st. kao Lastovo. Međutim, Rimljani su u I. st. otok nazivali Augusta insula. U spomen "carskog otoka" danas postoji podrum i punionica odnjegovanih stolnih vina, kao što su suho bijelo "Rukatac Augusta insula" i crno stolno "Plavac Augusta insula". Knjiga uredbi skupštine i općine i običaja otoka Lastova (iz 1310. god.) počinje prisegom dubrovačke komune da će poštivati sve drevne običaje otočana koji su se dragovoljno predali komuni grada Dubrovnika. Tim su Lastovci uspjeli sačuvati cijelovitost svojih posjeda i čak spriječiti useljavanje na otok. Iz popisa stanovništva vidimo, da je 1857. god. bilo 1148, a 1991. 1206 stanovnika (maksimum 1948 sa 1738, a minimum 1981 s 962 stanovnika).

Interesantno je izgrađeno Selo, kako mještani zovu naselje Lastovo. Sagrađeno je stepeničasto na strmoj padini iznad plodnog polja, u kome vidimo groblje sa crkvom Sv. Marije iz 1512. god. Izgrađena je u gotičko-renesansnom slogu. U Selu se nalaze spomenici visoke arhitektonske vrijednosti: sklopovi kuća s neobičnim dimnjacima, kamenice za ulje, renesansne krune bunara, bogatstvo sakralnih objekata i njihov bogat inventar.

Kao markacist HPS-a odabrao sam 10. srpnja za označavanje nepošumljen kruškolik vis Sozanj (231 m), udaljen od Pasadura 11 km, i njemu nasuprot Veliki Prijevor (246 m), te zapušten prastari put između Sela i luke u Ubliima, jer se na tom putu nalazi najstarija srednjovjekovna (predromanička) crkvica na otoku. To je crkva Sv. Luke zidana uobičajenim načinom starohrvatskih majstora, nepravilnim i lomljenim kamenovima natopljenima u obliku žbuke. Taj dragulj starohrvatske arhitekture dobro je očuvan i treba ga posjetiti. Planinarske oznake jasno su postavljene od asfalttnog puta (3. km prije farme "Sozanj") i vode ugodno kroz šumu do crkve.

Put na vrh Sozanj vodi kroz farmu "Sozanj" (drže koze i piliće), koja je ograđena i čuvana. Kako je bila zatvorena, popeo sam se na suprotno brdo Veliki Prijevor (246 m) označivši nekoliko zanimljivih mjesta, ali ne tako zanimljiv kao na brdu Sozanj koje plijeni pažnju i zove planinare u posjet.

Na Sozanj sam krenuo izvan ograda "Farme" kroz makiju do vršnih stijena. Nagrada su nezaboravni vidici na Palagružu, Sušac, Mrčaru, Prežbu, Vis, Korčulu, Lastovce, Mljet i Pelješac, zatim na

otočne visove Hum (417 m), Plešivo brdo (415 m), Debelo brdo, Crljene stijene (144 m), Glavicu, Velji vrh (205 m) i Nori hom (205 m). Posebnu pažnju zavređuju uvale Zaklopatica, Kručica i Mali lago. Na vrhu Sozanj nalazi se betonska oznaka s utisnutim datumom 13. 7. 1949.

Uspon na atraktivan vis Glavicu (200 m), ide na Pjevor (od crkve Sv. Ilijе), uz renesansni Palac i crkvу Sv. Ivana (u kojoj se nalaze muzejski predmeti), te uskom strmom stazom Miševa strana do napuštenog Kaštela, ispred kojeg vidimo šest zapuštenih hidrometeoroloških instrumenata. Široki vidici na mjesto Lastovo i njegov okoliš lijepa su nagrada za ovu kratku planinarsku šetnju. Na silasku treba posjetiti župnu crkvу Sv. Kuzme i Damjana (zaštitnika ljekarnika).

Put na najviši vrh Hum (417 m) u lošem je stanju. Na Humu je vojska i kapela Sv. Jurja, koju treba urediti i "otvoriti" pučanstvu za blagdan Sv. Jurja (23. travnja)

Otok Prežba. Spomenuli smo, da je Prežba vezana za otok Lastovo betonskim mostom i asfaltnim putom uz Velji i Mali lago, gdje se nalaze stambene zgrade, trgovine, ugostiteljski

objekti i telefonske govornice. Unutar bivseg vojnog prostora lijepe uvale Sveti Jurje ide neasfaltirani put. Iznad uvale dižu se šumoviti brežuljci (od 107 do 138 m), u kojima se nalaze tuneli, nekad spremišta za gorivo, streljivo i mine. Tu je zgrada Policije i niz opustošenih zgrada, skladišta za streljivo, mnoštvo glomaznog i sitnog otpada, te dobro očuvana predromanička kapelica Sv. Jurja (služila je jugovojsci kao stolarska radnja), dok se iznad zgrade i tunela provlači kroz šumu žičana ograda. Jedina sigurna planinarska staza ide od kraja uvale Sv. Jurja do nekadašnje osmatračnice, između kota 92 m i 145 m. Sa staze se pruža lijep vidik na otok i vrh Mrčara, 102 m, školjeve Veli i Mali Rutvenjak i Prolaz mali brod.

Pokušaj uspona na kotu 138 m, iznad naselja Prežba, s vidikom na Velji lago i otok Makarac, zaustavlja na pola puta ploča s upozorenjem "Pozor, vrši se razminiranje". Za Jurjev vrh (155 m) na Prežbi vide se zaraštene staze do njegovih osmatračnica, ali ostaje "nedodirljiv" dok ne bude očišćen od mina. Jurjevska uvala preuređit će se u ACI marinu.

Zaklopatica sa vrha Sozjanja

Foto: Dr. I. Munjko

Ciljevi i svrha suvremenog planinarenja

ALAN ČAPLAR, Zagreb

Planinarenje u suvremenom društvu predstavlja zanimljivu pojavu, jer je poprilično rasprostranjeno, a ipak su njegove svrhe i smisao mnogima nerazumljivi. Na pitanje u čemu je smisao i svrha planinarenja nemoguće je dati jednostavan i jedinstven odgovor, a makar i djelomično objašnjenje duboko zadire u najrazličitije ljudske struke - sociologiju i medicinu, a nalazi i duboko u filozofiju kao najviši oblik misaonog razumijevanja čovjeka i života. Jedinstvenog odgovora nema i ne može biti jednostavno zato jer svatko ima svoje motive, ciljeve, osobni način doživljavanja svojih

posjeta planini, već prema svome životnom iskustvu, duševnom bogatstvu, svjetonazoru. No ipak pokušajmo sve te ciljeve i doživljaje donekle objediti i još jednom razmisiliti otkud dolazi taj jedinstveni "zov planine" što nagoni civiliziranog čovjeka da napušta udobnost i blagodati civilizacije i odlazi u nepristupačne brdske predjele.

Podimo od onoga što planinarenje nije. Kada običan čovjek, zamišlja planinara, obično pred sobom vidi čovjeka koji se iscrpljen, opterećen velikom naprtnjačom, penje na već osvojene vrhove, s kojih će ionako morati otići, ide u puste pre-

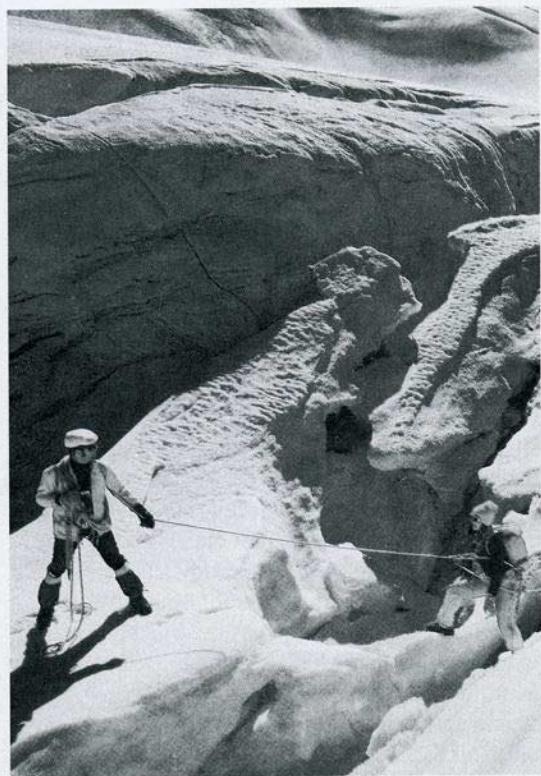
djele u koje ga nitko ne tjera. Planinar je, takoreći, dobrovoljni Sizif, koji s teretom na leđima fanatično odlazi u bespuća, daleko od golemih dostignuća civilizacije i uobičajenih (nazivaju ih i normalnim) životnih užitaka. Takva uobičajena predodžba planinarenja, zbog koje planinare obično smatraju svojevrsnim čudacima, velika je zabluda, ponajprije zato što je tjelesna aktivnost - hodanje i penjanje - samo metoda planinarenja, a nipošto ne krajni cilj i svrha, niti njegov smisao. Planinarenje je mnogo više od samog penjanja, jer već primjenom pravila kretanja svaki napor preostaje biti muka i u prvi plan dolazi emotivni užitak, koji je kod svakoga različit, ali u biti ugodan i lijep.

Zbog nemalog tjelesnog napora što ga iziskuje i činjenice da se njime ljudi bave iz osobnog užitka, dakle da je to hobi, planinarenje se obično svrstava među sportske djelatnosti. Međutim, planinarenje se u mnogočemu razlikuje od bilo kojeg sporta, jer mu je strana natjecateljska borba, nehumana utrka za prestiž na rang-listi s namjerom da se bude bolji od drugoga. Natjecanje koje je sve prisutnije u sportu i njegova je najistraženija osobina, u bitnoj je suprotnosti s ispravnim razumijevanjem planinarenja, jer u sportu je protivnik čovjeku drugi čovjek i pobjeda jednog je poraz drugog, dok su planinarima "protivnici" priroda i njezine sile, koje treba svladati za dobrobit čovjeka, a nikada protiv čovjeka.

Premda planinarenje nije sport, valja istaknuti da ono ipak obiluje tjelesnim i zdravstvenim koristima, jer podrazumijeva značajnu količinu hodanja koje je inače u urbaniziranim sredinama svedeno ispod svake mjere, zatim disanje čistoga zraka punim plućima, održavanje tjelesne snage i razvijanje izdržljivosti.

Iako je planinarstvo usmjereni doživljavanju prirodnih vrednota, a ne natjecateljskom dokazivanju snage i sposobnosti, mora se priznati da se u planinara mogu ponekad naći i kompleksi manje vrijednosti i nasuprot njima potreba dokazivanja pred drugima i pred samim sobom.

Osnovna težnja za svladavanjem teškoća i postizanjem uspjeha ili, drugim rječima, ostvarivanjem pred sebe postavljenog cilja, postoji duboko u svakom čovjeku, a izražava se u najrazličitijim oblicima. To je ista ona čovjekova težnja koja ga tjera da otkrije tajne svemira, da se spušta na dno mora, da leti zrakom, da silazi u zemljine ponore,

pa i da vidi što se nalazi s druge strane brda, da prirodi nametne svoju civilizaciju, da bude gospodar, da je savlađuje.

Upravo uspinjanje uz planinu i stremljenje vrhu odražava izravnu borbu čovjeka i svladavanje teškoća u namjeri da dosegne vrh, jer je kretanje prirodom jedino ostalo na svome prvobitnom obliku, u izravnom suočavanju čovjeka s nepoznatnicama i silama prirode, ali ponajprije suočavanje sa sobom. Svladavajući stvarne teškoće i vlastite slabosti čovjek potiskuje osnovni strah za svoje postojanje prožet pitanjima "Hoću li moći? Što ako ne uspijem?" i uvijek se iznova potvrđuje, zadovoljavajući tako nagonsku potrebu samodokazivanja.

Obično se u svezi sa strahom i opasnoću postavlja pitanje jesu li društveno dopustive djelatnosti u kojima se život lako izlaže opasnosti samo radi razonode i nije li nerazborito ići u okolnosti gdje se može stradati. Postavlja se pitanje koliko trebaju biti vrijedni ciljevi da bismo im težili, kojim ciljevima treba težiti, treba li im uopće težiti.

Doista, ne može se reći da je osjećaj straha lijep i ugodan, ali prevladavanjem straha može se doći do uzvišenih spoznaja o životu, smislu postojanja i življenja, čija bit jest lijepa i ugodna, jer je upravo u trenucima straha, kada svjesno ili nesvjesno osjećamo da nam je smrt na neki način bliža, život je neusporedivo ljudskiji i životniji. Nadvladavajući svoje slabosti u trenucima straha, čovjek najbolje spoznaje vrijednosti života kao suprotnosti smrti i s takvim iskustvom zna cijeniti svoj život i život drugih i zna u njemu uživati.

Nadvladajmo i obično poimanje straha i opasnosti, jer je njihov smisao upravo u nadvladanju obične predožbe života i njegova smisla, i shvatimo da je ta stalna nagonska potreba za ostvarivanjem novih ciljeva, to nezadovoljstvo ostvarenim ciljevima vječni pokretač cijelog čovječanstva i njegova razvoja. Ne znači to da treba srljati u opasnosti i da ne treba sprečavati opasnosti, ako je to moguće. Naprotiv! Treba stalno biti svjestan opasnosti i biti spreman na razumno djelovanje kada se ona dogodi. Ali opasnost koja stalno odnekud prijeti i povremeno uzima žrtve shvatimo kao neizbjježan danak sveukupnom razvoju, zadovoljenju nagonske težnje ostvarenju cilja, jer kada bi težnje cilju nestale, nestalo bi čovjeka, a njegovo bi postojanje u svemiru ostalo bez svrhe i smisla.

Ali ne ostajemo samo na tome, jer planinarenje nije samo svladavanje planinskih vrhunaca, težnja ostvarenju cilja, niti suočenje sa strahovima koje je samo sebi svrhom, planinarenje je i opet mnogo više od toga, nasuprot opasnostima u planini nalazimo i neponovljivu ljepotu prirode. Priroda je zapravo posvuda lijepa, a budući da su nizine većinom već odavno izgubile svoj prirodan izgled, onima koji vole prirodu i osjećaju potrebu za duševnim mirom, ne preostaje drugo nego da odlaze gdje civilizacija još nije znatnije prodrla, a priroda je očuvala svoja praiskonska obilježja. Iako je naizgled neuobičljiva, ta se ljepota i obilato nudi svima koji su je sposobni uočiti i razumjeti i u tome uživati. Iz te ljubavi prema prirodi izrasta svijest i potreba djelovanja na njezinu zaštitu.

Priroda može pružiti duševni mir, kojega nema u svakodnevnom životu. U prirodi se najbolje osjeti koliko je čovjek kao biće malen u odnosu na veličanstveni život prirode iz koje je i sam potekao. Priroda draži sva naša osjetila, budi u nama neslućene snage duha i nagoni nas da se svojom

mišlju oslobođimo svakodnevnih životnih zabluda, briga i strahova. Naime, mir i ravnodušnost prirode utočište su za slobodno i ravnodušno razmišljanje i u tom smislu planinarenje jest bijeg od prosječnog, običnog mišljenja, od svakodnevnosti u kojoj takvog utočišta za mišljenje nema. Današnji život u urbaniziranom svijetu, raspoređen u zamarajuće poslove koji učestalošću izazivaju dosadu i koji sve manje dopuštaju ostvarenje čovjeka kao čovjeka, s druge strane sve više dovodi do krajnosti da čovjek ostvaruje neke čudne ciljeve kojima ne vidi krajnjeg smisla, koje sam ni ne postavlja, već su mu odnekud nametnuti. Sapet realnošću i svakodnevnicom i njihovom banalnošću on obično niti razmišlja o svrsi ciljeva niti za njih ima pravoga razumijevanja.

Za razliku od toga, tamo gore razmišljamo drugačije, dublje, cjelevitije, što u gradu gotovo nikada ne činimo, jer obično nemamo dovoljno vremena ni pravoga poticaja za nadgradnju svakodnevnog mišljenja, te kroz to na razumijevanje svijeta oko sebe. To uzneseno mišljenje vodi uzvišenijoj spoznaji koja nas uči na relativnost svih stvari, koja nas uči ravnodušnosti prema materijalnim vrijednostima i ravnodušnosti prema tudim ciljevima i djelovanju u njihovu ostvarivanju. Ta nas spoznaja osim toga uči voljeti svijet u kojem živimo, uči nas voljeti ljude s kojima živimo i uči nas voljeti život koji živimo.

Taj osjećaj cjelokupnog razumijevanja svega povezan je s uzvišenom radošću koja je mnogo viša od uobičajenih tjelesnih užitaka. Vječna je ljudska zabluda to što sreću zamišljaju kao ostvarenje želja odnosno cilja, a suština i bit nije u ostvarenju želja već u ostvarenju cilja, što se najbolje vidi upravo uspinjanjem uz planinu. Ali, i uz to, da bismo doživjeli sreću, da bismo bili sretni nije potreban ni lijep dan, ni lijepi prizori, široki vidici i sunce na vedrom nebu; dosta je samo svjesna misao, želja da budemo sretni. Sreću treba svatko tražiti i pronaći u sebi!

Radost, optimizam i vjera u život, koje pronalazimo razumijevajući ono što nas okružuje, ispunjava nas ljubavlju prema svijetu u kojem živimo. Tako u planini i prirodi nalazimo svježinu, iz nje crpimo ljubav i smisao za življenje. I naposljetku, s takvim nadama silazimo nazad u civilizaciju, bogatiji novim poimanjem i razumijevanjem beskraja, smisla života, dodira ruba između života i smrti, ali ujedno i shvaćanja čovjeka, svakodnev-

nosti i stvarnosti.

Planinarenje je zbog svega toga potreba suvremenoga čovjeka, pa ne čudi činjenica da se ono razvija u visokociviliziranim kulturnim sredinama. Planinarenje je upravo jedinstvena nadgradnja života, njegova dopuna i osmišljenje. Dinamičnost suvremenoga gradskog i velegradskog života i intelektualna napregnutost uzroci su potrebe pri-vremene promjene sredine, što mu je u punoj mjeri omogućeno zahvaljujući tehničkim dostignućima našega doba.

Planinarenje samo po sebi nije bijeg od civilizacije i stvarnosti, jer su planinari svjesni da se bez njih ne može živjeti niti odlaziti u planine. Ne može se reći da je planinarenje bijeg od ljudi i društva, jer u planinu uvijek idemo zajedno s prijateljima, u planini uvijek imamo vremena da svoje misli međusobno razotkrivamo. Sve u planini činimo zajedno; skupa pjevamo, divimo se krajolicima, dijelimo postelju i hrana, kao i radost i sreću. Zdravo planinarenje podrazumijeva zajedništvo, uzajamno pomaganje radi svladavanja prepreka, a doživljavanje je jedino što je u njemu osobno. Međutim, planinarenje jest neka vrst bijega od prosječnosti, običnosti, umrtvljenosti, dosadnosti, jednoličnosti onog što nazivamo životom u kolotečinama sumorne svakodnevnosti, jer se time ne želimo zadovoljiti.

Uspinjući se uz planinu, oslobadamo se viška negativne energije, kako fizičke, tako i emocionalne koja se u nama nagomilava kroz naporan radni tjedan. Iako tjelesno iscrpljuje, planinarenje ga obogaćuje i osvježava novom emotivnom snagom, koja je prijeko potrebna za život u ljudskoj zajednici i njenoj svakodnevničici, ali to odveć zanemarujemo. To je ista ona emotivna energija koju susrećemo u navijača na nogometnim utakmicama, u mladih što skaču po bučnim diskotekama, u vozača što bezglavo jure našim cestama. To je

ista ona energija koju nalazimo u čovjeka koji se ljuti, u sportaša koji obara igrača iz druge ekipe i općenito u svakog čovjeka koji se bori za svoje probitke. Štoviše, planinarska emocionalna energija nikad nema učinaka štetnih za ljudsku zajednicu niti zadire u slobodu i sigurnost onih koji se planinarenjem ne bave.

Bavljenje planinarenjem proširuje obzor urbaniziranog čovjeka, obogaćuje ga emotivnim doživljajima, njeguje društvenost, izoštruje pažljivost, razvija snalažljivost, samostalnost, odlučnost, hrabrost, ustrajnost, prilagodljivost, smisao za razumijevanje stvarnosti, ljudi, prirode, svijeta i života, koji mu civilizacija sve više otupljuje. Planinarenje uči i odabiraju ciljeva, njihovom ostvarivanju, ali i razumskom odustajanju od ciljeva koji stvarno ugrožavaju čovjekovo postojanje. Uz svestrane tjelesne i zdravstvene koristi, planinarstvo traži suočavanje sa prirodnim silama i vlastitim strahovima i time zadovoljava potrebe samodokazivanja, zadovoljava estetsku želju za lijepim i, napisljeku, ono pruža mir i slobodu potrebnu za bogatije i sadržajnije mišljenje, te kroz nj otvara put do radosti koja je povezana s uznesenom životnom spoznajom i razumijevanjem čovjeka i svijeta.

Sve te svrhe i koristi planinarenja većinom ostaju ograničene u onima koji ih proživljavaju i nemaju na prvi pogled vidljivu vanjsku privlačnost, jer su sve odreda nematerijalne, što je u određenoj suprotnosti prema suvremenom društvu koje sve više cijeni materijalne vrijednosti, čak do te mjere da one postaju cilj svakom pojedincu, te u tome treba tražiti razlog većini nerazumijevanja za svrhe i ciljeve planinarenja.

Sada, na kraju, osvrnimo se unazad i uočimo koliko je skup ciljeva i svrha planinarenja bogatiji i sadržajniji od uobičajene predodžbe planinarenja, prema kojoj je osnovni cilj i smisao naše djelatnosti penjanje na planinske vrhove.

Preporuke za sigurno planinarenje

Četiri IKAR-ove komisije donijele su na godišnjem zasjedanju 1996. u Karpaczu (Poljska) preporuke za prevenciju planinarskih nesreća (vidi izvještaj sa zasjedanja na str. 346), koje vrijedi ovdje zabilježiti i preporučiti našim planinarima da ih se pridržavaju.

Lavinska komisija

- Evropska skala opasnosti od lavina vrlo dobro upozorava na rizik od lavina i planinari trebaju pratiti i uvažavati izvješća i prognoze lavinskih službi
- Na snježne ture nositi elektroničke aparate za traženje u lavini
- Teme o lavinama uključiti u programe svih vrsta planinarskih škola
- Svi koji imaju znanja i iskustva (gorski vodiči, GSS, skijaški učitelji i dr.) trebaju upozoravati one koji ne znaju opasnosti na terenu
- I dalje voditi statistiku o lavinskim nesrećama jer je ona izvor pouka za budućnost (a i pokazatelj uspješnosti prevencije).

Naglašeno je da je broj odlazaka u brda u alpskim zemljama posljednjih godina u vidnom porastu (4x!), a broj lavinskih nesreća stagnira. K tome su lavinske nesreće u prometu praktički potpuno izbjegnute.

- Nastaviti istraživanja u specijaliziranim ustanovama
- Ubuduće više pozornosti i informacija usmjeriti na vozače snowborda, snowmobila i na alpiniste.

Helikopterska komisija

- Nositi odjeću vidljivih i upadljivih boja tako da se unesrećeni lakše opazi iz zraka
- Naučiti (u školama) i na terenu upotrebu znakova rukama "Y" (trebamo pomoći) i "N" (ne trebamo pomoći)
- Učvrstiti ili ukloniti sve predmete na mjestu nesreće koji bi mogli odletjeti pod vjetrom helikopterske elise i možda prouročiti nesreću
- Nakon predaje obavijesti o nesreći i o mjestu nesreće unesrećeni se ne bi smio micati s toga mjesta do dolaska helikoptera ili naputka GSS-a
- Penjači koji se nalaze iznad unesrećenih moraju paziti da ne sruše nešto na mjesto nesreće i na helikopter koji spašava; najbolje je da se za vrijeme intervencije ne miču
- Sve druge letjelice koje nisu u akciji ili spašavanju trebaju se ukloniti s područja gdje se spašava.

Medicinska komisija

- Dobra tjelesna kondicija ili prilagodba ture vlastitoj (slabijoj) kondiciji

- Ne odlaziti u planine ako se ne osjećamo zdravi ili smo bolesni
- Kronični bolesnici trebaju se posavjetovati s liječnikom o tome kojim se planinarskim aktivnostima smiju baviti, a kojima ne smiju
- Jesti i pitи normalno, tj. dovoljno
- Ne zaboraviti tzv. chiling efekt vjetra odnosno mogućnost veoma brzog ohlađenja tijela na vjetru
- Nositi sa sobom komplet prve pomoći i znati ga upotrijebiti
- Planinariti bez droga, alkohola i uz što manje cigareta
- Izbjеći negativan utjecaj tzv. ljudskog faktora, tj. neiskustva, nezdravih ambicija, slabe ili neprikladne psihološke pripreme
- Nositi zaštitnu kacigu pri penjanju
- Po mogućnosti nositi radio, taklie-walkie ili sl. jer se tako može bitno skratiti vrijeme potrebno za dolazak pomoći.

Komisija za zemaljsko spašavanje

- Pravilan izbor ture prema vlastitim sposobnostima i vremenskim prilikama
- Pitati i uvažavati savjete domara u planinarskim domovima
- Izbjegavati alkohol
- Dobra i potpuno osobna planinarska oprema
- Potrebna tehnička oprema i poznavanje njezine primjene
- Pravodobno odustajanje od nastavka uspona ili ture
- Osobita pozornost pri priječenju strmih snježišta ili na silazu
- Za izletnike u sredogorju preventivno je najvažnije prikladna obuća i zaštita od nevremena (vjetra, hladnoće i kiše)
- Za visokogorske planinare i penjače najvažnije je uvježbanost u upotretbi tehničke opreme i iskustvo u kretanju po težem terenu, što se može stići organiziranim planinarskim školovanjem ili nadomjestiti pratnjom vodiča, tj. odlaskom na vodene ture
- Prevencija planinarske nesreće: iskustvo, oprez, ispravna prosudba i odluka osnivaju se pretežno na dva sustava pamćenja, pamćenju doživljenoga ili iskustvu (epizodna memorija) i pamćenju naučenog u školi ili iz literature i medija, tj. znanju. Oboje zajedno utječe na oprez, ispravne prosudbe i odluke.

Svi su gorski spašavatelji zajedno na skupnoj sjednici utvrdili da se većina nesreća događa neorganiziranim planinarkama i složili su se sa završnom misli predsjednika IKAR-a Martina Schorija da je potrebno usmjeriti još više napora da upravo ta rizična skupina bude dovoljno obavještavana i poučena putem javnih medija, turističkih organizacija, hotela i na druge načine.

40 godina Komisije za speleologiju HPS

VLADO BOŽIĆ, Zagreb

Prije 40 godina 5. listopada 1956. osnovana je Komisija za speleologiju Planinarskog saveza Hrvatske. Prethodilo joj je osnivanje špiljarskih sekcija u planinarskim društvima. Prva naša speleološka udruga osnovana nakon Drugog svjetskog rata bila je Špiljarska sekcija (ŠS) u PD "Zagreb" u Zagrebu, osnovana 15. studenog 1949. Već 4. svibnja 1950. osnovana je i ŠS u PD "Željezničar" u Zagrebu. Radi promicanja, posjećivanja i istraživanja špilja i jama, čelnštvo PSH potaklo je osnivanje špiljarskih sekcija i u drugim gradovima Hrvatske. Tako su koncem 1950. bile osnovane ŠS u planinarskim društvima u Rijeci, Splitu, Dubrovniku i Raši.

Podstrek za osnivanje novih ŠS davali su pojedini članovi Upravnog odbora PSH u osobnim kontaktima sa zainteresiranim članovima planinarskih društava. Uviđajući potrebu stalne suradnje PSH sa ŠS u planinarskim društvima, UO PSH je

1952. osnovao Referatu za špiljarstvo. Za prvog referenta izabran je Vlado Redenšek, tadašnji pročelnik ŠS PD "Željezničar".

Kako su neke ŠS imale poteškoća u radu, a druge su htjele poduzimati veće akcije, pojavila se potreba za sve većom suradnjom i koordinacijom rada među ŠS, a također i sa PSH. Ideja o osnivanju neke komisije koja bi imala taj zadatak rodila se 1954., ali ona tada još nije ostvarena, iako je referent za špiljarstvo PSH imao suradnike iz zagrebačkih ŠS s kojima je suradivao, ali nažalost nedovoljno djelotvorno.

Zbog toga je na IV. glavnoj godišnjoj skupštini PSH na Sljemenu 4.-5. listopada 1956. osnovana komisija pod nazivom "Komisija za speleologiju Planinarskog saveza Hrvatske (KS PSH)". Na skupštini su joj postavljeni ciljevi, zadaci i program rada. Tadašnji naziv "špiljarski" promijenjen je u "speleološki", a naziv "sekcija" u "odsjek".

SPELEOLOŠKI LOGORI I EKSPEDICIJE KS HPS

Godina	Naziv	Mjesto	Vodja	Sudionika	Udruga
1961.	Istraživanje južnog Velebita	Velebit	I. Posarić	8	2
1961.	Istraživanje Čorkove uvale	Plitvice	V. Božić	19	2
1962.	Istraživanje j. Puhaljke	Velebit	V. Božić	23	5
1967.	Logor u Kuselju	Plitvice	I. Kruhak	16	3
1968.	Istraživanje Jame Mamet	Velebit	V. Božić	17	4
1973.	Istraživanje Velikog Rujna	Velebit	B. Jalžić	20	4
1974.	Istraživanje Jame Rašpor	Istra	B. Jalžić	12	2
1976.	Logor Vele Vode	G. kotar	Z. Bolonić	30	5
1977.	Logor na Mosoru	Mosor	G. Gabrić	15	4
1980.	Logor na Biokovu	Biokovo	R. Erhardt	16	4
1981.	Logor na Biokovu	Biokovo	R. Erhardt	35	4
1982.	I. hrvatska spel. ekspedicija	Francuska	S. Hudec	12	4
1983.	Istraživanje otoka Paga	Novalja	V. Božić	31	7
1983.	II. hrvatska spel. ekspedicija	Maroko	Z. Bolonić	11	3
1984.	Logor na Biokovu	Biokovo	G. Gabrić	32	4
1986.	III. hrvatska spel. ekspedicija	Španjolska	S. Hudec	16	5
1989.	Logor na Crnopcu	Velebit	O. Lukić	22	4
1990.	Logor na Crnopcu	Velebit	O. Lukić	7	2
1993.	Logor Lomska duliba	Velebit	B. Jalžić	59	9
1994.	Ekspedicija Lukina jama	Velebit	B. Jalžić	137	12
1995.	Ekspedicija Lukina jama	Velebit	B. Jalžić	98	9

PREGLED AKTIVNOSTI

AMATERSKIH SPELEOLOŠKIH UDRUGA U HRVATSKOJ

1892 – 1948

Red. br.	Naziv speleološke udruge	Mjesto
1.	Odbor za uređenje Baraćevih Špilja	Rakovica
2.	"Liburnija"	Zadar
3.	Špiljarski odio Velike realke	Split
4.	"Runolist"	Lokve
5.	"Mosor"	Split
6.	"Runolist"	Zagreb
7.	"Orjen"	Dubrovnik
8.	"Prijatelj prirode"	Zagreb
9.	"Špiljar" u HPD-u na Knežiji	Zagreb

1949 – 1996

Red. br.	Naziv speleološke udruge	Mjesto
1.	Zagreb – Matica	Zagreb
2.	Željezničar	Zagreb
3.	Mosor	Split
4.	Rudar	Rasa
5.	Orjen / Dubrovnik	Dubrovnik
6.	Platak	Rijeka
7.	Javor	Zagreb
8.	Speleološka grupa / SD Velebit	Zagreb
9.	Mosor	Dugo Polje
10.	Dubovac	Karlovac
11.	Referada za špiljarstvo / KS PSH / HPS	Zagreb
12.	Potkomisija za špiljarstvo / KKS PSJ	Zagreb
13.	Mosor	Kisi

UJE PLANINARSKI DRUŠTVA I KLUBOVA

SPELEOLOŠKI ODSECI III	
15.	Paklenica ("Liburnija") Zadar
16.	Velebit Hvar
17.	Split Split
18.	Dubovac Vojnić
19.	Otočani Novska
20.	Japetić Samobor
21.	OKI Zagreb
22.	Biokovo Makarska
23.	Sutjeska Zagreb
24.	Svilaja Sinj
25.	Kamenar Šibenik
26.	Sveti Mihovil Šibenik

Red. br.	Naziv speleološke udruge	Mjesto	2000
1.	Speleološko društvo Hrvatske / HSD	Zagreb	
2.	Spel. sekacija Geografskog instituta/HGD	Zagreb	
3.	Speleološka sekcija "Vladimir Nazor"	Split	
4.	Speleološka sekcija voda izviđača	Zagreb	
5.	SD "U.Girometta" / "Spiljar"	Split	
6.	Speleološko društvo "Istra"	Pazin	
7.	Speleološko društvo "Proteus"	Poreč	
8.	Speleološka sekcija roda izviđača	Kanjavec	
9.	Speleološka grupa u Visu	Zagreb	
10.	DISKF- Drus. za istraž. i snim. krš. Irenom.	Vis	
11.	Speleološko društvo "Myotis Myotis"	Zagreb	
12.	Speleološko društvo "Pauk"	Kanjavec	
13.	Speleološko društvo "Buje"	Fuzine	
14.	Hrvatsko biospeleološko društvo	Buje	
15.	Speleološko društvo "Jamar"	Zagreb	
16.		Han	

Promjene naziva:

Speleološko društvo Hrvatske 1991. u Hrvatsko speleološko društvo
 SD "Girometta" 1975 u SD "Spiljar"
 Speleološka sekcija Geografskog instituta 1991 u SS Hrvatskog geografskog društva

SO PD "Orjen" 1996 u SO HPD "Dubrovnik"
 KS PSH 1991 u KS HPS

Tada je u Hrvatskoj bilo aktivno 7 ŠS koje su naziv promijenile u Speleološki odsjek (SO).

Komisiju su sačinjavali: pročelnik, tajnik, tehnički referent te pročelnici i tajnici svih SO-a. Za prvog pročelnika izabran je Slavko Marjanac, tadašnji pročelnik ŠS PD "Željezničar" iz Zagreba. Na prvoj sjednici novog Upravnog odbora PSH 31. listopada 1956. usvojen je prvi pravilnik KS PSH. Naziv KS PSH koristio se sve do 1991. kada je PSH promijenio naziv u Hrvatski planinarski savez (HPS). Od tada se koristi naziv Komisija za speleologiju Hrvatskog planinarskog saveza (KS HPS)

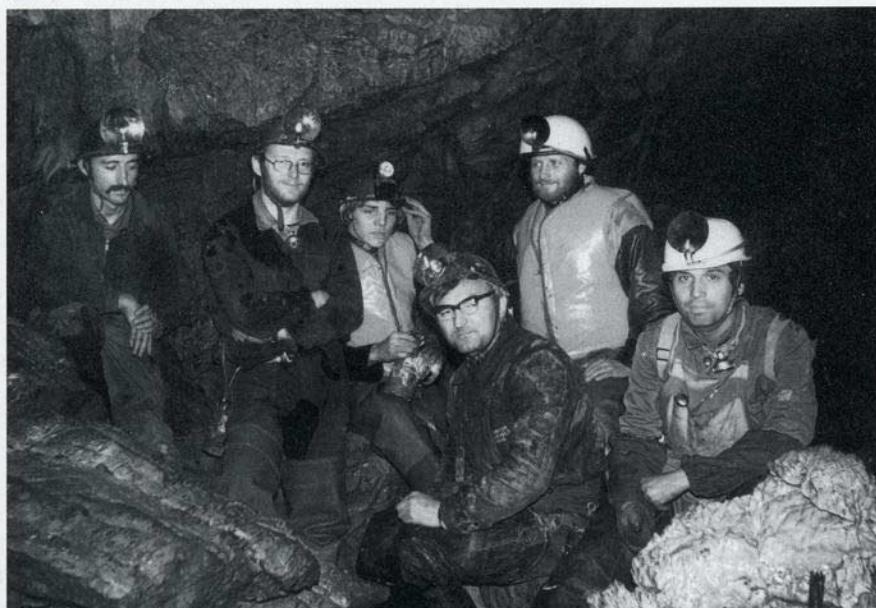
PROČELNICI. Slavko Marjanac bio je pročelnik Komisije od 1956-1957, kada je tu dužnost preuzeo Veljko Šegrc (SO PD "Željezničar") i obavljao je do 1962, a od 1962. (s prekidom za odsluženje vojne obaveze 1962/1963, kada je na toj dužnosti bio Ivan Filipčić iz SO PD "Velebit"), tu dužnost stalno obavlja do danas Vlado Božić.

ŠKOLOVANJE. Jedan je od osnovnih zadataka Komisije bio školovanje spel. kadra i taj je zadatak ona časno obavljala. Prvi spel. tečaj u Hrvatskoj organizirala je već 1957. god. u Ogušlinu, a poslije njega slijedio je niz tečajeva, škola i savjetovanja. Od tih prvih tečajeva treba posebno istaći Prvi jugoslavenski spel. tečaj koji je Komi-

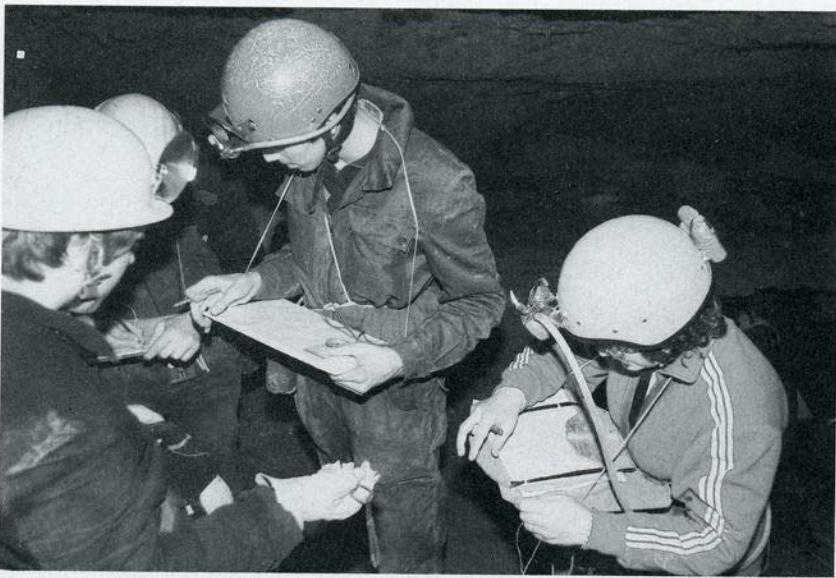
sija organizirala 1961. u Tounju, čime je posatala začetnik školovanja planinara-speleologa u ondašnjoj Jugoslaviji.

Poslednjih godina spel. škole neposredno organiziraju ili pojedini SO-i ili regionalni planinarski savezi. Tako se zagrebačka spel. škola održava redovito od 1970., a povremeno se održavaju škole u Splitu, Makarskoj, Zadru, Rijeci i Karlovcu. Viši je oblik školovanja bio održavanje raznih savjetovanja koja je neposredno organizirala Komisija (o speleološkoj opremi, o izradi nacrta, o školovanju, o samospašavanju i dr.) ili je sudjelovala na sličnim skupovima koje su organizirale druge spel. udruge u zemlji i u inozemstvu.

PUBLIKACIJE. Radi lakšeg školovanja kadrova, Komisija je izdala više raznih publikacija umnoženih raznim tehnikama, od šapirografske, offset do tiskarske. Za potrebe prvoga jugoslavenskog tečaja izadala je i udžbenik "Osnovna znanja iz speleologije" - prvi spel. udžbenik u bivšoj državi. Od ostalih izdanja treba spomenuti nekoliko spel. priručnika grupe autora, spel. rječnik Hrvoja Malinara, Tumač zapisnika spel. istraživanja Radovana Čepelaka i Mladena Garašića, Vodič kroz uređene špilje Hrvatske Vlade Božića te više popisa literature za razna spel. područja

Istraživanje ponora Vele vode u Crnom Lugu 1976: Franjo Meden, Zoran Bolonić, Svetlan Hudec, Vlado Božić, Miron Kovačić i Krešo Guszak

Seminar o mjerenu i crtanju u Vaternici 1985. g.

Foto: V. Božić

SPELEOLOŠKI NAZIVI. Radi postizavanja što veće stručnosti, Komisija je 1970. uvela polaganje ispita za dobivanje planinarskog naziva "speleolog". Komisija je do danas podijelila 113 naziva i značke "Speleolog", od čega 31-nom starijem članu bez polaganja ispita (1970. god.), dok su svi mladi članovi morali položiti ispit prema posebnom programu. Bili su to prvi ispiti u bivšoj državi. Viši spel. naziv, "speleološki instruktor", Komisija je dodijelila bez polaganja ispita 19-orici starijih speleologa, temeljem Pravilnika Komisije od 1978. ali je na inicijativu PS Zagreba i PSH 1980. uvela održavanje posebnog tečaja i polaganje ispita na Fakultetu za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu. Takav je instruktorski tečaj prošao i ispit položio 21 član SO-a iz Zagreba, Splita i Karlovca te stekao naziv "instruktor speleologije". To su ujedno prvi spel. instruktori kojima je naziv i zvanje priznala neka visokoškolska obrazovna ustanova (Sveučilište u Zagrebu).

SPELEOLOŠKI LOGORI I EKSPEDICIJE. Veliku ulogu u razmjeni iskustava i provjeri stečenog znanja odigrali su spel. logori i ekspedicije, na kojima su članovi više SO-a zajednički istraživali pojedine špilje i jame. Prvi je takav spel. logor Komisija organizirala 1961. na južnom Velebitu (tom je prilikom istražena jama Vrtlina), a bilo ih je poslije opet na Velebitu, ali i u Dalmaciji, Gorskom kotaru i drugdje.

Komisija je organizirala i spel. ekspedicije u inozemstvu i u zemljama. U 1982. organizirana je Prva hrvatska spel. ekspedicija u jamu Berger u Francuskoj, u kojoj je dosegnuta dubina od -1100 m, u 1983. Druga hrvatska spel. ekspedicija u Maroko u kojoj je istražena špilja Kef Aziza, i u 1986. u gorje Picos de Europa u Španjolskoj, u kojoj je istraženo više jama. U zemljama su organizirane ekspedicije na Velebitu u 1994. i 1995. pod nazivom "Lukina jama 94" i "Lukina jama 95", u kojima je istražen jamski sustav Lukina jama - Trojama dubok -1392 m, deveti po dubini u svijetu, najstrmiji na svijetu, sa sifonom najudaljenijim od ulaza (na dubini od -1349 m). U njemu su dva ronioca preronila sifon (dubok 6 i dug 50 m). Na dno jame došlo je 26 ljudi, od čega 4 djevojke, što je također svjetski rekord.

SURADNJA SA SRODNIM UDRUGAMA. Komisija je unutar HPS najviše surađivala s Komisijom za školovanja kadrova (KŠK) u stvaranju Programa školovanju planinarskog kadra (izdanog 1985.) i Pravilnika o školovanju KŠK kao i u organiziranju instruktorskih tečajeva u Zagrebu, Splitu i na Bjelolasici. Također je surađivala s Komisijom za Gorsku službu spašavanja na taj način što je upućivala svoje članove na školovanje za gorske spasavaoce, tako da oni danas mogu spašavati unesrećene i na površini i u podzemlju.

Komisija je surađivala sa Speleološkim druš-

Ulaz u jamu Mamet na južnom Velebitu

Foto: V. Božić

tvom Hrvatske (SDH), naročito u organiziranju velikih spel. istraživanja (1958-1960) za potrebe ondašnje JNA, a poslije, prilikom svakog spel. kongresa ondašnje Jugoslavije, dogovarala je zajedničko istupanje na kongresu. Nažalost, do sada se nije uspjela sa SDH (odnosno HSD) dogovoriti o osnivanju Hrvatskog speleološkog saveza i Centralnog spel. katastra, na što je utrošila mnogo truda, nudeći razne prijedloge rješenja. Komisija je bila inicijator osnivanja Koordinacijske komisije za speleologiju Planinarskog saveza Jugoslavije (KKS PSJ). Godine 1967. organizirala je na Sljemenu Savjetovanje planinara-speleologa Jugoslavije, na kojem je osnovana KKS PSJ. Njen je predsjednik od osnutka pa do 1991. kada je HPS prekinuo svu suradnju s PSJ, bio Vlado Božić iz Zagreba. Obavljanjem te dužnosti, planinarima speleolozima iz Hrvatske bila je omogućena dobra suradnja s planinarama speleolozima iz drugih republika bivše Jugoslavije.

Komisija surađuje s Međunarodnom spel. unijom (UIS) i njenim komisijama i radnim grupama na raznim međunarodnim spel. skupovima (kongresima, simpozijima, savjetovanjima), a posebno s komisijama za školovanje, za spašavanje, za najduže špilje i najdublje jame i s Radnom grupom za umjetno podzemlje.

Preko svojih predstavnika Komisija je bila prisutna na svim spel. skupovima u Hrvatskoj od osnutka do danas, na gotovo svim skupovima u bivšoj Jugoslaviji, a također i na mnogim značajnim međunarodnim spel. skupovima u svijetu.

EVIDENCIJA RADA. Komisija danas koordinira rad 8 SO-a u ovim planinarskim društvima: "Željezničar" i "Velebit" u Zagrebu, "Japetić" u Samoboru, "Dubovac" u Karlovcu, "Kamenar" i "Sv. Mihovil" u Šibeniku, "Mosor" u Splitu i "Biokovo" u Makarskoj. Ove je godine osnovana i Dalmatinska spel. koordinacija, koja je ponovno oživjela spel. rad u Dubrovniku i Zadru, a potakla je i osnivanje Spel. društva "Jamar" u Hanu kod Sinja.

Radi što boljeg evidentiranja rada SO-a, Komisija je izradila i tiskala Osobni spel. karton kojim se evidentiraju osobni podaci svakog člana SO-a (matični podaci, školovanje, istraživanja i dr.), koje od tada koriste svi SO-i. God. 1978. je izdala i Zapisnik spel. istraživanja za evidenciju svih osnovnih podataka o istraživanjima špilja i jama, koji je prilagođen za korištenje u tehničkim arhivima SO-a i budućem centralnom hrvatskom spel. katastru.

OPREMA. Od samoga početka Komisija je nastojala pribaviti spel. opremu koju SO-i sami

nisu mogli nabaviti. Prva oprema koju je Komisija nabavila bile su spel. ljestvice (3 zamotuljka po 20 m, s drvenim četverouglastim prečkama i čeličnim sajlama). Bile su u uporabi sve do 1959, kada su u istraživanju ponora Gotovž izgubljene (odnijela ih je bujica u jamu). Poslije Komisija nije više nabavljala standardnu opremu, već samo onu koja se koristi u posebnim prilikama, kao npr. benzinski prenosni agregat od 1,5 kW i ponešto ronilačke opreme (dvije boce i dva regulatora). Ta je oprema sada na brizi SO HPD "Željezničar".

VOĐENJE PO ŠPILJI VETERNICI. Komisija vodi brigu o jednoj turistički uređenoj špilji, o špilji Veternici kraj Zagreba. Kada je 1979. u špilju uvedena električna rasvjeta, u Komisiji je oformljena Služba vodiča po špilji Veternici sa

zadatkom da posjetitelje vodi po uređenom dijelu špilje, da u njoj održava puteve i rasvjetu te da se brine o zaštiti špilje. Službeni je voditelj Juraj Posarić, član SO HPD "Željezničar". Ona nije radila samo neko vrijeme za domovinskog rata, kada su vodiči kao dragovoljci bili u ratnim postrojbama. Služba vodi brigu i o promidžbi špilje, pa je tako izdala prospekt o špilji, tri vrste razglednica i metalne značke (brončanu, srebrnu, zlatnu).

U ovom kratkom prikazu nije bilo moguće prikazati sve djelatnosti Komisije, jer ih je bilo mnogo (npr. izložbe spel. opreme, objavljivanje literature, fotografije i dr.), ali i ovo nekoliko podataka govori da je Komisija dala velik doprinos razvoju speleologije u Hrvatskoj.

SPELEOLOŠKE PUBLIKACIJE KOJIMA JE IZDAVAČ ILI SUIZDAVAČ BILA KS PSH ODNOŠNO KS HPS

- Grupa autora, 1961: "Osnovna znanja iz speleologije", KS PSH, Zagreb, str. 1-53
Vlado Božić, 1968: "Speleološki znakovi", KS PSH, Zagreb, str. 1-12
Grupa autora, 1969: "Materijal za svladavanje ispitnog gradiva", KS PSH, Zagreb, str. 1-36
Vlado Božić, 1975: "Popis literature o speleologiji", KS PSH, Zagreb, str. 1-24
Vlado Božić, 1976: "Popis literature o turističkim špiljama u Hrvatskoj", KS PSH, Zagreb, str. 1-21
Vlado Božić, 1976: "Popis literature o aktivnosti amaterskih speleoloških organizacija u Hrvatskoj", KS PSH, Zagreb, 1-43
Radovan Čepelak i Mladen Garašić, 1976: "Tumač Zapisnika speleoloških istraživanja", KS PSH, Zagreb, str. 1-46
Grupa autora, 1977: "Priručnik zagrebačke speleološke škole 77", KS PSH, SO PDS "Velebit" i PSZ, Zagreb. 1-191
Vlado Božić, 1978: "Literatura o speleološkoj opremi, tehnicu i organizaciju istraživanja", KS PSH i SO Beograda, Beograd, str. 1-226
Hrvoje Malinar, 1978: "Planinarski speleološki rječnik", KSPSH, Zagreb, str. 1-37
Vlado Božić, 1978: "Popis literature o izradi nacrta speleoloških objekata", KS PSH, Zagreb, str. 1-3
Juraj Posarić, 1978: "Speleološki znakovi", KS PSH, Zagreb, str. 1-8
Vlado Božić, 1979: "Popis literature o speleologiji" (2. izdanje), KS PSH, Zagreb, str. 1-54
Grupa autora, 1979: "Ispitna pitanja za stjecanje naziva speleolog", KSPSH, Zagreb, str. 1-33
Hrvoje Malinar, 1979: "Veternica" (prospekt), KS PSH, Zagreb, str. 1-2
Radovan Čepelak i Mladen Garašić, 1982: "Tumač Zapisnika speleoloških istraživanja" (2. izdanje), KS PSH, Zagreb, str. 1-48
Juraj Posarić, 1982: "Speleološki znaokovi" (2. izdanje), KS PSH, Zagreb, str. 1-16
Vlado Božić, 1982: "Popis literature o crtanju i mjerenu speleoloških objekata", KS PSH, Zagreb, str. 1-7
Vlado Božić, 1983: "Vodič kroz uredene spilje Hrvatske", KS PSH, Zagreb, str. 1-32
Grupa autora, 1983: "Priručnik zagrebačke speleološke škole 77" (reprint), KS PSH, SO PD "Dubovac" i SO PDS "Velebit", Karlovac, str. 1-191
Grupa autora, 1986: "Speleološki priručnik, sv. 1", KS PSH, Zagreb, str. 49-64
Hrvoje Malinar i Damir Lacković, 1992: "Speleološki priručnik", sv. 2, KS HPS, Zagreb, str. 1-16
Vlado Božić, 1995: "Lukina jama" (prospekt), KS PSH i Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb, str. 1-2

Planinarski vodiči u Hrvatskoj danas

MILAN SUNKO, Split

Održan je dvodnevni skup planinarskih vodiča HPS (planinarskih vodiča, vodiča-pripravnika i vodiča društvenih izleta) iz Zagreba, Osijeka, Varaždina, Karlovca, Zadra, Makarske i Splita, te pridruženih predstavnika iz Šibenika i Dubrovnika, uz aktivnu nazočnost Komisije za vodiče HPS. Organizacija Zbora povjerena je Stanici planinarskih vodiča Split, koja ove godine obilježava 20. obljetnicu svoga rada i djelovanja vodičke službe na ovom području. Zbor je organiziran i uspješno održan u Planinarskom domu "Putalj" na Kozjaku 14. i 15. rujna.

Istaknimo još jedan jubilej, 30. obljetnicu rada i djelovanja Komisije za vodiče HPS koja je u svom djelovanju, pored neprekidne djelatnosti na edukaciji vodičkih kadrova, organizirala mrežu stanica planinarskih vodiča. To se dogodilo najprije u Zagrebu 1968., zatim u Rijeci 1972., u Zadru i Splitu 1976. i dalje u Osijeku, Varaždinu, Karlovcu, Makarskoj i Puli.

Dvodnevni rad Zbora obuhvatio je nekoliko značajnih pitanja. Tako su prvoga dana iznesena prigodna izvješća, u prvom redu Komisije za vodiče HPS, a zatim svih nazočnih stanica planinarskih vodiča. Izvješća su obuhvatila uglavnom 1994. i 1995. godinu, dakle, razdoblje koje karakterizira ratno-poratno stanje. To je razdoblje u

kojem vodička služba, kao i ostale planinarske udruge, pokušava u prvom redu okupiti svoje kadrove, prilagoditi se novim društvenim uvjetima, spoznati svoje mjesto, funkciju i zadaće što proizlaze iz najnovijeg statuta HPS i Zakona o športu. Ovi dokumenti zaista predstavljaju, uz Pravilnik o radu vodičke službe HPS, isključivu osnovu za djelovanje vodičke službe.

Iz pojedinih izvješća mogu se spoznati razlike s obzirom na stanje u pojedinim područjima djelovanja u ratno-poratnim prilikama. Neke stanice nisu još uvjek uspjele okupiti svoje vodičke kadrove, još uvjek se okupljaju ili se pripremaju za aktivnije djelovanje u svojim sredinama, a ima i stanica koje su neprestano djelovale i svojim kadrovima pomagale osposobljavanje hrvatskih bojovnika za posebne svrhe. Dakle, dio stanica i danas djeluje punim kapacitetom i ostvaruje zapažene rezultate. Rezultati su još značajniji u onim sredinama koje provode programe stručnog osposobljavanja i usavršavanja vodičkog kadra. Kada već spominjemo kadrove u vodičkoj službi, nije na odmet naglasiti ozbiljnost, odgovornost i ostvarivanje preuzetih zadataka na profesionalno stručan i savjestan način. Poznato je i to da je vođenje

aktivan i odgovoran posao, pripreman i planiran s velikom pažnjom, jer planinarski vodič organizira, vodi, osigurava pa i intervenira u slučaju bilo kakve nezgode ili ozljede sudionika. On vodi računa o skupini i svakom pojedincu te nastoji dobiti povjerenje ljudi koje vodi u prirodu ili planinu. Treba istaknuti stalno stručno usavršavanje i stupnjevito osposobljavanje. Uz ovih nekoliko naznaka, vodiča krase dragovoljnost, angažiranost i odgovornost. Međutim, osim ove svijetle postoje i druga strana: slabo materijalno i tehničko stanje vodičke službe, koje sustavno koči postizanje kvalitetnijih rezultata. Moramo zahtijevati primjereniji tretman vodičke službe, posebno kad je riječ o opremljenosti vodiča i njihovih stanica, i to u prvom redu tehničkim sredstvima i pomagalima. Vodički je kadar na sebe preuzeo velik dio odgovornosti, ali dio odgovornosti mora preuzeti i društvena sredina promicanjem pozitivnijeg stava prema vodičkoj službi. Ne možemo prihvati sadašnje stanje kao rješenje, ono može biti samo prolazno u ratno-poratnom vremenu, dok postoje značajnije potrebe nekih drugih udruga i trenutno potrebnijih ljudi. Planinarsku i društvenu javnost svakako valja informirati o sadašnjim prilikama u vodičkoj službi HPS.

Drugoga dana rada raspravljalo se o novom pristupu školovanju vodičkog kadra. Naime, sazrelo je vrijeme da se proširi program za osposobljavanje planinarskih vodiča, jer se oni kreću i preko granica naše domovine, dakle, vode i u visoka gorja. To, ali ne samo to, nameće mnoga pitanja o dalnjem osposobljavanju. Tako je na Zboru predložen nov koncept školovanja sa samo dva naslova u vodičkoj službi: "Gorski vodič" i "Gorski vodič - pripravnik". Nakon završenih tečajeva i položenih ispita vodiči djeluju u okviru uspješno sviđanih programskih cjelina. Školovali bi se kandidati iz hrvatskih planinarskih udruga, a prema odredbama UIAGM/IVBU (Međunarodna udruga Saveza gorskih vodiča). Ovako stečena znanja omogućavaju vođenje izleta, pohoda, uspona i tura u svim klimatskim i meteorološkim uvjetima, u domovini i inozemstvu.

Već se nekoliko godina očekuju znatnije novine u sustavu školovanja i strukturi vodičkih kadrova, a sada o tome imamo i konkretne naznake. Treba podržati ovu inicijativu i globalnu programsku orientaciju radi osposobljavanja gorskih vodiča po uzoru na susjedne alpske zemlje.

Školovanje bi počelo prijamnim ispitom svih

kandidata, radi uvida u predznanje. Slijedi osnovni tečaj I s ispitom. Nakon uspješno položenog ispita kandidat postaje Gorski vodič - pripravnik. Slijede novi tečajevi, npr. osnovni tečaj II s ispitom, a zatim alpinistički tečaj s ispitom, ledenjački tečaj, tečaj skijanja I i tečaj skijanja II, tečaj orientacije, speleološki tečaj (fakultativno) i, na kraju, pripravnički staž od jedne godine, čime se stječe pravo pristupa ispitu za naslov Gorski vodič. Dakle, pripravnik postupno stječe nova znanja i vještine i tek nakon stažiranja polaže ispit za Gorskog vodiča.

Ovakav nov, najavljen sustav školovanja i osposobljavanja vodičkog kadra podrobnije će raščlaniti pojedina još uvijek nedorečena organizacijska, programska i didaktičko-metodička pitanja. U dogledno vrijeme zaista možemo očekivati važne promjene za vodičku službu u cjelini.

Posebnu je pažnju sudionika Zbora izazvao Zakon o turističkoj djelatnosti, koji će se primjenjivati od 31. prosinca 1996. godine, jer na određen način utječe na dosadašnju praksu organiziranja, planiranja, pripremanja, vođenja i osiguravanja sudionika izleta, pohoda i planinarskih tura. Bit će potrebno tražiti tumačenje nekih za planinarsku organizaciju značajnih odredaba, jer one pogadaju sve planinarske udruge, pa i vodičku službu. Zaključeno je da će radna skupina stručnih ljudi hitno prirediti o tome pisani materijal, izvijestiti odgovorne osobe u HPS i zatražiti zajednički razgovor s resornim ministrom. Vodička služba ocjenjuje ovo pitanje vrlo ozbiljnim i želi neposredno sudjelovati u rješavanju zaista složenih pitanja vezanih za odredbe Zakona o turističkoj djelatnosti.

Tema daljnje rasprave bila je tarifa usluga vođenja. Pripremljeni pisani materijali omogućili su temeljitu raspravu o vođenju po osiguranim gorskim putevima (lakšim i težim), vođenju na turnom skijanju do III stupnja teškoće, vođenju na alpinističkim usponima do IV stupnja teškoće u ljetnim i II stupnja teškoće u zimskim uvjetima te o vođenju u uređenoj šilji i drugim dogovornim uslugama. Usuglašavanjem tarifnog pravilnika željelo se postići jedinstven pristup određivanju osnovne cijene sata, cijene vođenja, nadokanade troškova prijevoza, noćenja i prehrane te organiziranje prijevoza, ture ili uspona. O toj su temi bila predložena dva pisana materijala. Na kraju je

Komisija za vodiče HPS usuglasila oba materijala i predložila tekst Pravilnika o tarifama gorskih vodiča. Praksa će pokazati je li on dobro sastavljen, posebno kada je riječ o planinarskim udru-gama i općenito o udru-gama koje iskažu inetres za vođenje u planine. Posebno je pitanje vođenje u visoka gorja, jer u praksi postoje različiti subjekti koji organiziraju, planiraju i ostvaruju planinarska vođenja. To su u prvom redu stанице planinarskih vodiča pri planinarskim udru-gama, gorski vodiči i pripravnici, samostalna vodička udru-ga, Komisi-ja za vodiče HPS i privatne turističke agencije. Dakle, započelo je vrlo zanimljivo razdoblje ponude i potražnje različitih aranžmana usluga, pa i usluga vođenja u gorja ili visoka gorja.

Nakon završetka Zbora, Komisija za vodiče HPS je razradila zaklju-cke koji će biti dostavljeni svim stanicama planinarskih vodiča.

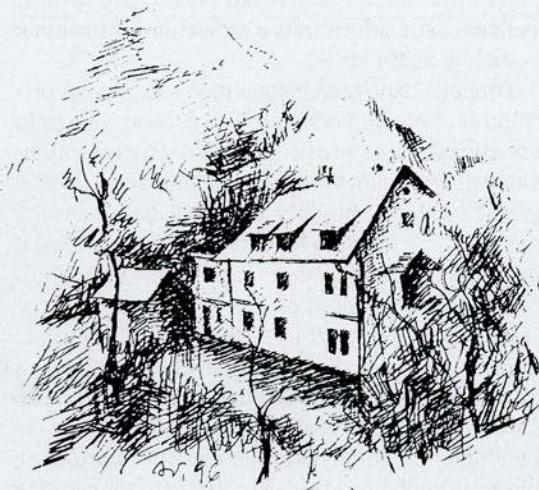
Na kraju valja izraziti zahvalnost Komisiji za vodiče HPS što je prihvatile prijedlog Stanice planinarskih vodiča Split i povjerila joj organiza-ciju Zbora. Isto se tako zahvaljujemo na ukazanoj nam pažnji i prigodnom poklonu, uz čestitke za naš 20-godišnji jubilej. Zahvaljujemo svim studio-nicima Zbora, posebno onima koji su svojim zaista aktivnim sudjelovanjem pridonijeli rješavanju mnogih i značajnih pitanja za budući rad i djelo-vanje vodičkih službi.

Pedeset godina doma na Oštrcu

DAMIR BAJS, Zagreb

Dom pod vrhom Oštrca (752m) u Samoborskom gorju pamti planinarske gojzerice već dugih 50 godina. Tada, davne 1946. godine, planinari okup-ljeni u Sekciju planinara pri Fiskulturnom društvu "Lokomotiva" preuzeli su zgradu, teško oštećenu ratnim razaranjima, koju je trebalo temeljito obnoviti kako bi mogla služiti planinarima i ljubiteljima prirode. Obnovljeni su krov, zidovi, vrata, prozori, vodovod, pokućstvo, te dovedena struja iz sela Braslovja u područje Oštrca. Kako je sav materijal trebalo nositi na rukama, ponekad čak i iz Samobora, lako je shvatiti koliko je truda uloženo i znoja proliveno. Radovi su trajali skoro dvije godine i dom je pušten u funkciju u svibnju 1948. godine. Od tada su mnoge generacije planinara iz HPD "Željezničar" iz Zagreba održavale dom, veselile se svakom detalju kojim je uljepšavan dom i njegov okoliš. Uredivane su i održavane prilazne planinarske staze koje vode do doma, od strme iz sela Braslovja, pa do "laganice" iz Pre-križja ili Šoićeve kuće. Naravno, najpoznatija je i najpopularnija Hoffmannova staza od Velikog dola do doma na Oštrcu, s atraktivnim pogledima na okolicu.

No, vrijeme je učinilo svoje, pa je zgrada kao i njezina unutrašnjost dotrajala. Dom je mikroloka-

cijiski smješten na sedlu između Oštrca i Ptičijeg vrha, svakodnevno na udaru vjetrova, kiša i oluja, snijega, niskih temperatura, a nekako baš na Oštrcu dolazi do miješanja klimatskih utjecaja, što se sve odražava na dom.

Upravo zbog toga su vrijedni planinari "že-ljezničari" u nekoliko posljednjih godina prionuli radovima na obnovi zgrade i okolice. Radovi su osobito intenzivirani u posljednja dva mjeseca, a

nastaviti će se i u 1997. godini, kako bi kao dobri domaćini mogli ugostiti planinare ne samo na Susretu planinara Hrvatske u srpnju 1997, već i planinare-željezničare iz Srednje Europe, također sredinom godine.

Do sada su uz pomoć donatora i sponzora uređene i zaštićene klupe i stolovi na vanjskim terasama, uređene vanjske stube, srušena bolesna stabla koja su i inače smetala pogledu na Zagreb, posebice impresivnom za vedrih noći, potpuno je uređena, opremljena i u lamperiju presvučena velika dvorana, te kompletno izmijenjena električna instalacija u cijelom domu. Nabavljen je nova rasvjeta, zamrzivač, hladnjak, bojler i štednjak. Namjeravamo, a materijal je već osiguran, obnoviti krov i krovište, fasadu, obojati sve zidove, prozore i vrata, urediti nove kupaonice s tuš kadem, opločiti zidove i podove u sanitarnom čvoru, betonirati predulaz, zamijeniti ulazne nadstrešnice itd.

Možda će se nekome nabrojano učiniti preambicioznim projektom, ali mi smo sigurni da ćemo sve to napraviti dok je dobro, sposobnih i poduzetnih ljudi koji to vole i paze da kvalitet izvedenih radova i materijala bude odgovarajuća. Vrijedne planinarske ruke mogu učiniti čuda. U to su se mogli uvjeriti svi oni koji su 6. listopada došli na Oštrc, unatoč lošem vremenu, praćenom kišom i vjetrom. Osmom tradicionalnom Pohodu na Oštrc odazvalo se preko 200 planinara, koji su se mogli uvjeriti u već učinjeno, a iznenadeno i vesela lica odavala su zadovoljstvo, jer su dobili novouređen i ugodan kutak u koji će, nadamo se, često dolaziti. Mi planinari željezničari odužit ćemo im se ljubaznošću i još većim elanom da ustrajemo u namjeri da dovršimo započeto.

Ovim putem pozivamo sve koji nam na bilo koji način mogu pomoći da to učine na dobrobit svih nas.

Vidimo se dogodine na Oštrcu.

Žumberačka kronika, VI

VLADIMIR JAGARIĆ, Zagreb

- **Središnja proslava 700. godišnjice prvoga spomena imena Žumberak** održana je 14. rujna na vrhu brežuljka u Kekić dragi, nedaleko od zaseoka Stari Grad. Na restauriranim temeljima kapele Sv. Križa (spominje se prvi puta u papinske desetine 1296. godine), pokraj zidina drevnoga grada Sichelberga (sagradien je u 12. stoljeću), euharistijsko slavlje predvodio je zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić zajedno s križevačkim grkokatoličkim vladikom Slavomirovom Miklošem, priorom kartuzijanskog samostana iz Pleterja, te svećenicima grkokatoličkog i rimokatoličkog obreda. Misnom slavlju su bili nazočni predstavnici općinskih i državnih vlasti, te posebni izaslanik pokrovitelja proslave predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana, dr. Franjo Kajfeš. Nakon crkvenog slavlja mnogi su posjetili Jazovku, a pučko veselje bilo je u Sošicama. Unatoč lošim vremenskim uvjetima došlo je nekoliko stotina hodočasnika, a bilo je i planinara, najviše iz HPD Zagreb-Matica (gotovo čitava sekcija seniora). Uređenjem okoliša ovoga povijesnog mjesta iz burne žumberačke povijesti, te proširenjem ceste i prilaza, planinari su dobili novo izletničko mjesto.

Ostaci kapelice Sv. Križa na Sichelbergu

Foto: V. Jagarić

● U povodu 26. rujna, Svjetskog dana čistih planina, u organizaciji HPD "Pliva" i Komisije za zaštitu prirode HPS bila je u HPT galeriji (Glavna pošta u Jurišićevoj ul.) otvorena izložba pod naslovom Žumberačko gorje - Park prirode. Izloženo je bilo dvadesetak fotografija u boji s različitim motivima iz Žumberka. Najviše je bilo autora zastupljeno iz HPD "Pliva". Na jednom je plakatu pisalo: Jedan od pejzažno najvrednijih predjela Hrvatske, krajolik još očuvane autohtone prirode, izuzetna kombinacija šuma i livada, bogatstvo i raznolikost biljnog svijeta, čudo prirode nadomak Zagreba, područje je u kome su već dosad neki dijelovi zaštićeni,

Žumberak zbog svega toga zaslužuje da bude zaštićen i kao cjelina.

● Najznačajnije planinarske akcije u Žumberku u 1997. (kalendar društvenih izleta):

- Zimski planinarsko-hodočasnički pohod na Sv. Geru (četvrti po redu), 26. siječnja.
- Susret planinara Zagrebačke županije (drugi po redu), Jurjevsko proštenje, Stojdraga, 27. travnja.
- Početak hodočasničke sezone na Sv. Geru, 1. svibnja.
- Proljetni pohod u Žumberak (jubilarni, deseti!), subota 21. lipnja.

Alpinizam

● Novi uspon na otoku Braču: Uzlaz na Vidikovac (ulazna varijanta smjera Vidikovac nad Bolom), Vidova gora, Brač

Prvi penjači: Borislav Aleraj, Jasmin Aleraj, Emin Armano

Vrijeme penjanja prvih penjača: 1,5 h

Datum uspona: 19.VIII. 1996.

Ocjena: IV-V

Duljina varijante oko 45 metara.

Pristup: Od parkirališta pri vrhu Vidove gore kao na smjer Vidikovac (HP, 9/95).

Ulez: desetak metara lijevo od ulaza smjera Vidikovac, iza ugla stijene, pod uspravnom žlebinom u južnoj stijeni.

Opis: strmom žlebinom gore oko pola dužine do drveta (osig.). Od atle priječnica desno iz žleba u ploču i po njoj koso desno i gore do široke police, gdje se sastaje sa smjerom Vidikovac. Dr. Borislav Aleraj

In memoriam

JOSIPA ŠTIBRIĆ (1927-1996)

Dana 20. rujna preminula je Josipa Štibrić - Pepica, dugogodišnja članica HPD "Zagreb-Matica". Aktivno je sudjelovala 36 godina u gotovo svim planinarskim pohodima svoga društva. Bila je ona vrsta planinara koji posjeduju sposobnost snažnog doživljavanja prirode. Tu je svoju crtu izražavala u mnogim svojim zapisima, objavljenima na stranicama "Hrvatskog planinara". Bili su to u prvom redu topli lirski doživljaji planinarskih susreta s pojedinim krajevima, od kojih neki imaju i dokumentarni karakter. Evo nekoliko naslova: Zimi na Slovenskom Snežniku, Naš pohod na sjeverni Velebit, Planinari cvijeće ne beru, U pohode narcisama, Deset godina naših planinarskih srijeda (o jedinstvenim izletima srijedom pod vodstvom Ive Peveca). Dovidenja u slobodi (ratne 1991. godine), s ključnom mišlju: "Nedjelja je, umjesto da idem na izlet, opasnost od zračnog napada potjerala me u podrum. Pozdravljam vas šume, i dovidenja u slobodi". Nadalje: Proslavili smo planinarsku obljetnicu (iscrpan zapis o svečanoj proslavi 120. obljetnice hrvatskog planinarstva u Ogulinu 1994.). Proslavu je doživjela kao kulturnu i nacionalnu manifestaciju i dokaz da smo i prije 120 godina bili dijelom civilizirane Europe. ("Vratila sam se s osjeća-

jem da sam izvršila važan zadatak".) Vladala je kulturom jezika i pisanja, o čemu se posebno trudila. Iako je zanimanjem bila službenica (u Interpublicu) i sa završenom dvorazrednom trgovackom školom, njen je poznavanje književnih pojava bilo zadivljujuće. Rado je citirala stihove pojedinih pjesnika, osjećajući ih bliskima sebi. Usamljena u privatnom životu, družila se s planinarkama. Sudjelovala je u uređivanju planinarskog doma svoga društva na Puntijarki i posebno se brinula o cvijeću i bilju.

Za dugogodišnje članstvo dobila je više priznanja HPD Zagreb-Matica, a 1995. godine Srebrni znak Planinarskog saveza Zagreba.

Njezin posljednji tekst objavljen je u HP 9/1995. pod naslovom "Rododendron na Sljemenu". U njemu evocira dogadaje prije 29 godina kad je iz Loga pod Mangrtom oprezno donijela malu biljčicu s korjenom i presadila je na prikladno mjesto na Medvednici, prateći godinama njezin rast. Danas, nakon 30 godina, rododendron se razrastao u bujni grm ružičastih cvjetova, koji svojom ljepotom razveseljava srca ljubitelja prirode i ostaje živ spomenik planinarki Josipi Štibrić.

Mihaela Finka

Mr. MIROSLAV FILIĆ (1934-1996)

U nedjelju 6. rujna na povratku sa savjetovanja Zagorskog planinarskog puta na Grebengradu, neočekivano je i iznenada prestalo kucati plemenito srce našega dugogodišnjeg člana Miroslava Filića. Roden 19. rujna 1934. u Novom Sadu. Kao malo dijete došao je s roditeljima u Zagreb, gdje je pohađao sve škole od osnovne i gimnazije do Matematičkog fakulteta, na kome se nakon završetka studija namjestio kao asistent. Nakon magisterija postao je profesor na Gradevinskom fakultetu do svoje nedavne mirovine. Relativno je kasno započeo planinariti. Upisao se kao mladi polaznik tridesetogodišnjak 1964. u HPD

referent, pronalazeći uvijek dobro organizirane i zanimljive izlete, kako za Grupu tako i za društvo. Bio je u više raznih komisija, a u jednom mandatu i dopredsjednik društva, dajući mnoge promišljene savjete. Kao zaljubljenik u planinarske transverzale dobio je mnoga priznanja i značke, no transverzale nije obilazio da bi samo uzeo žig, nego je marljivo fotografirao i tako nam na mnogim predavanjima mogao dočarati ljepotu prirode i planina.

Za svoj društveni planinarski rad primio je Miroslav Filić razne pohvale i priznanja, pa tako brončani, srebrni i zlatni znak HPS i PSZ.

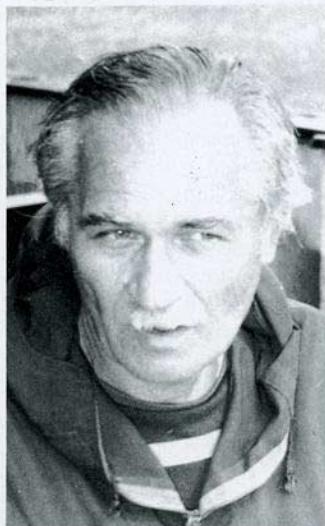
Nema više Miroslava na našim izletima, na našim sastancima, no u našem će sjećanju ostati slika toga dragog čovjeka i prijatelja, kojega nećemo zaboraviti.

Eugen Kumičić-Genčić

KREŠIMIR ORMANEC (1942-1996)

Nakon kratke i teške bolesti 27. kolovoza je umro poznati hrvatski planinar Krešimir Ormanec. Rođen je 21. siječnja 1942. u Zagrebu, gdje je studirao i apsolvirao geologiju. Planinarstvom se počeo baviti u HPD "Željezničar", čiji je član ostao sve do svoje prerane smrti. Najveći je dio svoga života posvetio planinarstvu u svim njegovim djelatnostima. Za počeo je kao učenik, školovao se kroz niz planinarskih škola i tečajeva, da bi nakon toga svoje znanje i iskustvo prenosio na druge. Već je nakon dvije godine članstva, zbog svoje poduzetnosti u planinarskom radu, biran u Upravni odbor društva. Bio je jedan od najaktivnijih članova Sekcije mladih i pokretč i urednik popularnog lista "OSA" koji je tu Sekciju učinio prepoznatljivom u planinarskim krugovima. Svojim je pohodima obišao gotovo sve hrvatske planine i planine okolnih zemalja. Upravo ga je to motiviralo da zajedno s nekolicinom planinara željezničara pokrene jedinstveno takmičenje "Planinar-transverzalac". Dva deset godina vodio je obiman posao u komisiji koja je evidentirala i nagradivila planinare koji su neumorno obilazili vezne planinarske puteve i obilaznice. I sam je obišao preko stotinu transverzala te bio nagrađen svim priznanjima ovoga takmičenja.

Svakako je najveći doprinos dao u sklopu svoga matičnog društva "Željezničar" kao vodič, predavač i organizator, ali je isto tako djelovao i mnogo šire, kao dužnosnik u Hrvatskom planinarskom savezu i Planinarskom savezu Zagreba. Bio je član Izvršnog odbora HPS, predsjednik njegove komisije za mladež, član raznih stručnih komisija i do svoje smrti član Komisije za dodjelu priznanja HPS. Poseban je doprinos dao na

markiranju Velebitskog planinarskog puta, izradi spomen-žigova vrhova i veznih puteva te znakova za pojedine planinarske obljetnice i djelatnosti. Mnoge staze pamte tragove njegova brzog koraka. Uza sve to stigao se posvetiti i orijentacijskom takmičenju te je, osim što se i sam takmičio, bio i sudac. Krešina je druga ljubav bila filatelija. Nije prošla ni jedna obljetnica, pohod i sl. a da Krešo nije napravio prigodan žig i omotnicu s otisnutim "Prvim žigom". Svi koji su poznavali Krešu znali su da je on posebna osoba. Ničim se nije htio vezati, a sloboda u svakom pogledu njemu je značila sve. Često puta bi sam pošao u planinu da bi upijao zvukove i mirise prirode koju je toliko volio. Poznavao je planinsko

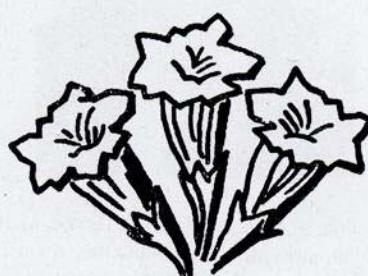
bilje i sam spremao ljekovite čajeve te to iskustvo prenio na svakoga kome je bila potrebna njegova pomoć. Snimio je preko 3000 dijapositiva i održao mnoga zanimljiva predavanja u svom i u većini zagrebačkih planinarskih društava.

Zbog svoje iznimne volje za radom među planinarama, dobio je brojna društvena priznanja kao i priznaj. Planinarskog saveza Zagreba te zlatni znak Hrvatskog planinarskog saveza.

Naš Krešo obišao je sve transverzale, ali onu najvažniju, životnu, smrt je naglo i prerano prekinula.

Ipak, sjećanje na toga izuzetnog čovjeka živjet će dok žive i njegovi prijatelji. Prilikom sahrane na groblju Mirogoju u Zagrebu 2. rujna u ime HPD "Željezničar" oprostio se govorom predsjednik društva Damir Bajs, a u ime HPS i PSZ Vladimir Novak, potpredsjednik Izvršnog odbora HPS.

Za sve što je dao hrvatskom planinarstvu, veliko mu hvala.
(L.S.)

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

ZORKA ŠAFAR

Rodena je 6. kolovoza 1920. u Zagrebu (od 1944.-1957. je u data Zubović, od 1983. udata Gruden), zanimanjem je prosvjetni radnik, od 1981. u mirovini.

Planinarenje je upoznala u ranoj mladosti jer je već kao 5-godišnja djevojčica bila na Sljemenu, a od 1934. je članica HPD-a. Godine 1951. učlanjuje se u PD "Željezničar", čiji je član do danas. Iste je godine postala članom i Špiljarske sekcijske društva i njen član je također do danas. U prošlom režimu bilo joj je onemogućeno da se aktivno bavi prosvjetnim radom, pa je zato i dio te djelatnosti utkala u planinarstvo. Tako je npr. za vrijeme skoro petnaestogodišnjeg djelovanja ljetnog kampa na Puntamiki kraj Zadra neumorno održavala tzv. Male škole planinara. U desecima okupljenih mlađih, a i najmladih, budila je ljubav za prirodu, planine i zajedničko druženje. Uz knjige, ilustracije i pjesme, mlađi su se natjecali u vještinama postavljanja šatora i održavanju čiste okoline, a vodila ih je bližom okolinom, Nacionalnim parkom Paklenica i kamenim stazama

na vrhove otoka Ugljana. Kad je u "Željezničaru" oslabio interes za planinarski rad s mlađima (osim kod speleologa i kod alpinista), zalagala se da se osnuje skupina mlađih, a to su danas zaista aktivni "Gorani". Njima se i u ovom času pridružuju mlađi, osobito učenici.

Održavala je predavanja s dijapositivima u svom i drugim društвима. Uz matično društvo, članica je i HPD "Zagreb-Matica" i "Novi Zagreb". Tko prolista neke od starih brojeva Naših planina i Hrvatskog planinara naći će poneki njezin članak, prijevod ili obavijest.

Iako je tamnovala od 1945. do 1951. godine, sačuvala je optimizam. Velebit je doživjela još 1939. i 1940. kad je bio još pun žitelja. U Domovinskom ratu, kad je trebalo pomoći braniteljima, izbjeglima i prognanima, Zorka je među inicijatorima te pomoći i u svom društvu.

Glavna joj je djelatnost u planinarstvu propaganda. Od prvih je dana suradivala u uređivanju društvenih ormarića (nekoć ih je bilo 6). Godine 1953. organizirala je prvu planinarsku izložbu svog društva, a bila je organizator i velike planinarske izložbe u Glavnoj pošti u Zagrebu 1971.

Glavni je inicijator i urednik zbornika o radu društva povodom 20., 30. i 40. godišnjice društva, za koje je neumorno pripremala i prikupljala materijale.

Njezino znanje stranih jezika mnogo je puta bilo od koristi korespondenciji i u prevodenju stručnih tekstova iz strane literature. Sudjelovala je u gotovo svim većim akcijama društva. Pomagala je u izdavanju planinarskih publikacija, a naročito Biltena koordinacijskog odbora planinarskih društava željezničara Jugoslavije, kada se redakcija nalazila u Zagrebu. Bila je i suradnik časopisa "Naše planine" i "Speleolog".

Propagirala je planinarske djelatnosti u raznim listovima (Vjesnik, Večernji list, Željezničar). Dugi niz godina Zorka je stalni suradnik tjednih emisija o planinarstvu Radio Sljemena (petkom prije podne).

Kao dugogodišnja članica uprave, uvijek je zadužena za propagandu (od 1953. do danas). Zbog svoje privrženosti Speleološkom odsjeku izabrana je 1989. god. za njegovog počasnog člana. Za svoj neumorni rad primila je velik broj zahvalnica i priznanja, pa tako 1962. Srebrni znak PSH, 1968. Srebrni znak PSH, 1970. Srebrni znak PSJ, 1980. Zlatni znak PSJ, 1985. Diplomu i značku sa srebrnim vijencem PSZ, 1990. Plaketu PSZ, 1990. Plaketu KOPDŽ, 1993. Srebrnu značku "Goran" PD "Željezničar, itd.

SLAVKO MARJANAC

Slavko Marjanac jedan je od osnivača planinarske speleološke organizacije poslije drugog svjetskog rata i jedan od prvih koji je svoje speleološko znanje i iskustvo prenosi na mlađe.

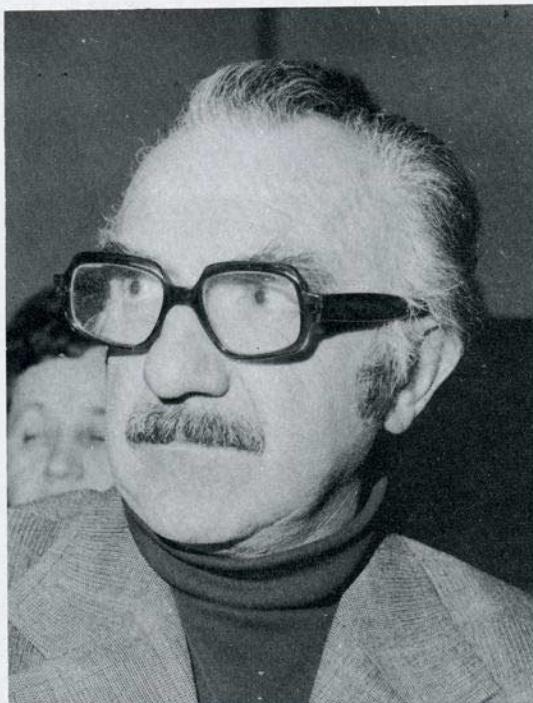
Rodio se je u Osijeku 7.4.1922. god. U Zagrebu živi od 1948. Po profesiji je filmski radnik-umjetnik, sada u mirovini. Gotovo je sav radni vijek proveo u Zagrebu, samo je od 1958. do 1961. boravio u inozemstvu. Godine 1948. upisuje se u PD "Zagreb", a 1949. je osnivač Špiljarske sekcije (ŠS). Kada je 1950. god. osnovano PD "Željezničar" (PDŽ) postaje članom njegove Špiljarske sekcije i njezinim je članom do danas.

Obavljao je mnoge dužnosti u planinarskoj i speleološkoj organizaciji bio je tako: tajnik ŠS PD "Zagreb 1949-1950, tajnik ŠS PDŽ 1950-1951, član UO ŠS PDŽ 1952-1953, pročelnik ŠS PDŽ 1953-1956, tehnički referent ŠS 1957-1958, član UO PDŽ 1953-1959, pročelnik-predsjednik KS PSH 1956-1958, član UO PSH 1956-1958, urednik "Speleologa" 1955-1957, član Speleološkog društva Hrvatske (SDH) 1954-1957, tajnik II SDH 1954, član Komisije za zaštitu špilje Veternice Konzervatorskog zavoda Hrvatske 1951, počasni član SO PDŽ od 1973. god.

Sudjelovao je na brojnim seminarima i tečajevima. Naziv speleolog stekao je 1970. god. (značka br. 4 bez polaganja ispita) a speleološki instruktor 1979. (također bez polaganja ispita). Sudjelovao je na preuređenju društvenih prostorija 1956, na uređenju doma na Oštrcu 1965, na postavljanju željeznih vrata na ulazu u špilju Veternicu 1951, na izradi speleološke opreme 1956-1958. i na speleološkim skupovima (npr. 1971. u Sloveniji kao podnositelj referata o plitkom kršu Žumberačke i Samoborske gore)

Predavao je o speleologiji, organizirao je prvu speleološku izložbu u prostorijama PD "Željezničar" 1955, izlaženje prvoga speleološkog časopisa u Jugoslaviji ("Speleolog") kojemu je bio prvi glavni i odgovorni urednik, razmjenu speleoloških publikacija u zemlji i inozemstvu, itd. Kao planinar prošao je, osim hrvatskih, mnoge planine u Sloveniji i BiH. Kao speleolog je posjetio ili sudjelovao u istraživanju mnogih speleoloških objekata u Hrvatskoj (Veternica, Vrlovka, Lokvarka, Vrelo, Vranjača, Cerovačke špilje, špilje na Plitvičkim jezerima, jame Čudinka, Mandelaja i dr.), špilje na Ozrenu u BiH, u Sloveniji je posjetio Postojnsku, Pivku, Črnu, Osoletovu, Železnu jamu, Škocijanske jame, a u Italiji špilju Grotta Gigante. Ukupno je posjetio i istražio oko 220 raznih speleoloških objekata, a u nekim je bio i više puta.

Pod nadzorom prof. Ivaničeka iz Antropološkog instituta u Zagrebu obavljao je prva paleontološka iskapanja u ulaznom dijelu špilje Veternice 1951, sudjelovao u speleološkim istraživanjima koje je organizirala JAZU a vodili su ih Mirko Malez i Beatrica

Đulić. Izradio je mnoge nacrte i fotografije speleoloških objekata, u ŠS osnovao arhivu (katastar) speleoloških objekata, inicirao i zajedno s dr. Beaticom Đulić obavio prvo prstenovanje šišmiša u Hrvatskoj (1954), osnovao kartoteku špiljske faune u ŠS (1951) i osnovao prvu speleološku biblioteku u ŠS (1953). Primio je brojne nagrade, među njima Zlatni znak PSH (1975). Napisao je više stručnih članaka i mnogo raznih vijesti, izvještaja i osvrta u časopisima Speleolog, Naše planine i Naše jame. Ovim nabranjem nisu ni izdaleka obuhvaćene sve djelatnosti Slavka Marjanca i rezultati njegova rada. Iako je najaktivniji bio od 1949. do 1961, on je i nakon toga stalno prisutan u SO-u, pomaže i podstiče dalji rad. Pionirskim radom na oživljavanju speleologije dao je golem doprinos razvoju speleologije u Hrvatskoj poslije rata. Podrška koju je svesrdno davao svojim naslijenicima teško je mjerljiva, jer se ne može prikazati u obliku podataka kao prethodni podaci, ali je ona ipak vrlo vrijedna i korisna i zasluguje da se istakne. U prvim danima tek osnovane ŠS, svi su članovi imali veliku volju baviti se speleologijom, ali je malo tko od njih znao kako. Marjanac je jedan od onih koji su speleologiji dali koristan sadržaj, tj. osim običnog posjećivanja špilja on je organizirao prava istraživanja i stvarao dokumentaciju, koja je postala uzorom drugima, naročito vodenje arhiva, katastra, kartoteke špiljske faune, biblioteke, filmotekе i dr. To je vrlo važno, jer su drugi u to doba lutali tražeći najbolje rješenje, budući da

uzora od prije nije bilo. Od tadašnje Referade za šipjarstvo pri PSH osniva 1956. KS PSH i njenim prvim Pravilnikom postavlja temelje suradnje i koordinacije rada svih spel. odsjeka u Hrvatskoj.

Organizirao je i prvo speleološko školovanje u Hrvatskoj (1956. i 1957.). Razmjenom časopisa "Speleolog" ostvario je bogatu korespondenciju sa spele-

olozima Austrije, Italije, Švedske, Velike Britanije, SAD i Venezuele. Budući da je Marjanac likovni umjetnik koji izvrsno crta, imao je mnogo uspjeha u izradi topografskih nacrta speleoloških objekata, a također se bavio i fotografiranjem u podzemlju.

Vlado Božić

Zaštita prirode

● **Je li vodoopskrbni koncept važniji od Nacionalnog parka Krka?** U Šibeniku je stavljen na uvid "Studija o utjecaju na okoliš vodozahvatnog sustava na Visovačkom jezeru na rijeci Krki". Ostaje otvoreним pitanje do koje će njere izgradnja ovog vodozahvatnog uređaja degradirati prostor te biološku i pejzažnu raznolikost NP Krka. Postoji naime niz predviđivih, ali i nepoznatih štetnih posljedica za prirodu koju će izazvati dugotrajni gradevinski radovi u srcu Krke, na njezinom najljepšem dijelu. Ova se studija bavi i izglednim promjenama fenomena krša (sedre), flore i faune, a poglavito kvalitetnom biosustavu ptica. Navodi se da su NP Krka i NP Paklenica privukle mnoge rijetke ptice, koje su tu našle utočište. Dvojbeno je mogu li se pomiriti program o nužnosti izgradnje solidne vodoopskrbe i koncepcija očuvanja biološke i pejzažne raznolikosti jedinstvenog slija rijeke Krke, što pozorno prate planinari Šibenika. (I.S.)

● **Očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti planinske prirode.** Na sastanku Komisije za zaštitu prirode HPS 10. listopada usvojena je koncepcija o očuvanju biološke i krajobrazne raznolikosti planinske prirode koja obuhvaća dva podsustava: očuvanje biološke raznolikosti planinske prirode i očuvanje krajobrazne raznolikosti i posebnosti planina. Prema deklaraciji prihvaćenoj na Trećoj ministarskoj konferenciji "Okoliš za Europu" održanoj u Sofiji 23-25. listopada 1995. prihvaćen je program o biološkoj i krajobraznoj raznolikosti koji obvezuje sve potpisnice, pa tako i Hrvatsku. Ovaj se program zapravo izravno uklapa u naš razvojni koncept o očuvanju biološke i krajobrazne raznolikosti planinske prirode, o čemu se u redovima stručnjaka KZP HPS raspravlja već više od pola godine. (I.S.)

● **Kriteriji za uspostavljanje poučno-ekoloških staza.** Komisija za zaštitu prirode HPS je na svom sastanku 10. listopada usvojila temeljne kriterije za uspostavljanje poučno-ekoloških staza. Takve su staze uspostavljene u zaštićenim područjima planinske prirode, osim u strogim rezervatima (Bijele i Samarske stijene te Hajdučki i Rožanski kukovi). One moraju biti stručno uspostavljene radi upoznavanja naglašenih

ljepota i vrijednosti planinske prirode, a morale bi imati tiskane vodiče i druge opise o toj stazi. Imaju poglavito edukativan karakter za planinare i druge ljubitelje prirode, a osobito za mlade, a uključene su u koncept "Obrazovanja za okoliš", koji razvija Komisija za zaštitu prirode HPS. (I.S.)

● **Sastanak stručnjaka za popularizaciju krajobrazne raznolikosti.** Dana 19. listopada na Plitvičkim jezerima je održan sastanak stručnjaka za popularizaciju krajobrazne raznolikosti planina u nas. Na tom je sastanku razmotrena i razvojna koncepcija "Zelenoplave opcije", atrakcije planinske prirode i gorskih voda kao izazov za planinare i druge izletnike (izletnički koncept). (I.S.)

● **Skup planinara i ljubitelja prirode "Paklenica '97,** održat će se u Paklenici 9. i 10. lipnja 1997. Mole se planinarska društva da planiraju svoje izlete na ovaj skup. (I.S.)

● **Prijedlog za proširenje Nacionalnog parka Paklenica.** Prema prijedlogu Državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine, NP Paklenica trebao bi proširiti svoje granice od sadašnjih 36 na 102 četvorna kilometra. Kao glavni razlog za povećanje navodi se zaštita dobro očuvanih šumskih i prirodoznanstvenih atrakcija planinske prirode, koje su do sada bile izvan Parka. To su skupina stijena i kukova Bojinac, zaravan Veliko Rujno, područje Oglavinovca i Javornika, vršna zona od Višerujna do Svetog brda i prostor između Velike i Male Paklenice. Prijedlog Državne uprave upućen je Saboru Republike Hrvatske, koji je prijedlog načelno prihvatio na prvom čitanju, ali uz obavezu očitovanja predlagatelja radi pripreme konačnog prijedloga zakona o proglašenju šuma Paklenice sastavnim dijelom Parka. Prijedlog je podijelio podvelebitske ljudi. Dok se Uprava Parka zalaže za proširenje granica zaštićenog područja, znatan je dio općinske samouprave protiv toga. Iako Državna uprava za zaštitu zajedno s prijedlogom o proširenju Parka nudi i niz pogodnosti, podvelebitski su mještani podijeljeni u mišljenju, jer se boje ograničenja u njihovu raspolaganju privatnim

vlasništvom, posljedica za održivi razvoj toga gorskog kraja (stočarstvo, poljoprivreda) i neusklađenosti s nastojanjem za demografskom i gospodarskom obnovom planinskih predjela u nas, a poglavito Velebita. Upravi Parka ostavljena je mogućnost da odobri ispašu, što ne znači ukidanje stočarstva, već njegovu kontrolu, tvrdi Zoran Šikić, ravnatelj Parka u "Slobodnoj Dalmaciji". Traži se da se u prijedlogu za proširenje Parka izuzme Veliko Rujno i područje između Velike i Male Paklenice (osim područja Jame Vodarice), ali da se zaštićeno područje proširi na Veliki Vitrenik, Visoku glavicu, Vidakov kuk, Ramiće i područje Grabara i Bojinca.

Prijedlog za proširenje Parka treba poduprijeti i planinarska organizacija, jer je to rezultat znanstvenog simpozija o Paklenici iz 1994. godine. Velik Nacionalni park Paklenica je, uostalom, možda i snažan argument protiv izgradnje termoelektrane Obrovac, koja bi bila u blizini Paklenice, jednog od najznačajnijih zaštićenih planinskih područja u nas, ali i u blizini druga dva nacionalna parka, Krke i Kornata, te parka prirode Telaščica.

(I.S.)

● **Akcija čišćenja Medvednice.** Povodom Svjetskog dana čistih planina održana je u subotu 21. rujna akcija čišćenja u Parku prirode Medvednica. Ove akcije čišćenja provode se već niz godina na poticaj Komisije za zaštitu prirode HPS. Organizira ih za područje Zagreba Središnjica eko patrola (voditelj Miljenko Haberle), a za ostala područja Hrvatske lokalne eko patrole. Akcija ima za cilj, koliko je moguće u jednom danu, počistiti najkritičnija mjesta na Medvednici, ali još više okupiti sve zainteresirane pojedince i organizacije te da stalnim ponavljanjem akcije potiče svijest o potrebi održavanja čistoće u prirodi. U krajnjoj liniji cilj nam je da čistoću parka prirode i općenito u prirodi održavaju svi, od uprave zaštićenih područja preko organizacija koje su zadužene za čistoću, onih koji rade u tom području (Šumarija, hoteli, pl. domovi, žičare ...), pa do svih pojedinaca koji se kreću tim područjem. Situacija u parku prirode Medvednica jako je loša. Najgore su divlje deponije koje stalno nastaju, okoliš hotela i pl. domova (nema kontejnera i neredovit je odvoz smeća), a ni same staze nisu čiste, ali to je još najmanji problem.

Prva ovogodišnja akcija trebala se održati u lipnju povodom Dana zaštite planinske prirode u Hrvatskoj, ali je otkazana zbog održavanja auto rely trka. U drugim zemljama to je zabranjeno, a u nas se, na našu štetu i sramotu, takve utrke održavaju i u zaštićenim područjima. Na naše upozorenje organizatoru, uspjeli smo postići tek obećanje da će to biti zadnja trka i da će trajati samo dva sata, što ipak nije učinjeno, nego je trajala dva dana!, i da predsjednik Republike odustane od pokroviteljstva trke. A 15. rujna opet je održana još jedna trka. Kako je to moguće i dokle?

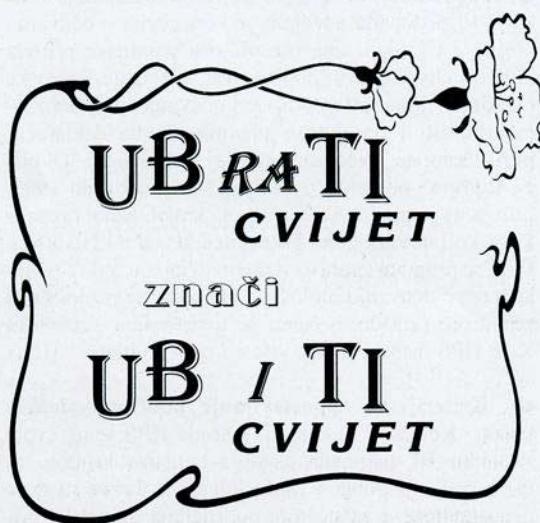
U akciji je sudjelovalo 30-ak planinara iz više pla-

ninarskih društava Zagreba (Vihor, Matica, Tesla, Pliva, Medveščak). Zbog lošeg vremena odaziv nije bio velik kao prije, ali mi smo ipak uspjeli skupiti 39 velikih vreća smeća na Njivicama, očistiti stazu od Tunela preko Njivica i Runolista do Tomislavca, te izvući hrpu autoolupinu iz šume kod vile Rebar. U akciji je sudjelovalo osim planinara i nekoliko drugih građana te Hrvatske šume, Hortikultura i privatnici s traktorom za odvoz smeća.

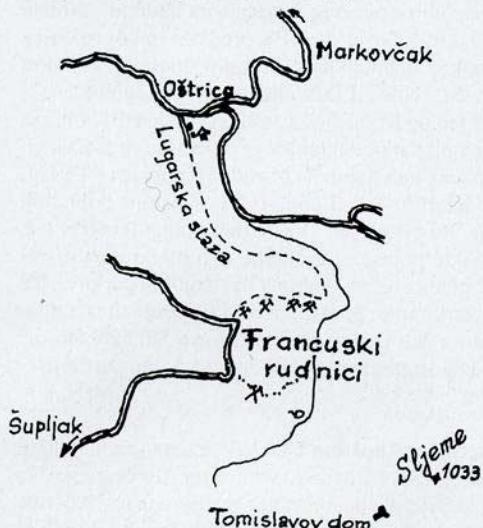
S akcijama ćemo morati nastaviti i dalje sve dok svoj posao postavljanja kontejnera, redovnog čišćenja, odvajanja i pravilnog zbrinjavanja ne počnu raditi oni čiji je to posao i koji dobivaju novce od Grada za to. Mi ćemo ih stalno podsjećati na to dok god to bude nužno. Bilo bi potrebno osnivanje uprave parka prirode, kako je definirano u Zakonu o zaštiti prirode, koja bi upravljala i nadgledala stanje u praku. A kad će ona biti osnovana pitajmo Vladu čiji je to zadatak!

Središnjica eko patrola Zagreb

● **Poučne staze na Medvednici.** Hrvatske šume - Šumarija Zagreb, u suradnji s Komisijom za zaštitu prirode HPS, izradila je nov vodič po Poučnim stazama Medvednici. Obuhvaćene su ove četiri staze: 1. Šestine - Kraljičin zdenac (Šumarska škola) - Rudarski vrt (Grafičar) (Omladinska staza), 2. Varaška gora - Šumarev grob (Šumarski put), 3. Lonjščina - Lugarnica Sljeme (Leustekova staza) i 4. Francuski rudnici - Oštrca (Lugarska staza). Planinarska društva koja žele organizirati edukativne izlete o ljepotama i vrijednostima planinske prirode Medvednici mogu ove vodiče dobiti u poslovnicima HPS besplatno. Ipak preporučamo da se obilasci ne organiziraju dok vegetacija miruje. Za

veće skupine Šumarija Zagreb će osigurati i stručne vodiče pri obilasku svih poučnih staza, ali samo radnim danom. Preporučamo da počnete obilaziti ove poučne staze na proljeće jer ćete tada doživjeti čudesnu ljepotu prirode Medvednice (Tri poučne staze opisane su u br. 5-6, 1994, a ovdje su ostale dvije). (I.S.)

POUČNA STAZA **FRANCUSKI RUDNICI - LUG. OŠTRICA**

Dužina: 1350 m

Visina: 725-715 m.n.m.

Vrijeme hoda: 30 min

- **Francuski (Carionovi) rudnici iz 19. st. (4 okna)**
- **Na kraju staze nalazi se lugarnica "Oštrica"**

Sljemenska cesta - Šumarev grob

Dužina: 2630 m

Visina: 920-850 m.n.m.

Vrijeme hoda: 60 min

Šumarev grob - Lugarnica "Sljeme"

Dužina: 1030 m

Visina: 850-920 m.n.m.

Vrijeme hoda: 30 min

- **Izvor potoka Bliznec ispod stijene zelenog škriljevca**
- **Uz stazu nalazi se planinarski dom "Runolist" a na kraju staze lugarnica "Sljeme"**

Vijesti

- **Iz rada Izvršnog odbora HPS.** Svoje je redovne sjednice IO HPS održao 9.9. i 28. 10. Na njima je između ostalog razmatrano i zaključeno sljedeće:

- Na osnovi prethodnog razgovora u Ministarstvu obnove i razvitka prikupljeni su podaci i specifikacije potrebnog materijala za obnovu teško oštećenih planinarskih domova na Omanovcu, Jankovcu i Malački. S predsjednikom Hrvatskog olimpijskog odbora i njegovim suradnicima obavljen je razgovor o davaju

podrške u obnovi, što je HOO i prihvatio.

- Prihvaćena je ponuda poznatog alpinista Maria Rodeša da u sklopu društvenog doma HPS otvoriti izložbeni i prodajni salon planinarske opreme.

- Na osnovi dostavljene dokumentacije registrirano je novoosnovano planinarsko društvo "Knezgrad" u Lovranu.

- Dana je suglasnost za sudjelovanje pročelnika Komisije GSS HPS dr. Borislava Aleraja i instruktora GSS

HPS Vinka Prizmića na sastanku Međunarodne organizacije za gorsko spašavanje (IKAR), koje je održano 19. i 20. 9. u Krkonošama u Poljskoj. Na sastanku su sudjelovali predstavnici 28 službi spašavanja iz 22 zemlje. Koliku važnost u Poljskoj pridaju GSS-u svjedoči podatak, da je skupu bio nazočan i predsjednik Vlade. S velikim je zadovoljstvom prihvaćen prijedlog da se skup u 1999.g. održi u Hrvatskoj, u organizaciji GSS HPS.

- Primljeno je izvješće predsjednika HPS Ivica Piljića koji je sudjelovao na redovitom zasjedanju Generalne skupštine Međunarodnog planinarskog saveza (UIAA) koje je održano od 2. do 4. listopada u Thunu, u Švicarskoj. Redovitom prisutnošću ma međunarodnim planinarskim skupovima, predstavnici HPS doprinose promidžbi naše organizacije, što finansijski potpomaže HOO.

- Prihvaćena je zamolba Poglavarstva općine Mrkopalj za besplatno ustupanje dijela katastarske čestice koja se nalazi ispred stare škole, a pored planinarskog doma u Tuku. Za protuuslugu Poglavarstvo će rješiti pitanje sanitarnog čvora i drvarnice za dom.

- Prihvaćen je prijedlog HPD "Željezničar" iz Zagreba za organizaciju "Dana hrvatskih planinara" na Ošttru u Samoborskom gorju u prvoj polovini mjeseca srpnja 1997. godine.

- Zaključeno je da se upozore planinarska društva na pridržavanje kućnog reda i zakona kojim se zabranjuje pušenje u planinarskim objektima, kao i na poštivanje odredbi o popustima na noćenje od 50% za članove HPS i Planinske zveze Slovenije (primijećeno je da se na nekim planinarskim domovima ti popusti ne poštijaju).

- Primljeno je izvješće o održanom ledenjačkom tečaju Komisije za alpinizam HPS u Chamonixu od 20. do 27. srpnja. Sudjelovalo je 23 polaznika i 4 instruktora. Troškove instruktora djelomično je snosio HPS, a besplatan kombi za prijevoz osigurala je Pliva.

- Razmotren je pregled priroda i rashoda časopisa "Hrvatski planinar" za ovu godinu. Predviđen je mali gubitak, s obzirom da svi pretplatnici nisu podmirili svoje obaveze. Dogovoren je da brojevi 11 i 12 izadu kao dvobroj polovinom mjeseca prosinca. Cijena pretplate za 1997. ostaje kao i u 1996. (80 kn, odnosno 45 kn ako se plaća u dvije rate).

- Zaključeno je da cijene članskih markica za 1997. g. ostaju iste kao i u 1996, tj. 20 kn za seniore i 10 kn za mladež i umirovljenike, a cijena članskih iskaznica 3,50 kn. Članske markice za 1997.g. mogu se nabaviti u poslovnici HPS od 15. prosinca, s time da se prije podizanja vrate neutrošene markice za 1996.g. i podmire ev. dugovanja u toj godini.

- Primljena je informacija Komisije za vodiče o organizaciji godišnjeg Zbora vodiča HPS na Kozjaku 14. i 15. 9.

- Komisija za speleologiju izvjestila je o svečanom

Skupu povodom obilježavanja 40. obljetnice djelovanja Komisije u planinarskom domu na Glavici 9. i 10. studenog, te o organizaciji instruktorskog seminara 7. i 8. prosinca u planinarskom domu Runolist, za sve speleološke instrukture i nosioce naziva "speleolog" (troškove će djelomično snositi HPS).

- Na osnovi raspisanog natječaja za dodjelu "Trofeja HOO" zaključeno je da HPS predloži dugogodišnjeg planinarskog djelatnika i svestranog športaša Velimira Neferovića, člana HPD "Željezničar" iz Zagreba.

- Na prijedlog Komisije za zaštitu prirode HPS, uprava Nacionalnog parka Paklenica je prihvatile organizaciju Skupa planinara i ljubitelja prirode "Paklenica 97", koji bi se održao 7. i 8. lipnja 1997. s nizom popratnih sadržaja. Ravnatelj NP "Paklenica" i član IO HPS inž. Zoran Šikić pojasnio je dileme oko markiranja planinarskih puteva na područjima nacionalnih parkova. Za svako markiranje, prema zakonskim propisima suglasnost mora dati uprava Parka. Uprava NP "Paklenica" već je dala suglasnost za obnovu markacija za "Paklenički put".
(N.A.)

● **Generalna skupština UIAA.** Održana je u Thunu, u Švicarskoj, 2-4. listopada 1996. Po malo čemu se ova skupština Svjetske planinarske organizacije razlikovala od dosadašnjih, iako tako nije trebalo biti. Puno se očekivalo od novog Statuta UIAA, ali on nije dao ništa posebno novo. Nakon trogodišnje rasprave ipak je na ovoj skupštini usvojen novi statut, a to je bio i glavni cilj ove skupštine, prema zamisli izvršnoga odbora UIAA. Na kraju, ponovo se pokazalo da su mišljenja glede službenog jezika, prava glasovanja, visine i raspodjele članarina i dalje vrlo podijeljena, a neka još uvijek dijametralno oprečna. Kako bilo, novi je statut usvojen. U njemu se športski dio UIAA tretira jedva jednim poglavljem članka 10, a to je izazvalo prilično negativnih reakcija među predstvincima športskog penjanja. Jedina je prava novost da po novom statutu komisije potpuno samostalno biraju svoje vodstvo. Još se jednom pokazalo da je UIAA kao organizacija još uvijek prilično konzervativna, nevoljna mijenjati se, bez obzira kako brzo se mijenja svet oko UIAA, i vrlo ograničena svojim utjecajem. Zanimljivo je bilo izlaganje predsjednika New Zealand Alpin Cluba, koji je jasno pokazao da manje članice UIAA plaćaju veće članarine nego veće članice. Naglasivši kako je to nepravedno i nelogično, uspio se izboriti za osnivanje radne grupe koja bi trebala naći nov način plaćanja članarine UIAA.

U međuvremenu su četiri članice, koje nisu platile članarinu, isključene iz članstva UIAA. Tijekom cijele skupštine jasno se vidjelo da Izvršni odbor nije voljan razgovarati o većoj autonomiji novoga Svjetskog vijeća športskih penjača. Za probleme športsko penjačke organizacije Hong Konga na kraju čak nije nadeno ni vremena, zbog žurbe na završni prijem u Thunskom zamku.

razumijevanju. Ponovo se pokazalo da ovo Vijeće mora samo odrediti pravac razvoja i finalni datum svoje svečane osnivačke sjednice, ili Vijeća neće nikad ni biti. Ukratko, nakon trogodišnjeg pregovaranja o promjenama i moderniziranju UIAA, napravljen je uistinu malen korak naprijed. I sve to uz besprijeckornu organizaciju Švicarskog alpinskog kluba, sa završnim koktelom uz vatromet. Puno organizacijskog sjaia za jako malo promjena.

(Ivica Piljić)

● **48. godišnje zasjedanje IKAR-a.** U planinskom turističkom središtu Karpacz, u poljskim Krkonošama, održan je 18-22. rujna 48. godišnji sastanak i kongres Međunarodne komisije za gorsko spašavanje IKAR (CISA). U njegovu je radu sudjelovala i hrvatska delegacija, budući da je Gorska služba spašavanja HPS redovni član IKAR-a. Sastanku su prisustvovali predstavnici 28 gorskih spasavalачkih i srodnih službi iz 22 zemlje svijeta. Domaćin je bila poljska gorska služba spašavanja GOPR (Gorskie ochotnicze pogotowie ratunkowe = gorske dobrovoljačke spasavalачke družine). Na svečanom otvaranju nazočne je pozdravio prvi ministar vlade Republike Poljske. Važnost sastanka potvrđili su prisutnost poljskog državnog ministra za šport i turizam, te primanje za sve šefove delegacija kod vojvode Vojvodstva Jelenja Gora kome pripada područje poljskih Krkonoša.

Rad se odvijao u četiri komisije: medicinskoj, lavinskoj, helikopterskoj i komisiji za zemaljsko spašavanje. Naša je GSS imala dva predstavnika, i to u medicinskoj komisiji (dr. Borislav Aleraj, stanica Zagreb, pročelnik GSS-HPS i službeni delegat u skupštini IKAR) i u Komisiji za helikoptersko spašavanje (Vinko Prizmić, instruktor GSS HPS, stanica Split).

Glavna je tema bila prevencija planinskih nesreća i o tome je na zaključnoj skupnoj sjednici svaka od četiri komisije iznijela nekoliko bitnih naputaka. Oni su pregleđeno tiskani na str. 326.

Kongres je završen godišnjom delegatskom skupštinom IKAR-a na kojoj je usvojen predsjednički i blagajnički izvještaj te proračun za sljedeću godinu. Za novog člana IKAR-a primljena je jednoglasno gorska služba spašavanja Andore. Na koncu je predstavnik talijanske službe Corpo nazionale soccorso alpino e speleologico riječju i slikom predstavio talijansku službu i područje Aoste gdje će se održati sljedeći sastanak IKAR-a.

(Dr. Borislav Aleraj)

● **Deseta obljetnica HPD "Blagus".** U petak, 11. listopada HPD "Blagus" iz Blaguša održalo je proslavu 10 godina rada u prostorijama Društvenog doma Blaguša. Nazočni su bili predstavnici Lovačkog društva iz Kaštine-Blaguša, planinari "Lipe" iz Sesveta, HPT "Sljeme", "Željezničar", "Naftaplin" i "Velebit" iz Zagreba. Domaćini su izdali zahvalnice za pomoć u izgradnji planinarskog doma na Grohotu, udaljenom 1 sat od

Blaguša, a nedaleko od gradine Kozelin na Medvednici. Nakon svečanosti bio je domjenak na kojem se posebno istakla vlastita glazba. Blagušani zaslužuju, da im se posveti nekoliko rečenica, jer se uz rad oko kuće, te u gradu i okolicu, odriču slobodnog vremena, pa im na tome treba čestitati i zahvaliti. (Josip Sakoman)

● **Komisija za planinarske puteve HPS.** Dvodnevni tečaj za markaciste slavonskog područja održan je u domu HPD "Dilj gora" iznad Sl. Broda. Tečaju je pristupilo i izvrsilo ga 17 markacista iz više društava. Imenovanje vrhova u Hajdučkim kukovima postalo je poželjno budući da postoje nedoumice u svezi s pristupom na dva najviša vrha (1650 m i 1649 m). Pozivaju se planinari da svoje prijedloge dostave na adresu Komisije. Nestajanje stvari i opreme iz planinarskih skloništa može imati i težih posljedica. Neki "posuduju" pečate, upisne knjige ili lonce za kuhanje. Mole se planinari da takve nedostatke prijave tajništvu HPS. Planinarski sklonište kod Gospe od Krasna buduća je važna planinarska točka. Uredenjem tog skloništa, koje krasanski župnik daje planinarima na raspolaganje, otvara nove mogućnosti planinarstva u ovom dijelu Velebita.

(Tomislav Pavlin)

● **Planinari smećem zatrplali Fuji.** Simbol Japana, planina Fuji, toliko je često odredište turista da su njezini obronci prekriveni najrazličitijim smećem, a područje blizu vrha smrdi po urinu, ističe najveći japanski dnevnik *Yomiuri Shimbun*. "Fuji je planina na koju se ne treba penjati, koju je bolje gledati izdaleka" naglašava dnevnik. "Iako se smatra najljepšim vrhom u Japanu, pridete li bliže vrhu, oči će vam ispuniti otpad a vaš nos nanjušit će smrad urina". Planina i vulkan Fuji najviša je planina u Japanu (3778 m), smještena stotinjak kilometara zapadno od Tokija, na otoku Honshu. Za planinare je otvorena u srpnju i kolovozu. Do polovice obronka, zadnje postaje asfaltiranog puta sagrađenog krajem šezdesetih godina, kojim voze bezbrojni turistički autobusi, obično dođe oko dva milijuna posjetitelja. Do vrha se u ta dva mjeseca popne oko tristo tisuća osoba. Većina počinje uspon navečer, kako bi bili na vrhu u osviti dana i promatrali izlazak sunca. Vrh je tada potpuno zakrčen. Ured za okoliš svake godine nakon turističke sezone zapošljava studente koji čiste planinu. Oni u dva tjedna skupe kilograme i kilograme otpada - limenke, odjeću i ostatke hrane. Obronci su puni kamenja na koje su posjetitelji upisali svoje ime, ime fakulteta i drugog. Planina Fuji donedavno je smatrana svetom planinom. Prije početka uspona, Japanci su morali pročistiti tijelo, a uspon je bio praćen budističkim pjevanjem.

● **Izlet u čast Sv. Martina.** Već po treći puta slavonski planinari za Martinje organiziraju izlet na Krndiju. Tako se 10. studenog u Kutjevu okupilo gotovo 500 ljubitelja

se 10. studenog u Kutjevu okupilo gotovo 500 ljubitelja prirode iz Osijeka (2 autobusa), Zagreba, Našica, Belišća, Slav. Broda, Nove Gradiške, Orahovice, Đurđevovca, Feričanaca, Pleternice, Kutjeva i Požege. Poslije razgledanja Vinskog podruma, planinare je pozdravio Ante Pavković, načelnik općine Kutjevo, i Ante Lovrić, predsjednik HPD "Sokolovac" iz Požege. U prigodnom programu izreke i stihove o vinu čitale su požeške planinarkе Katica Bartošek i Manuela Čevapović, a zatim se krenulo na trostatnu šetnju do vrha Lipe i izvora Jarčevca. U koloni radosnih planinara bila je i novinarsko-snimateljska ekipa HTV, dopisništva iz Požege. Poslije povratka s ture, druženje je nastavljeno kod doma kutjevačkih lovaca na lokalitetu Kutjevačka rika.

(Ivan Jakovina)

● **BBC na Velebitu.** Krajem listopada na sjevernom Velebitu boravila je ekipa engleske televizije BBC snimajući kadrove za dokumentarni film "Nepoznati Velebit kroz oči jednog ljubitelja životinja" te o odnosu čovjeka i vuka. Neobičajeno lijepo vrijeme za ovo doba godine omogućilo je snimanje prirodnih ljestvica ovog dijela Velebita sa zemlje i iz zraka.

● **Fužinska špilja Vrelo** bit će uskoro dostupna svim ljubiteljima kraškog svijeta. Završena je prva faza uređenja električnih instalacija u ovu goransku spilju ljetopisu. Radove izvodi "Elektroluka" iz Rijeke, a daljnje uređenje spilje bit će postupno. Radove je finansirala r.ovoosnovana općina Fužine. Radove su pratili i fužinski speleolozi, članovi društva "Pauk".

(D. Mamula)

● **PD "Obruč"** iz Podkilavea upriličilo je akciju pošumljavanja goleti. Bili su pozvani svi ljubitelji prirode i planinari da se pridruže. Odaziv je bio lijep, a posadeno je preko 3500 sadnica. Slično će se i u budućnosti nastaviti.

(D.M.)

● **HPD "Strilež"** iz Crikvenice vodilo je u srpanju 29 planinara iz više planinarskih društava Primorsko-goranske županije kao i društava iz ostalih dijelova Hrvatske u Visoke Tatre u Slovačkoj. Unatoč lošem vremenu, kiši i snijegu tijekom svih pet dana izleta, posjećeni su Hrebienok, Studeni potok, Bilekova Chata, Skalnate pleso, Lomnicky štit (2633 m), Velká Svišťovka (2037 m) i Štrbsko Pleso. Poseban doživljaj bilo je splavarenje Dunajecom kroz Pieninski narodni park. U povratku je upriličeno razgledavanje Budimpešte.

(Zoran Majnarić)

● **Sedmero na Kilimanjaru** (5895 m), najvišem vrhu Afrike i troje na Point Lenani (4985 m), uspjeh je vrijedan pažnje što su ga zajedno ostvarili alpinistice i alpinisti iz Rijeke i Delnice. Glavni cilj, osvajanje najvišega vrha afričkog kontinenta, ostvaren je 16.

kolovoza. Nažalost, uspon na zahtjevniju Mt. Kenyu (5199 m) smjerom North face standard route prekinut je 200 m ispod samog vrha zbog lošeg vremena i novonapadalog snijega. Penjali su Marijan Kanjer, Hrvoje Babić, Bruno Stipančić i Slaven Pleša, svi iz HPD "Petehovac" Delnice (članovi GSS-a), te Dobrila Marinović i Iris Prebeg, članice HPD "Platak" iz Rijeke. Kao snimatelji ekspediciju su pratili Josip Bujan i Robert Malnar.

(Zoran Majnarić)

● **Bratovština, a ne planinarsko društvo?** Prošla je i druga godina kako u Samoboru djeluje Planinarska bratovština Sv. Bernarda. Organizacija okuplja 130 planinara, vjernika, uglavnom mlade životne dobi. Uz svoj rad i život u župnoj zajednici, članovi organiziraju planinarske pohode, hodočašća, duhovne susrete, tribine... Neizostavna su druženja na Velebitu, pješačenje u svetište Marije Bistrice, putovanja izvan domovine, hodočašće na grob zaštitnika bratovštine - sv. Bernarda, planinarski križni putovi ... Iako se u svom nazivu Bratovština razlikuje od planinarskih društava u Hrvatskoj, njeni članovi bi željeli biti u sastavu Hrvatskog planinarskog saveza. Kao i svako planinarsko društvo, Bratovština organizira izlete, pohoda planinarsku školu, organizira sekcije, ima svoj planinarski dom. Naziv Bratovština, jer članovi nastoje živjeti zajedno, rješavajući zajedničke zadatke i ciljeve, dosežući tako lakše ideale za koje vrijedi živjeti - ljubav, prijateljstvo, zajedništvo. Znajući da su strukture, zakoni i pravila ponekad kruti, neprimjereni konkretnoj situaciji, članovi se ipak s pravom nadaju da će i formalno postati dio Planinarskog saveza (statut Bratovštine još nije uskladen sa statutom HPS), jer svojim djelima i životom to već jesu. Smijemo se nadati da će zajednički interes - onaj planinarski - članova Bratovštine i struktura HPS odlučiti i za službeni prijem u HPS.

● **Planinarska sekcija HPD "Mosor"** bila je od 10. do 16. kolovoza u posjeti Triglavu. Kako Sekciju sačinjavaju većinom mlađi planinari po dužini planinarskog staža, većini je ovo bio prvi uspon na Triglav i jedno najviši vrh u planinarskoj karijeri. Sredinom rujna posjetili smo Gorski kotar. Uz obaveznu kišu i loše vrijeme, uspjeli smo obići Zeleni vir, Vražji prolaz s Muževom hižom i špilju Lokvarku. Noćili smo u Schlosserovu domu na Risnjaku. Sutradan je bio dio od četrdesetak članova sekcije otisao s Risnjaka preko Snježnika na Platak, gdje smo se u domu "Sušak" dobro zagrijali i veselo krenuli ka Splitu. (Željko Uvodić)

● **HPD "Biokovo" Makarska.** Desetorica gorskih spasavalaca imalo je u listopadu "kondicionu vježbu" u 10-satnom pješačenju stazom Makarska-Bast-Osičine-Motika-Šibenik-Borovac-Žlib-Makarska. Svi su iskazali dobru psihofizičku spremu i bit će kadri da u nevoljama pomognu. Šesta speleološka škola s desetoricom za-

ljubljenika u planinske dubine u četiri vikenda je dobilo osnovna znanja pod sigurnim vodstvom Vibora Sumića. 23 planinara vratila su se vrlo zadovoljna sa dvodnevnog izleta na Slapove Krke i Plitvičkih jezera, s noćenjem u Karlobagu. Lijepo ih se dojmio prijelaz preko Velebita, dok su osobito bili fascinirani silinom vode raskošnih kaskada Krke i Plitvica, ove inače kišne jeseni. Na XIX zboru vodiča HPS, među 37 vodiča iz Hrvatske 14. i 15. rujna na Putalju, sudjelovala je i naša članica Gordana Jurković. Dana 13. listopada velika skupina članova HPK "Split" pohodila je naše Biokovo. 90-ak sudionika rasporedilo se u tri skupine, pa su jedni prešli Biokovo od Turije preko Sv. Jure do Makarske, drugi od Basta prema Osičinama, a treći biokovskim podnožjem od Kotišine do Basta. Ta nedjelja bila je planinarski upečatljiva. (Ivo Puharić)

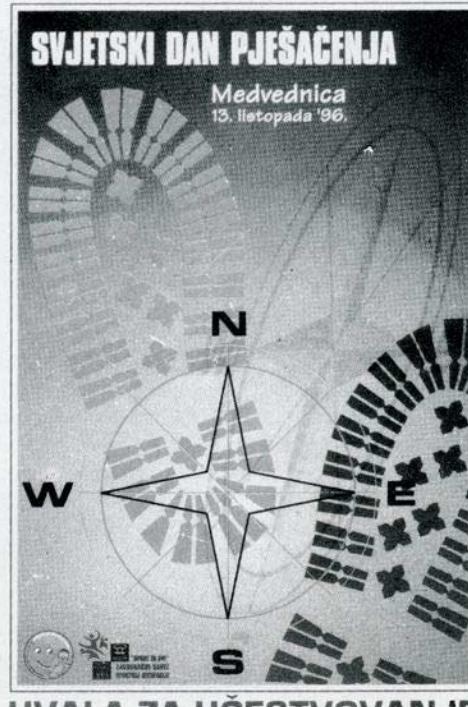
- "Makarsko primorje" o Biokovu i planinarstvu.** Mjesečnik "MP" posvetio je posljednjih mjeseci prilično prostora našim temama. U srpnju je objavljen članak "Živjeti u skladu s Prirodom - Veterani u Biokovu"; u kolovozu "U povodu susreta planinarskih veterana 3. i 4. rujna u Makarskoj - Biokovska dobrodošlica"; u rujnu velika reportaža pod naslovom "U Makarskoj i na Biokovu - Susret planinara sedamdesetgodišnjaka", u istom broju znakovit članak na cijeloj stranici pisca i povjesničara fra Karla Jurišića "Hodočašće velikomučenika iz kršćanske starine - Sveti Jure Biokovski - o 325. obljetnici prvog poznatog hodočašća na najviši vrh Biokova (1671.- 31.VIII 1996)", te u listopadu "Odjeci planinarskog susreta u Makarskoj - zahvalnost organizatoru" (Ivo Puharić)

- Planinarstvo na Internetu.** Planinarama i potencijalnim planinarama odnedavna je moguće doći do informacija o planinarenju i na kompjutorskoj mreži Internetu. Za upoznavanje planinarstva osobito su dobre www-stranice na adresi <http://hrast.sumfak.hr/~hamilton/planine.html>, autora Darka Hamiltona. Njegova je adresa: 31000 Osijek, Vjenac Murse 4, tel. 559-414 (stan). Osim dopadljivih fotografija, na njima se mogu naći mnogobrojne informacije o svrsi planinarenja, o HPS-u, o ekspedicijama, vrhovima, pl. objektima, društвima, časopisima, pa tako i o "Hrvatskom planinaru". Sa spomenutih stranica moguće je također pristup inozemnim pl. stranicama, primjerice Pl. zvezni Slovenije i organizacijama UIAA. Vjerujem da postoji još www-stranica zanimljivih planinarama, pa pozivamo da njihovi autori na stranicama planinarskih časopisa objave www-adrese, kako bi se izbjeglo uzaludno traženje i petljanje u mreži. (Alan Čaplar)

- Dubovačko jezerce** podno starog grada Dubovca iznad Karlovca, nakon puna tri desetljeća ponovno je ispunjeno vodom. Nakon nekoliko obilnih kiša zadržalo je svoju vodu, koja je mjestimice viša od pola metra. U

nekoliko akcija čišćenja ovoga prekrasnog jezera sudjelovali su članovi HPD "Dubovac" i HPD "Martinšak" te članovi nove ekološke udruge "Stribor", kluba za podvodne aktivnosti i Hrvatska vojska. Kameni zid uz prilaznu cestu sasvim je oslobođen od nagomilane zemlje, tako da je jezero dobilo izgled nalik onom na početku stoljeća. (Dr. Ante Starčević)

- Svjetski dan pješačenja Medvednicom** održan je 13. listopada u organizaciji Zagrebačkog sporta za rekreaciju "Sport za sve". Start kod tunela, cilj za mladež kod Runolista, a za starije kod Puntijarke. Bilo je već ranih jutarnjih sati mnogo sudionika, posebno iz zagrebačkih škola, sportskih i planinarskih društava. Staza obilježena, vodičke službe i medicinsko osoblje. Na cilju vrv od velikog broja sudionika. Na cilju svaki pješak dobiva svježu jabuku i naljepnicu sa zahvalom. Ovaj puta Zagreb je u magli, dok je Medvednica iznad 400 m sva u sunčanom sjaju. ZET-ova žičara radila je punom parom, tako da su otpremili skoro tisuću kabina, sve do popodnevnih sati. (J. Sakoman)

HVALA ZA UČESTVOVANJE

- Šumarija Zagreb će popraviti staze na Medvednici.** Zagrebački posjetitelji Medvednice ovih su dana naišli na pješačke staze koje su prilično oštećene šumarskim radovima, pa su zbog toga negodovali čak i pisanim prosvjedima. U upravi Šumarije nas uvjерavaju da su takva oštećenja neminovna, a Šumarija bi ih već i popravila, kao što to uvijek radi, ali se ispriječilo kišovito vrijeme. Dakle, čim vrijeme dopusti, staze će

biti popravljene. Šumariji valja odati priznanje da posljednjih nekoliko godina vrlo brižno djeluje na Medvednici i da se doista brine za pješačke staze, a Zagrepčani joj duguju posebnu zahvalnost za uredjenje poučnih staza i za upornost kojom ih održava unatoč vandalskim postupcima nekih izletnika (ŽP)

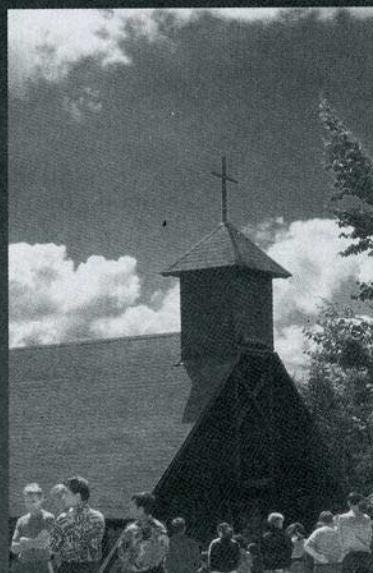
● **Zemljovid Žumberačkog i Samoborskog gorja.** Prvo izdanje iz 1995. je rasprodano, pa je agencija Marcon iz Zagreba (Zeleni trg 3/1) pripremila drugo prošireno i dopunjeno izdanje. Posvećeno je 700. obljetnici prvog spomena Žumberka pa je zato naslov zemljovida izmijenjen u "Žumberačko i Samoborsko gorje". Mjerilo je 1:50.000 a autori su Tomislav Krivec, Zdenko Kristijan i Grgur Hubeny. Na prednjoj strani je karta Samoborskog, a na poledini Žumberačkog gorja. Unesena su sva naselja i ceste, pa je možemo nazvati i autokartom. Za planinare su ucrtani markirani putevi, domovi i piramide. Slojnice su na 100 m, a grebeni su prikazani sjenčanjem, što daje plastičnost terena. U drugom izdanju ima skoro stotina izmjena. Unešen je i novi markirani prilaz od Šoićeve kuće do pl. doma Sv. Bernarda otvorenog u svibnju ove godine, bio-park Divlje vode u Gabrovici i Žumberačko eko-selo (vidi HP 6/1996). Unesena je nova cesta koja povezuje sela zapadnog Žumberka sa Sošicama i Vivodinom, a prolazi hrvatskim teritorijem: Sv. Nikola - Malinci - Radatovići. Ucrvana je nova trasa Karlovačke obilaznice na dijelu od Kašta kroz Dančuloviće i Radinu Vas prema Kamanju jer je stara trasa prelazila granicu. Uz karte je tekst Opći prikaz Žumberka i Samoborskog gorja (prof. M. Noršić) te kratak opis planinarskih kuća. Po cijeni od 55 kuna zemljovid se prodaje u više knjižara u središtu Zagreba, a može se nabaviti i u HPS-u te u agenciji Marcon. Prvih dvadeset naručitelja dopisnicom (ili razglednicom) dobit će kartu po cijeni od samo 45 kn (adresa: Zdenko Kristijan, Langova 27, 10430 Samobor). Zemljovid je koristan obilaznicima Pl. puta Žumberkom, Jaskanskog pl. puta, Karlovačke obilaznice i Kružnog pl. puta "Kroz Samoborsko gorje". Zemljovid je usuglašen s Poljakovim vodičem "Hrvatske planine"

(Zdenko Kristijan)

● **Prodavaonica "Himalaja-šport"** otvorena je 29. studenog u Društvenom domu Hrvatskog planinarskog saveza u Zagrebu, Kozarčeva 22. Radno vrijeme 10-18 sati (osim subote i nedjelje). Širok izbor planinarske opreme!

● **Planinarski kalendar za 1997. godinu.** HPS je uz suradnju Ekološkog glasnika tiskao ograničen broj zidnih kalendara (veličina 33,5 x 49 cm) za 1997. g. posvećen našoj najvećoj i najljepšoj planini, Velebitu. Kalendar ima 13 listova (predlist sa čestitkom za Božić i Novu godinu, te logotipom HPS ili doma Zavižan) s istim brojem velikih kolor fotografija te s po jednom ili

Turističko - planinarski
zemljovid

ŽUMBERAČKO I SAMOBORSKO GORJE

2. prošireno i dopunjeno izdanje

Povodom 700. godišnjice prvog
spomena Žumberka

MARCON ZAGREB
1996

dvije manje fotografije velebitskih zanimljivosti. Može se nabaviti u poslovnicu HPS po cijeni od 25 Kn ili pouzećem uz doplatu poštarine.

● **Mr. ph. Ivanu Štoku** upućujemo srdačne čestitke u povodu devedesetog rođendana. Član je HPD-a od 1928., zatim je bio odbornik i predsjednik PD "Risnjak" Zagreb, predsjednik Planinarskog saveza Zagreba, član Suda časti i Izvršnog odbora PSH te dugogodišnji amaterski bibliotekar knjižnice HPS.

● **Prodaju se klasične planinarske gojzerice** br. 41 i 43 (tel. 01/228-896) i nove švedske cipele za langlauf br. 41 (tel. 01/706-376)

Sadržaj godišta

ČLANCI

- Aleraj dr. Borislav: U Velikom Kozjaku ima još puno toga za penjanje 294
Aleraj dr. Borislav: Intervencije GSS HPS u 1995. godini 267
Antunac Ivo: U kojoj je mjeri planinarstvo duhovna aktivnost 56
Bajs Damir: Pedeset godina doma na Ošttru 336
Banek dr. Berislav: Iz Blaguše do Donje Zeline 209
Berljak Darko: Kailas - hodočašće na rubu neba 246, 274
Berljak Darko: Planinska satnija "Velebit" 161
Bingula Jasna: Kupa je prekrasna rijeka 139
Blažević Davor: Bio sam na Kilimandžaru 50
Božić Vlado: 40 godina Komisije za speleologiju HPS 327
Bočić Neven: Prva karlovačka speleološka ekspedicija "Pikos de Europa '96" 69
Bozja Drago: Sarajevski planinar umjetnik Vinko Jurić 57
Butala Dubravko: Loše slutnje 105
Čaplar Alan: Ciljevi i svrha suvremenog planinarstva 322
Čaplar Alan: Sjedeći na vrhu 292
Čaplar Alan: Zašto planinarimo 119
Dular Darko: "Fortunel '96" 66
Garašić dr. Mladen: Speleologija i planinarstvo na Internetu 78
Garašić dr. Mladen: Stupina jama - najdublja u Gorskem kotaru 86
Gobac Josip: Na Malom Rajincu 18
Gobec Željko: Planinarski savez Zagreba u 1995. godini 5
Jagarić Vladimir: Žumberačka kronika 58, 144, 214, 337
Jagarić Vladimir: Dolina Slapnice u Žumberku 72
Jagarić Vladimir: Žumberački planinarski pokret između dva svjetska rata 168
Jakovina Ivan: Kako su nastali "Papučki jaglaci" 151
Janeš Ladislav: Živjeti na Velebitu 135
Josipović Čedo: Strah, pa što? 82
Juras Ante: Planinarskim stazama otoka Lošinja 147

- Jurković Vesna: Kornatski klifovi - planinarska atrakcija 261
Kanajet prof. dr. Božidar: Orientacija s priručnim satelitskim prijemnikom 224
Kasapović Antun: Foto-dia festival u Feričancima iza str. 32
Katić Ante: Susret na Kamešnici 144
Kaučić Milan: Balada za Sovsko jezero 40
Kaučić Milan: U graničarskim bregovima Slavonije 258
Kopić Jakša: "Gorski zdrug" 173
Kristijan Zdenko: Planinarski dom Sv. Bernard u Samoborskom gorju 263
Ličina Dragica: Kamo ću za 90. rođendan? 21
Librić Radovan: Sveti Bernard, zaštitnik planinara 149
Lović Antun: Vodiči, hvala vam! 38
Lupoglavac Slavko: Na planini snova 11
Lupoglavac Slavko: Na vrhu Gran Paradisa 283
Marić Vid: "Papa" u graničarskom kraju 16
Marijanović Ivica: Mountain adventure 173
Marijanović Ivica: Nemoj 76
Marijanović Ivica: Tajna sreće 45
Matačić Ivica: Gdje se sakrio Pleterac 143
Milčić Neven: Na Svetom Nikoli, najvišem vrhu otoka Hvara 285
Milas Krunoslav: Hodočašće Gospi na Velikom Rujnu 256
Milas Krunoslav: Kolijevkom hrvatske državnosti 112
Milas Krunoslav: Molitveni dan na Sv. Geri 48
Milas Krunoslav: Planinari pod maskama 80
Milas Krunoslav: Povratak 273
Milas Krunoslav: Zdenka Hajnić, planinar slikar 111
Munjko dr. Ignac: Planinarske šetnje po otocima Lastovu i Prežbi 319
Munjko dr. Ignac: Planinarske šetnje po otoku Mljetu 108
Nekvapil Nenad: Prvi planinari na oslobođenom vrhu Hrvatske 12
Ožić-Bebek Mara: Bijakova, brdo moje milo. 207
Pap Zlatko: Jer gledamo drugim očima 104
Pap Zlatko: Potok Seljanec na Ivanšćici 293
Pap Zlatko: Prirodu učiti u prirodi 26

Pap Zlatko: Prirodu učiti u prirodi	26
Pap Zlatko: Razmišljanja u podne	174
Pavešić Miljenko: Fajeri u Gorskom kotaru . .	107
Pavešić Miljenko: Kiša, Česi i kestenijada . .	316
Pavešić Miljenko: Na Kleku prije četiri godine	46
Pavešić Miljenko: Oguline, da ti nije Kleka . .	23
Pavešić Miljenko: Susret planinara sedamdesetgodišnjaka	290
Pavlin Tomislav: Planinski vod na Velikom Rujnu	241
Pervan Tvrtko: Dora na Velebitu	253
Petričević Smilja: Na Mosor sa sjeverne strane.	14
Petričević Smilja: Rašeljka i Tropošnik na Mosoru	102
Plešnik Ružica: Zašto volim Vojni Tuk	309
Poljak dr. Željko: 120 godina istarskog planinarstva	305
Poljak dr. Željko: Epitafi u planinama - da ili ne?	170
Poljak dr. Željko: Kako propagirati svoju planinarsku kuću	178
Poljak dr. Željko: Planinarske kuće u Hrvatskoj	178
Poljak dr. Željko: Sedam pitanja našem predsjedniku	33
Posarić Juraj: Hrvatski speleolozi u Domovinskom ratu	129
Puharić Ivo: Fešta 70-godišnjaka na Biokovu	288
Rukavina dr. Ante: S onu stranu Stapine . . .	198
Smokvina Lucijan: Kako nisam upoznao dr. Antu Rukavinu	20
Stella Dario: Planinarstvo u filateliji	175
Sunko Milan: Planinarski vodiči u Hrvatskoj danas	334
Šeparović Branko: Cho Cyu - volja, uspon, halucinacije, silaz	7
Šincek Mira: Velebitska priča - zdenac željan ljudi	54
Škunca Ivan: Zavjet branitelja na Sv. brdu .	218
Škunca-Šimera Ivan: Proštenje kod Tateka .	216
Trošelj Drago: Planinarsko promišljanje o Dragutinu Lermanu	211
Trošelj Drago: Stubajske Alpe u Južnom Tirolu	115

Vujnović Ante: Hodočaće Majci Božjoj od Krasna	317
Vukušić Ante: Bambić Rogo	138
Vukušić Ante: Tko na tvrdoj stini svoju povist piše	313
Znika Franjo: Idem u drugu mirovinu	99
Žilajković Stjepan: Na Kozjaku i Hajdučkim kukovima	17
- Japansko planinarstvo	117
- Kako u buduće u inozemstvo	122
- Otmica Benita Mussolinija s planine Gran Sasso	219
- Planinarska društva u Hrvatskoj (adresar)	183
- Preporuke za sigurno planinarenje	326

IZ HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA

Godišnja priznanja najboljima	2
HPS u 1995. godini	3
Glavni odbor i skupština HPS	65
XIX. skupština HPS	97
Sjednica Glavnog odbora HPS	98

VIJESTI I KRAĆI PRILOZI

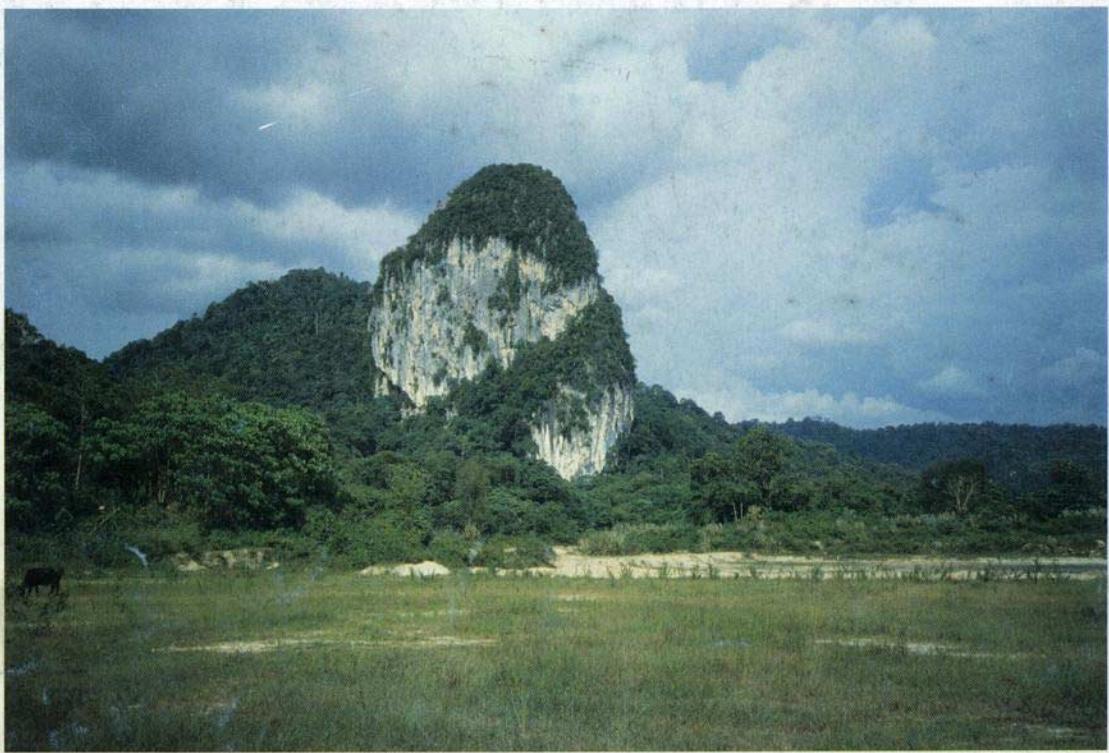
Alpinizam i sportsko penjanje .	90, 153, 266, 338
In memoriam	59, 91, 155, 234, 268, 295, 339
Kalendar akcija	159, 272
Kamo na izlet	263
Komisija za planinarske puteve	123
Obljetnice	296
Orijentacijski sport	187, 302
Planinarske staze	29, 228
Planinarstvo u tisku	29, 60, 92, 121, 125, 230, 266, 299
Speleologija	62, 93, 301
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	27, 60, 93, 123, 235, 265, 298, 341
Vaša pisma	79
Vijesti	30, 63, 94, 125, 157, 189, 235, 268, 303, 345
Zaštita prirode	28, 61, 94, 124, 154, 182, 232, 265, 300, 343

Poruka preplatnicima

- Za godinu 1997. preplata je nepromijenjena: 80 kuna, a može se uplatiti i u dvije rate po 45 kuna. Uplatnica je priložena ovom broju HP
- Rok za upлатu je konac siječnja (za drugu ratu konac lipnja). Nakon toga dužnici neće dobiti broj za veljaču, jer se naklada određuje po broju uplaćenih preplata. Tko iz objektivnih razloga ne može poslati preplatu do toga roka, neka nas o tome obavijesti pismeno, kako ga ne bismo brisali iz kompjutorske evidencije
- Uплатu nikako ne slati bez upisivanja svoga preplatničkog broja u rubriku "Poziv na broj". Vaš je preplatnički broj označen uz Vašu adresu na časopisu. To je vrlo važno za našu evidenciju, jer nam banka ne dostavlja ime uplatitelja nego samo njegov preplatnički broj. Možete ga dozнати i telefonom (HPS, tel. 448-774). Tko slučajno pošalje uplatu bez tog broja, neka nam dostavi fotokopiju uplatnice
- Preplatnici iz inozemstva šalju preplatu po uputi na 2. stranici korica
- Dužnike molimo da namire svoja dugovanja jer inače remete redovno tiskanje. Zbog njih smo bili primorani da ovaj broj tiskamo kao dvobroj, čime su prikraćeni redovni preplatnici
- Časopis ne prima nikakvu dotaciju, nego se financira preplatom, pa zato molimo sve planinare da pokušaju naći nove preplatnike
- Mnoge nam brojeve pošta vraća s naznakom "Adresa nepoznata" jer je promijenjeno ime ulice u kojoj preplatnik stanuje, pa stoga molimo da nam se javi svaka promjena adrese

***SRETAN BOŽIĆ I NOVU 1997. GODINU SVIM ČITATELJIMA, A
POSEBNO SURADNICIMA***

ŽELI UREDNIŠTVO

Sveto brdo u Maleziji (spiralni uspon do svetišta na vrhu)

Foto: Dr. Ž. Poljak

CHROMOS
Tvornica grafičkih boja

CHROMOS
Printing Ink factory

Za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomagna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke lakove,
- po željama kupaca izradujemo boje i primjese.

Za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasaćenih poliesterova,
- boje za bojenje gume.

Zagrebačka 30, 10430 Samobor
Telefon: 01/ 782-122

Telefax 01/ 782-430
Telex: 21717 chrom rh